

MLADIKA

LETNIK ENAJSTI-LETO 1930

7

Kamnarjev Jurij.

Spisal France Seljak.

16. V viharju.

Čas trgatve. Breg od prvih vinogradov do morja je oživel. Stare šege so bile pozabljene, le radost trgatve je še živela v ljudeh. Smeh deklet, pritajena pesem, sladko-vesela beseda...

Lovrenc je stal pred Jurijem, odkrito so gledale njegove svetlosinje oči. »Pojdi z nami na morje! Obilen lov se obeta.«

»Trgatev imamo.« Juriju je bilo žal. Pustil bi bil vse in šel. »Ali brez mene ne boste zmogli?«

»Šli bi z barko in čupo. Tako ostane Tone doma...«

Jurij je stal na bregu. Vinogradi so ležali pokojno na zidovih, sapa se je poigravala z listi. Govorica deklet ko žuborenje vode. Počasna in bobneča govorica mož. Polne, visoke brente so se dvigale po bregu, kakor da ni ljudi pod njimi. Morje se je razlivalo mirno do istrskih bregov, do izliva Soče. Solnce je sijalo skozi oblake, žgalo. Morje se je začelo drobiti v majhne valčke, nastajal je veter, od zapada je pritiskalo nekaj grozečega.

Danica se je ozrla po Juriju, vprašala je:

»Ali bo nevihta?«

Odrgral je oči od prostranstva, se prebudil iz skrivnostne misli in se ozrl po dekletu. Pravkar je opazoval ladjo, ki je odrinila od brega. Na tej ladji bi bil moral biti on: spoznal jo je po jadrju, nosila je krpo v obliki zvezde. Dva človeka: prvi je stal pri krmilu, drugi ob jamboru. Lovrenc in njegov oče. Ribiči so nameravali ostati čez noč na morju.

Poskusil je zažvižgati, stopal je navzdol. Danica je šla za njim, dohitela Tonico; objeli sta se in se zasmjeli. Juriju ni bilo do smeha. Zrl je v nevidno daljavo, v mračen pajčolan, ki je bil razprostrt nad vzhodom.

Med dvema zidovoma je na ozkih stopnicah srečal Toneta. »Oče in Lovre sta šla z barko.« mu je dejal. »Če pride stric, greva s čupo...«

Stari trgač je pripovedoval, koliko več čistega veselja je bilo nekdanj pri trgatvi. Takrat ni bilo

železnice, kamnoloma, parnikov. Samotno življenje se je vršilo z večjo počasnostjo, a je bilo lepše. Ljudje niso silili v mesta, po svetu, delo jim je bilo praznik, praznik še smrt, kadar je prišla.

Te govorce so bile za mladino bajka. Kar je bilo ostalo starih šeg, jih je vzela vojna. Ljudje so se spremenili, njihove duše so bile tuje lepoti, ki so jih bili ustvarili v samoti stoletij očetje. Le Juriju se je stožilo po tistih dneh. »Zvečer bomo zakurili na bregu. Kdor hoče, ostane... Da ne boste pozabili na pesmi!« Na račun večera je bilo ves dan razgovora in smeha čez mero.

Roke so segale med trte, med liste, telesa so se upogibala. Grozd za grozdom je padal v bren-tače... Solnce so zakrili oblaki, veter je pršil grebene valov. Obrazi so se ozirali: »Ali nas bo uhitelo?« Jurij je del roko nad oči. »Ribiči so na morju. Poznajo vremena bolje nego mi. Ni jih videti...«

Do večera ni bilo nevihte. Oblaki so se bili razpršili, tudi veter je ponehal. Obetal se je lep, hladen večer. Trte so bile že obrane, solnce se je nagnilo globoko. Izkrvavelo je na zapadu, rdeča svetloba je oblila morje in breg. Starejši so šli domov, mladina je počenila v bregu, Danica med njimi. Trudnosti niso čutili. Prej svetle, zdaj krvave, nato višnjevkašte vodé je ovijal mrak vedno bolj in bolj v sivino, nad morje se je pogreznila tema. V prirodi je bila pesem prosta, prihajala je po svoji volji iz srca; kar je bilo zatajenega v duši, je trepetalo v zvokih po vsem bregu. Kos domače zemlje, del domačega morja...

Na bregu je gorel ogenj. Plameni so švigali in razsvetljevali del brega, valovi so žareli. Sedeli so, jedli in pili, kar je bil prinesel Jurij, radi radosti je bilo vsega dovolj. Vesela beseda, radosten smeh. Danica je sedela ob Juriju in točila. Napivali so si... Morje je šumelo. Veter je začel pihati od druge strani. Plameni ognja so plapolali ko banderca. Oblaki so se gostili na nebo in ga zakrili v črn plašč, le skozi ozko razpoko med njimi je sijalo nekaj zvezd.

Najsilnejše, najskrivnostnejše je morje ponoči in v viharju. Človeku se zdi, da se premika ob bregu živa, mogočna sila, vzdih, moli in se

srdi. Duša je v njem, groza veje iz njega, a ta groza je lepa, mogočna sila prehaja v kri in objame duha...

Smeh je utihnil. Čustvo tihe groze je objelo krog ljudi ob ognju. »Ali nas je strah?« In so se domislili: »Pripovedujmo si o strahovih.« Odprli so usta, povedali so drug za drugim, kaj so v svojem življenju groznega doživeli. Jurij je povedal o največji grozi, ki jo je doživel v galiških močvirjih. Neke noči je bil zagazil v blato do kolen in čakal jutra. Iz močvar so vstajale lučke, kakor da se dvigajo iz globin duše pogreznjenih trupel in plešejo okrog njega. »In vendar to ni bilo najstrašnejše, kar sem doživel...« si je dejal v duši.

Valovi so rastle, z vedno večjo silo so bili ob obal. Zdaj zdaj je morje globoko vzdihnilo. Ob slednjem vzdihu se je vrglo na breg in znova splahnilo. Veter je zagrabil pesem in jo nesel v smeri proti lučim, ki so gorele od Trsta. Jurij je občutil dotik Daničinega telesa, ob svitu ognja je gledal nanjo. Zdela se mu je dobra, vdana, njegova misel jo je ljubeče objemala. Ali se ni izpremenila? Ali med petjem misli nanj? Gledala je na morje, v temo. Nenadoma se je iztegnila njena roka, prekinila je pesem.

»Glejte, luč!«

Z morja se je prikazovala rdečkasta luč, se zibala, zdajci se je dvigala, se znova pogrezala.

»Ribiči!«

Slišati je bilo govorico. Iz teme je zaklical nekdo, veter je odnesel njegov glas. V svitu ognja, ki je plahotal s svetlimi peroti nad valovi, se je prikazala čupa. Na njej sta bila dva človeka: Tone in njegov stric. Veslala sta naglo. Znojna obraza sta bila izmučena. Dosegla sta breg in se vrgla na tla:

»Nevihta bo.«

»Kje so drugi?« je vprašal Jurij.

»Tam,« je zamahnil Tone. »Še tri barke... Dobro, da smo videli ogenj.« Trudno se je nasmehnil.

Dal jim je rib. Ostanek so odnesli v koč. Čupo so potegnili na breg. Jurij je ribičem nalil: »Ostanita pri nas!«

Pretrudna sta bila. Stric je šel s počasnimi koraki v breg, Tone je stal in gledal na morje. Jurij je pogledal v obraz, ki je bil zasenčen rahlo s skrbjo.

»Ali te skrbi radi očeta in Lovrenca?«

»Ah, ne!« se je predramil ta. »Šla sta predaleč... Se bosta že rešila v Devin ali v Gradež.« Znova se je trudno nasmehnil. »Ključ od koč je pod pragom, če vas ujame nevihta...« Že je stopal v breg.

Čimdalje bolj razburkano morje, veter, dišeče ribe, vino in pesem so razgrela kri, vžgali radost.

Nihče več ni mislil na dom... Prišla je ena izmed bark, izmed treh prva. Jadro je bilo spuščeno. Pozdravili so se s krikom, pristali. Ribiči so popili kozarec vina in odšli... Za morjem so bili vidni bliski. Šumenje vode je zdaj zdaj zaglušilo govorico. Hladno, grozeče je velo od oblakov, ki so se bili nagromadili na nebo. Nobena zvezda ni sijala. Ogenj je pojema. Tema. Silnejši veter. V drevju, v vinogradih, med skalami, na valovih je šumel. Pritajeno ječanje, pljuskanje, ki je naraščalo od hipa do hipa. Priroda je jokala, se srdila; zdaj zdaj je bil slišen ob skalah zamolkel grohot. Mogočna živa sila, ki se je gibala v temi, je postajala divja, groza je prešinjala duše. Pesem je onemela. Radost, ki je kipela iz mladosti in iz vina, se je plaha umeknila. »Še dveh ladij manjka.« Bili so prikovani na breg, ob žerjavico, k ostanku vina. »Če gremo domov, ne pridemo pred dežjem.« Valovi so goltali. Jurij je dvignil obraz proti nebu. Že so padale prve kaplje. »Nevihta!« Bilo je grozno v samotni brega, ob vetru, šumenju morja, gasnočem ognju in dežju. Danica se je naslonila na Jurija. »Ali se spominjaš, kako sva takrat vedrila?« Njegove oči so bile odsotne.

»Pojdimo v koč! Pod pragom je ključ.«

Prižgali so staro svetiljko, mehka svetloba se je igrala po začrnelih stenah, po obrazih, jih sladko ovijala. Zunaj je divjal veter z dežjem in bičal šipe v okencu. Sedeli so med mrežami, zlomljenimi vesli, med starim orodjem, posodami in se gledali.

»Dve barki... Da se jim ne zgodi nesreča!«

Mlad, vesel fant je poskusil pripovedovati veselo zgodbo; sredi pripovedovanja je utihnil in posluhnil v veter. Drevje je šumelo, morje se je divje zaganjalo ob skale in pršilo kaplje pod nebo. Vedno v istih, srditih, enakomernih sunkih, kakor da se zaganja ogromno živo nihalo od enega konca zemlje do drugega in tolče ob breg.

Opolnoči so zaslišali klice. Dež je bil ponehal, le veter se je zaganjal vedno z isto silo, isti šum valov. V medlem svitu neba je bila vidna ladja, ki se je skušala približati bregu, a jo je vselej vrglo nazaj... »Vrzite vrv!« Pomagali so barko splaviti h kraju, pritrdili so jo z vrvmi. Jurij je pogledal ribičema v obraz. »Šime, France? Kje je še ena barka?«

Oblaki so se pretrgali. Medlo se je odražal breg, nejasni obrisi dveh ladij. Bele pene na vrhuncih valov... Jurij je zaokrožil dlani okrog ust, glas je odmeval v breg, morje mu je odgovorilo. »Zakurimo, da bosta videla ogenj...« Les je bil moker, plamen se ga ni prijel.

Molčeči, strti so začeli polagoma odhajati domov. »Ali se jima je kaj pripetilo?« Najtežjega

Leon Auguste Lhermitte: Ob košnji. (Pariz, Luksemburški muzej.)

niso mogli verjeti. Ljudje, ki so nekaj brez prestanka živeli pod vtisi nesreč na morju, so se zgrozili ob misli, da so valovi zahtevali svojo žrtev. Dolgo vrsto let ni bilo slišati o tem... Jurij je gledal na vodé. Danica se mu je naslonila na ramo.

»Ali ne greš domov?«

»Ostanem.« je dejal. »Počakal bom ladjo.«

»In če je ne bo?«

Nekaj pekočega mu je spreletelo dušo. Vsako človeško življenje mu je bilo sveto. Lovrenca je imel rad, to je občutil najgloblje ta hip.

»Če je ne bo — jo moramo poiskati...« Požal jo je po licu. »Ti le pojdi domov!«

Želela je, da ji reče, naj ostane. Našobila je usnice in šla. Z brega je slišala njegov klic, ki je hotel prevpiti šumenje valov.

* * *

Pretekli so štirje dnevi. Jurij in Tone sta šla na vlak praznično oblečena. Tonetove oči so ležale globoko, rdeče obrobljene ko od globoke žalosti in plaka. Jurij je imel težke noge, komaj je dohajal tovariša; oči so strmele v tla.

Dogodek zadnjih dni ga je globoko pretresel. Še je stala temna slika razburkanega morja živa pred njegovimi očmi. Tone je bil prišel in mu položil roko na ramo. Brez besed sta se globoko razumela. Oba so navdajala ista čustva, iste bojazni. »Da se ladja le ni razbila!« In čez čas: »Da sta se le Lovre in oče rešila!« Prišla je Lovrenčeva žena z otrokom v naročju. »Saj sem ti dejal, da ni treba...« je hotel reči Tone, a je umolknil sredi stavka. »Ne prestanem doma.« Počenila je na kamen in zavijala dete v ruto. Veter se je igral z njeno obleko. Vsi trije so gledali na valove. Ne-

nadoma je začel ženski glas moliti tako glasno, goreče, da je prevpil pljuskanje valov in šumenje vetra. Ta molitev je bila strašnejša nego vse bojazni, slutnje in zla pričakovanja.

Ni se zganilo ničesar, ni bilo videti ne slišati ničesar. Dočakali so jutra, na vzhodu se je zavesnilo nebo. Veter je ponehaval. Vedno jasneje se je odpirala morska plan pred očmi. Prvi galebi so se kopali v valovih in iskali hrane. Z dnem je rastlo novo upanje.

Star ribič je stal visoko na bregu, njegov skolji pogled je uzrl nekaj črnega v daljavi. Prišel je in pocuknil Toneta za rokav: »Tam je ladja...« V smeri proti Devinu se je zibalo med razburkanimi valovi nekaj temnega. »Zdi se mi, da je jambor zlomljen, morda tudi krmilo...«

Potisnili so čupo v vodo, Jure in Tone sta skočila vanjo. Zaganjalo ju je k bregu, kljub temu sta se naglo oddaljevala. Še je bilo slišati klice obupane žene. Ljudje, ki so zrl za njima, so bili manjši od hipa do hipa. Okrog in okrog razburkana voda, zeleni grički, bele pene na njih. Solnce je posijalo. Čoln se je zdaj zdaj dvignil in se znova pogreznil v globino. Curki vode, perotnice razbitih valov so brizgale čez rob. Morje je postajalo mirnejše in grgralo ko sita žival.

Približala sta se barki, ki se je samotna zibala na valovih. Nista mogla odtrgati oči od nje. Nikogar ni bilo videti na njej. Kos jambora je žalostno mōlel pod nebo. Po dolgem trudu se jima je posrečilo, da je Jurij skočil na provo. V dnu ladje je stala voda, na njej so plavale mrtve ribe; vse okrog je ležalo orodje, vrvi, posoda. Sled krvi... Mreža je bila potopljena na dnu; kot nekaj sovražnega je rjava gledala iz vode.

O ribičih ni bilo sledu. Tone je podprl glavo: »O, kako se bom vrnil domov!« Za Jurija je bil najtežji trenutek v življenju. »Rešila sta se na breg.« Sam tega ni verjel. Veslala sta proti bregu. Pot je bila žalostnejša ko pogreb. Na tihem sta si priznala, da iščeta mrličev — ne živih ljudi.

Solnce je bilo visoko, nagnilo se je čez poldne, nista čutila ne lakote ne žeje. Gledala sta v valove, oči so prodirale na dno. Ob slednji skrivnostni senci ju je spreletelo... Proti večeru se je Tone zdrznil: »Čakaj! Miruj z veslom!« V globini je ležal mrlič, ki so ga valovi zdaj zdaj zganili, da je priplaval na vrh, a se je znova pogreznil na skalo. Spreletela sta ju mrz in vročina, Jurij je skočil v vodo do pasu in iztegnil roko... Med prsti je začutil obleko, iz vode se je za hip prikazal obraz z odprtimi očmi in ustmi, strašno posinela, s progami po licih. »Oče! Oče!« Dvignila sta truplo, ki so se ga bile že lotile ribe, in ga položila v čupo. Slekla sta jopiče in ga pokrila. Bila sta tiho. Nekaj

pritajenega je stokalo v njunih prsih. Še sta veslala, iskala Lovrenca; njegovega trupla ni bilo. Solnce je stalo že nad obzorjem. »Domov!« Kakor da sta vozila črno krsto in ne ožgano, s črno smolo zamazano čupo.

Morje se je bilo umirilo. Bliže ko sta bila doma, težje jima je bilo srce. Uzrla sta ljudi na bregu. Razločila sta Lovrenčevo ženo z detetom... Ni več molila, njeno srce je drhtelo. Stari ribič je zaklical: »Ali nista našla barke?« Stisnilo ju je za grlo. »Našla.« Molk. Nova vprašanja. »In nista našla na barki nikogar?« Jurij je pokazal v dno čolna: »Očeta.« Tedaj je ženska z otrokom zavpila: »Kje je Lovrenc, moj mož?...«

Kadarkoli je Jurij pomislil na tisti hip, ga je spreletelo do mozga. Naceta so nesli na nosilih v breg. Žensko so klicali v zavest. Jurij je bil omotičen. Ni se mu ljubilo odgovarjati. Pred njegove oči je stopil spomin iz mladosti. Rajni oče, Nace in on so se vozili po morju v isti čupi. Takrat je prvič občutil sladkost morja. Zdaj je prvič občutil njegovo bridkost.

Ljudi je globoko pretreslo. Umirali so v posteljah, v kamnolomih. Smrt na morju jim je postala tuja. V globokem sočutju je šla množica za pogrebom, kakor da spremlja zadnjega ribiča. Ni bil zadnji, bil je med zadnjimi...

Tri dni so iskali Lovrenca, niso ga našli. Križarili so po morju in srečali barko iz Gradeža. »Utopljenca iščemo križem po morju in ob bregu, nikjer ga ni.« Ribiči so povedali: »K nam ga je prineslo. V mrtvašnici leži, če je vaš...«

Tone in Jurij sta šla, da ga prepoznata, če je on, da ga pokopljeta... Juriju so se brez prestopka prikazovale slike pravkar preživelih ur pred oči. Pozabil je bil na vse drugo. Začudil se je in zavzel, ko je stal na postaji nekdo pred njim in govoril kot iz soda:

»Še štiri dni... Prideš ali ne?«

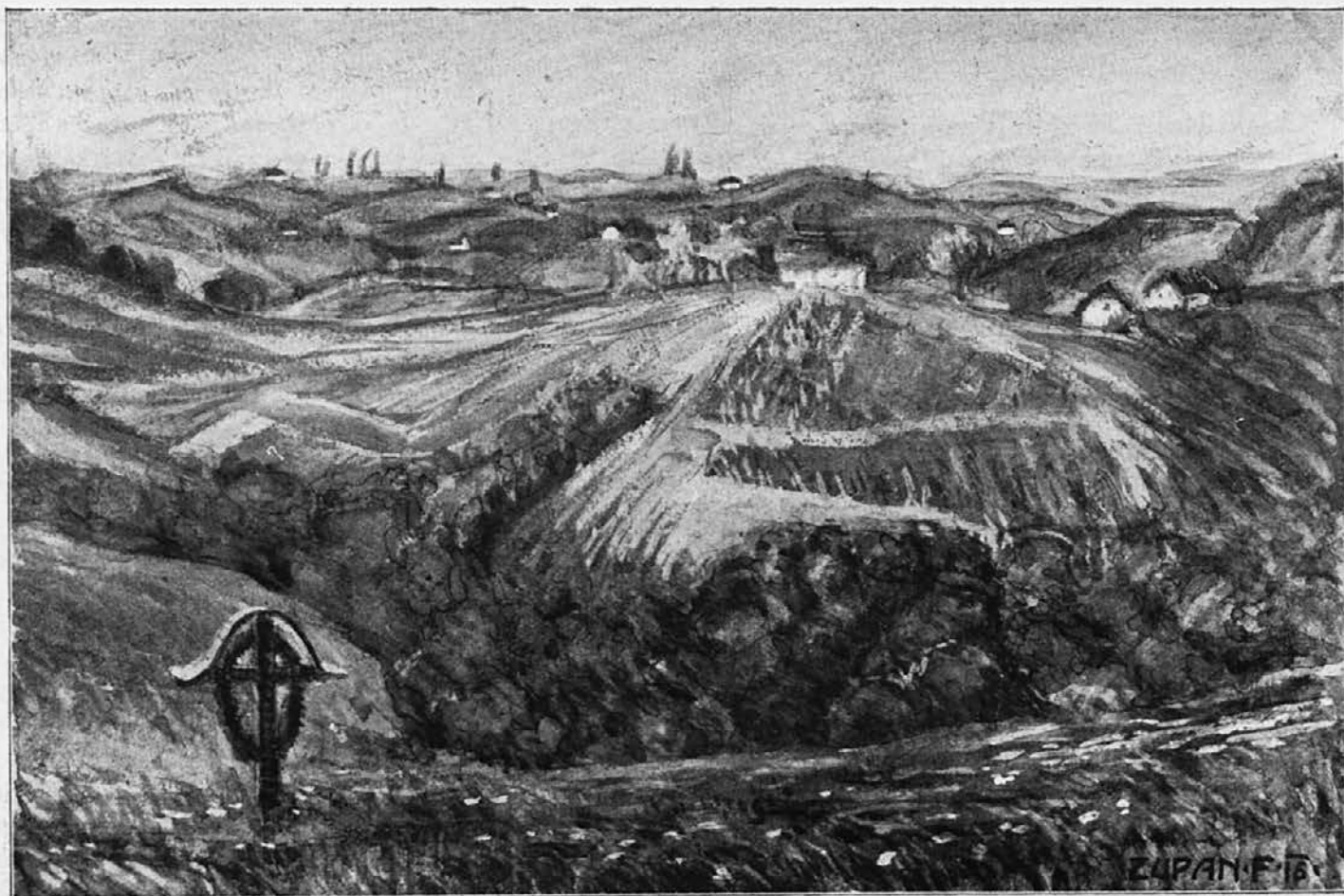
Pred njim je stal Just Culot, širok in žareč. Kaj mu hoče? Ali ne vidi, da je njegova duša drugje in ne misli na zemsko? Vendar je občutil, da se mu je prav ob dogodkih zadnjih dni nekaj zjasnilo v duši. Kljub vsemu še ni bilo popolnoma jasno v njem.

»Počakajte do jutri, da se vrnem,« je dejal zamolklo. »Do večera vam povem...«

Starec mu je molče stisnil roko.

Vlak je drvel čez nasip, se zaril med skale. Mimo so brzela drevesa, brzjavni drogi. Spodaj je ležalo morje, mirno, sito... Tone in Jurij sta si sedela nasproti, naslanjala trudni glavi na obode okna, njune misli so bile daleč, njune oči odsotne, kakor da strmijo v skrivnosti drugega sveta.

(Dalje prihodnjič.)

Fran Zupan: Iz Slovenskih goric.

Sinji sviti.

V jutru tonejo poslednje zvezde,
zarja pozlačena belo sije,
luč je v dihajoče pala gore,
zdaj ko potok tih v dolino lije.

O, kak lepe gore so v višini!
O, kak lepe zvezde so v modrini!
Tiho bi se rad na prste vzpel,
bi kot ptica poleteti htel. —

Iz tovarne dvigne siv se dim,
do gorá vre mrk in do nebá. —
Kakor svetla ptica obstreljena
srce zdrknilo je spet na tla.

Gledajo oči še mrtve ptice,
polne luči daljnega sveta —
in srce, s sinjino prepojeno,
sred trpljenja še se nasmehlja!

Jože Pogačnik.

O, bodi človek!

Samemu sebi.

O, bodi človek... človek brez imena
in sence misli zle v srca globinah!
Pa svet objemi z dušo v vseh širinah
preko mejá jezika in plemena!

A če na tvoja zruši se ramena
vse, kar v življenja videl boš nižinah,
da groze mrl boš v nemih bolečinah,
naj ne prelomi te bridkost nobena! —

O, bodi človek... človek, ki na sveti
človeka - sfinjo skuša razumeti
z ljubeznijo, ki vsemu se odpira

in v svetlem odpuščanju vse presnavlja,
da je ko solnce, ki se v noč posnavlja
ter z jutrom lepše vžgé se sred vsemira!

Janko Samec.

Ananas.

Magajna Bogomir. — Iz zbirke: »Bratje in sestre«.

Vsak dan so se zbirali na širokem trgu sred Trsta. Ti otroci vseh narodnosti, potepenci iz Starega mesta, so se razumevali med seboj kot da bi govorili le en jezik. Njihovi očetje so se gnali za zaslužkom po tovarnah, matere so se trudile s tujim perilom visoko gori v petem, šestem nadstropju ali v podstrešjih. Otroci so bili izročeni ulicam in trgom. Ti mali, črni divjaki, oblečeni le v platnene hlače, bi imeli pravi raj na zemlji, če bi ne bilo gladu, razen Márija Morela, ki ga je mati vsak dan — kdo ve zakaj — pretepla. Márijo Morel je bil nezakonski in je mati, ki se je s srdom spominjala očeta, morda prav radi očeta mrzila tudi otroka. Solnce je otrokom osušilo kožo skoraj v úsnje. Zagorela se je prožila nad vitkimi mišicami izpod temnih, morda enkrat na leto pristriženih las.

Posedali so v gruči ob kanalu na štirivogelnih kamnih in strmeli na trg. Premnogokrat se je zgodilo, da je šel mimo visok gospod in užejan srebal sok iz sočne melone. Pa ni snedel vsega, ampak je vrgel še precej rdeče sredice, tiste, ki se je olupka držala, na tla. Za enega dečka je že bilo nekaj. Ali pa je šla mimo visoka gospa in vrgla v gručo deset stotink in je bilo kruha za tri, pa je šla druga gospa mimo in je vrgla deset stotink in je bilo kruha še za tri.

Sam Bog naredi včasih, da se je kaka melona obtolkla ali utrla ali začela nekoliko gniti. Mornarji so jo vrgli v kanal. Vsi dečki so se v takem trenutku zagnali v vodo. Ne zato, da bi le eden dobil melono, ne, radi vesele tekme je bilo, kajti silno lepo je med množico ladij in čolnov prvi doplavati k sadu. Delili pa so si vsi, in to je bilo edino njihovo pravilo, razen tistega še, ki je velevalo tudi ubogim sestricam prinesiti kaj, če je preostalo seveda; kajti sestrice še niso dorasle za široke ulice.

Tisti dan, ko se je naselilo nepremagljivo poželenje v mlade duše, so pripeljali v kanal veliko ladjo ananas in jih razdelili branjevkam. Pripeljali so jih že stokrat poprej, a nihče ni mislil nanje. Saj vsaka ananas velja bajno vsoto petih lir. Le bogataši jih lahko kupujejo. Tisto jutro pa se je zgodilo čudo. Márijo Morel ni mogel spati sredi sten in se je splazil že ob petih rano iz podstrešja in zbežal na vso moč hitro po stopnicah, da bi ušel materi. Potem pa se je napotil na pomol. Tako je hodil uro gori in doli, ko se je naenkrat pripeljala v pristan velika ladja iz Afrike. Strmel je v množico, ki se je usula s krova na trg, in občudoval s spoštovanjem prekrasne

bele obleke. Dvajsetkrat je dvignil roko, a mu je vselej omahnila. Ljudem se je vsem nekam mudilo. Že je mislil Márijo Morel, da ne bo dobil ničesar, ko je zdajci prikorakal z mostička črn in orjaški zamorec. Ponosno je stopal po tlaku. Z leve rame sta mu viseli dve veliki rešti samih ananas. Čarobno napeti so bili koreni in iz njih so poganjali zeleni listi kot kaka griva ali čop.

Márijo je strmel v zamorca, ne zaradi poželenja. Še nikoli se mu ni vzbudila želja do njih. Kakor v spoštovanju je vzkliknil: »Ananas, oj, ananas!« Tedaj se je zgodilo tisto čudo, v katerega Márijo kar ni mogel verjeti. Nemara je bil zamorec tako dober ali pa je znorel; zakaj hipoma se je ustavil ob dečku, se gromko zasmel, odtrgal z močno desnico največjo ananas in mu jo stisnil v naročje. Nato ga je še pobožal po laseh, se zasmel še enkrat in odhitel čez trg.

Márijo ni verjel, ni vedel, kaj bi. Najprej je pomislil na mater, a se mu je v hipu storilo težko v srcu. »Samo tepe me. Čemu bi nosil njej. Ananas bi prodala in jaz bi ne dobil niti lepe besede. Da bi vsaj sestrico imel, kakor Peter Lovrin, o da, kakor Peter Lovrin!« Potem je mislil na Petra in tovariše. »Delili bomo, da, in čudili se bodo vsi. Márijo Morel je dobil ananas, bodo rekli.« Stekel je s pomola, a se je hipoma ustavil. »Petra in drugih še ni. Prezgodaj je.« Sedel je na železni steber in se zameknil v sad. Nato se je spomnil, da je lačen. Same po sebi sta mu roki dvignili težki sadež k ustom. Ni vedel, ali mora lupiti ali ne, a beli zobje so se mu že zagrizli v sočno meso. Presladki okus mu je napolnil usta, kot v blaženstvu so mu zasijale oči. Ananas je najslajši sad na svetu. Grizel je in grizel in se šele pri ostali polovici spomnil na tovariše. V mladi duši se je vnel boj in zmagan bi bil vsak, le Márijo Morel ni bil. S silo je odtrgal sad od ust. »Bi ne bilo prav,« je mislil, »če bi pojedel sam. Saj Peter Lovrin in drugi bi ne vedeli potem, kaj je sladkost na tem svetu. Ne, kar h kanalu pojdem.« je rekel in šel in počakal tovariše. Tako so pokusili ananas vsi, to največjo sladkobo, to dobroto sveta, uro poprej, ko so pripeljali s tiste ladje vse polno ananas na trg.

Odslej so se pogovarjali samo o ananas.

»Kaj oranže, kaj melone proti ananas! Še hruške niso nič proti ananas,« je rekel Márijo Morel.

»Toda mi ne bomo nikdar več jedli ananas,« je rekel Peter Lovrin.

»Ko bomo veliki, se odpeljemo v Afriko,« je rekel Márijo Morel.

»In v Ameriko, v Ameriki raste vse,« je rekel Peter Lovrin.

Zamišljeni golobčki. (Fot. Fr. Krašovec. — Motiv iz Studentovske ulice v Ljubljani.)

Vse oči so se zapičile v stojnice, kjer so lepo ena ob drugi samevale ananas in so prihajali gospodje in plačevali po pet lir za eno, presladko ananas. Prvi je izpregovoril Márijo Morel tisto, kar so mislili vsi.

»Saj bi se branjevki nič ne poznalo. Ona jih ima toliko, da jih proda in pojé, kolikor jih hoče.«

»Da, da,« so zamrmrali vsi.

»A kdo bi si to upal. Pravijo, da na policiji strašno pretepejo tistega, ki ukrade kaj na trgu,« je rekel Peter Lovrin.

»Seveda,« je odgovoril Márijo Morel, »a samo če ga dobijo. Če ga pa ne dobijo, pa ga ne pretepejo.«

»Márijo, stavim glavo, da bi te dobili.«

»Peter, stavim glavo, da bi me ne.«

Beseda je dala besedo in Márijo Morel se je napotil k stojnici in ukradel tako, da ga ni nihče videl. Branjevka pa je le opazila tatvino takoj. Ni videla storilca, a poklicala je stražnika, kajti ananas niso po pet stotink kot pomaranča. Po pet lir so, in pet lir ni kar tako. Tudi stražnik bi ne vedel, kdo je ukradel, če bi dečki skrili sad med štirioglate kamne in ga pojedli šele zvečer. Toda kakor hitro je prispel Márijo Morel, so se spustili v beg k morju. Kot brezumni so tekli in tako se je naenkrat oglasila tista piščalka, radi katere je Márijo Morel spustil sad na tla, tik poprej, ko jih je zajela straža. Vsi so se tresli in Márijo Morel je brezupno zastrmel v stražnika. Pritekel

je še eden. Zagrabila sta dečke za lase in jih vlekla s seboj na stražnico. Tak je bil posmeh ljudi naokrog, da so mladi ujetniki glasno zajokali.

»Povejte mi sedaj, potepenci tatinski, kdo izmed vas je kradel,« je zakričal poveljnik straže v majhni sobi stražnice. »Povejte mi tistega, sicer bom pretepel vse skupaj.«

Deset pogledov je plašno strmelo v poveljnika, a niti eden ni padel na Márija Morela. Nihče ni hotel izdati Márija Morela. A poveljnik je imel bistre oči in jih je uprl prav v njegove. »Ti, samo ti si kradel.«

Márijo Morel se ni upal reči, ne. Padel je na kolena in zajokal. Tedaj je stopil Peter Lovrin korak naprej. »Márijo Morel je pretepen vsak dan doma,« si je mislil. »Na policiji pa pretepejo do krvi. Tako je majhen ta prijateljček moj. Kdo ve, kako bi prenesel.« Stisnil je najprej zobe, potem pa je vzkliknil. »Ni ukradel on, ne, ni. Ukradel sem jaz.«

Vse druge so spustili, le Peter Lovrin je ostal. Pretepli so ga, da bi mu nikdar več ne prišlo na misel krasti na trgu, in še s poboljševalnico so mu zagrozili. Peter Lovrin ni odgovoril nič, le tiho je odšel iz poslopja in se vlekkel potem bos po razgretem tlaku k svojim tovarišem, ki so medtem priberačili za tri oranže, da jih podarijo njemu, Petru Lovrinu. Márijo Morel pa mu je planil krog vratu in se skoraj zagrizel s poljubom v njegovo lice, ta otrok, ki ni imel nikogar na svetu.

V naših krajih pred 150 leti.

Posnetek po takratnem potopisu. — Jos. Wester.

2. V Ljubljani.

Hermann je dospel dne 27. junija zvečer v Ljubljano. Torej je prejezdil pot iz Celovca do Ljubljane (okrog 84 km) v enem dnevu; na pošt-nih postajah (v Kožentavri, Tržiču, Kranju) je pač moral konja menjati.

Hermann označuje Ljubljano kot prijetno in živahno mesto; takrat je imela brez predmestij okrog 500 hiš in približno 15.000 prebivalcev, do-čim je štel Celovec le okrog 10.000 prebivalstva. Vzrok večje obljudenosti pripisuje ugodnemu mestnemu položaju, češ, ker drži skozi Ljubljano velika prometna cesta, ki veže Trst z Gradcem in Dunajem. Tudi priznava Kranjcem glede podjetnosti in obrtnosti prednost pred Korošci. Kot dokaz za to trditev navaja okoliščino, da bi se n. pr. Tiessova tkalnica za sukno v Celovcu ne bila nikoli tako povzdignila, če bi si ne bila priskrbela kranj-skih predic in tkalcev.

Ljubljanica deli mesto v dve polovici, tako da leži en del mesta na Gorenjskem, drugi pa na Dolenjskem. Kot najznamenitejše stavbe navaja: mestno hišo (magistrat, ki ima še dandanes približno isto vnanje lice kakor pred 150 leti), gledališče (pogorelo l. 1887; na njega mestu stoji sedaj poslopje Filharmonije na Kongresnem trgu), vojašnico v šentpeterskem predmestju, Gruberjevo palačo (sedaj direkcijo pošte in telegrafa) in hišo barona Zoisa (sedaj last † Petra Kozine na Bregu št. 20). O gledališču piše Hermann tole: »To je lepa, zanimiva zgradba in je le želeti, da bi ne stalo predolgo prazno. Če ga kaka potujoča (igralska ali pevška) družba ne vzame za en mesec ali dva v najem, stoji vedno prazno.« O Gruberjevi hiši omenja, da je v njej čedna kapelica s slikami slovečega Schmida (Kremser-Schmidt) in zvezdarna. (Na to Gruberjevo zvezdarno spominja še dandanes ime tamkajšnje ulice: Zvezdarska ulica, ki veže Sv. Jakoba trg z Žabjakom; tudi kapelica je še lepo ohranjena.)

Med cerkvami mu je najbolj ugajala stolnica. Škofov dvorec so prav v tistih letih gradili; Hermann pravi o njem, da utegne biti prav čedna palača. Na Grad se bržčas ni potrudil, sicer bi ne bil pozabil omeniti imenitni razgled raz njega; pove le to, da je ves z drevjem in grmovjem obrasel in da je »v prospektu prav ličen videti«.

Ulice je Hermann našel dokaj ozke in trge majhne; pravih trgov itak ni, zakaj Glavni trg (pred mestno hišo) nalikuje bolj ulici kakor trgu.¹

¹ Čudno, da ne omenja Starega trga, ki je tega naziva še manj vreden; saj je pravzaprav ena izmed najtesnejših ljubljanskih ulic.

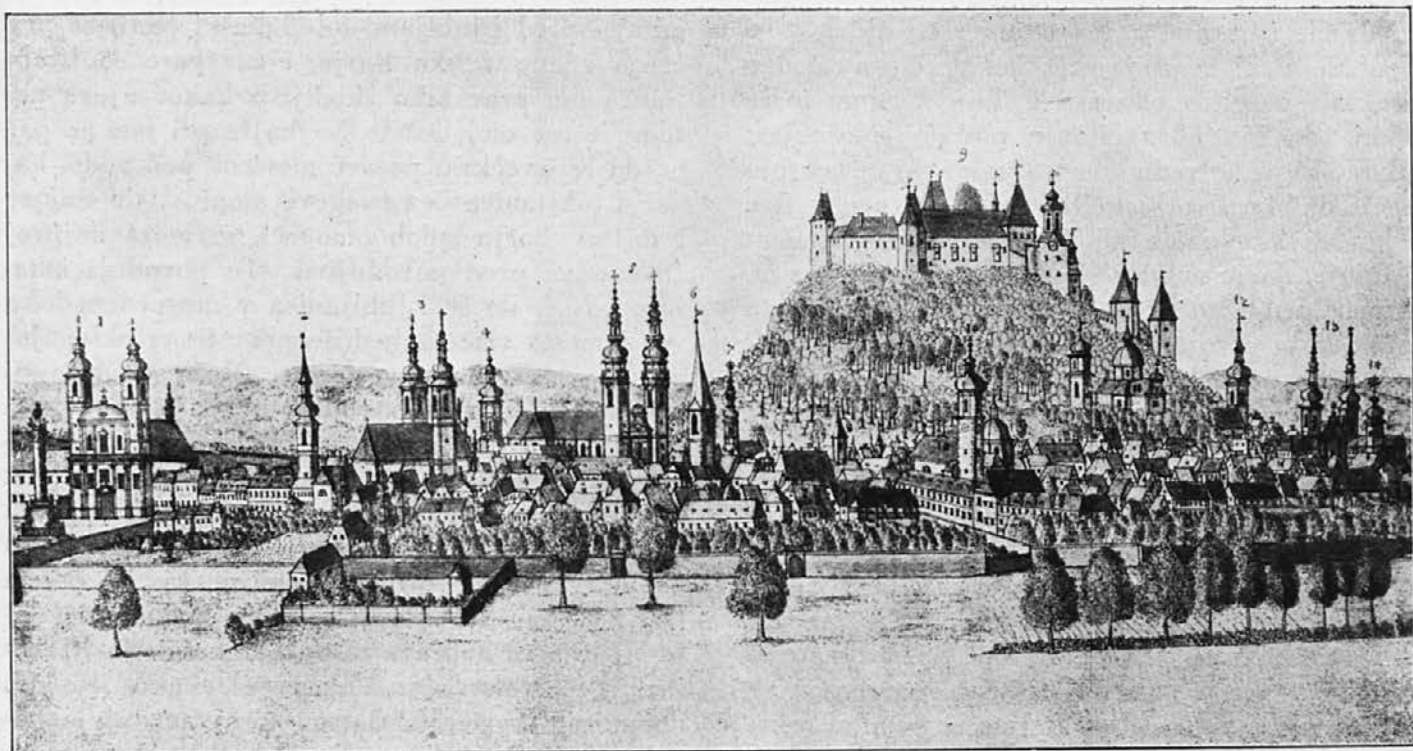
Prvo, kar si je Hermann natančneje ogledal, je bila Hacquetova prirodoznanska zbirka, ki je zavzemala kar tri sobe »v čedni hiši, ki je s filozofsko ličnostjo opremljena«. Hacquet mu je bil dal ključ od zbirke s seboj, ko sta se bila v Celovcu seznanila. Bila je to poleg Zoisove najbogatejša zbirka rudnin, med njimi se je zlasti odlikovala popolna vrsta živosrebrnih rud iz idrijskih jam. Bogati in lepo urejeni herbariji (»herbaria viva«) so vsebovali okrog 4000 domačih in inozemskih rastlin. Iz Hacquetove živalske zbirke omenja Hermann posebej tele nenavadne ptice: črno sovo, en čevelj visokega kosa, rumeno čapljo z dolgim grebenom, katere perje je belo in črno in podolgem progasto. O Hacquetovi knjižnici omenja, da sicer ni velika, toda dobro izbrana; nanaša se večidel na prirodopisno in zdravstveno stroko. Kaj natančno našteva posebnosti iz bogate kristalografske zbirke ter končava ta popis takole: »Želel bi, da bi imela vsaka dežela tako vnetega in spretnega prirodopisca, kakor je Hacquet, ki bi mu bilo prav toliko do poglobitve domačega prirodoznanstva kakor njemu.« To je iskreno priznanje možu tujcu, ki je prirodne pojave in znamenitosti naše dežele temeljiteje proučeval kakor katerikoli rojak tedanje dobe.

Hermann je — samo po sebi umevno — hotel posetiti tudi prvega ljubljanskega veljaka in mecena barona Žigo Zoisa. Imel je s seboj zanj priporočilno pismo, a je moral na žalost zvedeti, da je Zois pred nekaj dnevi odpotoval. Zato ni mogel ogledati njegovega slovečega rudninskega kabineta.¹ Zois je imel tudi bogato in imenitno urejeno knjižnico² ter lepo zbirko bakrorezov. Hermann na drugem mestu omenja, da je Zois na svojih mnogobrojnih potovanjih nabral dokaj spisov s starimi glagolskimi in cirilskimi črkami in še več drugih zadevnih rokopisov, ki utegnejo biti zelo važni za »kranjsko« slovstvo in za jezikoslovce sploh. »Vsakdo ga hvali kot človekoljuba, kot vnetega pospeševalca umetnosti in kot moža, ki veliko ve in zna« — tako je Hermann proslavil našega prvega kulturnega mecena.

Hermann se je dal poučiti o stanju šolstva in kulturnega delovanja v Ljubljani in prav zanimivi so zadevni podatki: »Na tukajšnjem liceju in gimnaziji so nižji latinski razredi, poučujejo se: teologija, filozofija, fizika, matematika, astronomija, zgodovina, kirurgija, anatomija itd. Za pravoznanstvo, medicino, kmetijstvo, prirodopis, tehnologijo, trgovstvo, politično in finančno vedo, žal, še niso ustanovljene stolice.«

¹ Zoisovo rudninsko zbirko hrani sedaj Narodni muzej v Ljubljani.

² Knjige iz Zoisove knjižnice so prešle v last državne studijske (licealne) knjižnice v Ljubljani.

Pogled na Ljubljano (izpred Tivoli) sredi XVIII. stoletja.

1. Cerkev usmiljenih bratov in steber sv. Trojice (sedaj Evropa). 2. Samostan klarisinj (Kreditna banka). 3. Avguštinska (sedaj frančiškanska) cerkev. 4. Frančiškanski samostan (prej gimnazija, sedaj Vodnikov trg). 5. Stolnica. 6. Bolnišnica sv. Elizabete (Stritarjeva ulica, Kresija). 7. Magistrat. 8. Kapucinski samostan (Zvezda). 9. Grad. 10. Uršulinska cerkev. 11. Sv. Rozalija. 12. Sv. Florijan. 13. Sv. Jakob. 14. Lontovž (Kmetijska družba).

Razen Hacqueta so poučevali na teh šolah sloveči učitelji: baron Taufferer,¹ ki je bil prefekt šestih nižjih razredov na gimnaziji, Pogačnik, profesor kanonskega prava, odličen zgodovinar, Knauer, strokovnjak v lepih znanostih, v prirodoslovni stroki pa Ambschel. Tedanja »normalna šola«, otvorjena l. 1775, je štela okrog 300 učencev. Hermann jo prišteva k najboljšim šolam v avstrijskih deželah; predmeti, ki so se na normalki poučevali, so bili: katekizem, osnovni nauki iz latinščine, stavbarstva in merstva, prostoročno risanje, nemška slovnica, pravo- in lepopisje, računstvo i. dr. Kot učitelja na tej šoli omenja Hermann znamenita moža: ravnatelja in svetovalca šolske komisije Blaža Kumerdeja²

¹ Inocenc bar. Taufferer, rojen l. 1722 v gradu Weixelbach pri Višnji gori, jezuit, je bil najprej učitelj na Terezijanski akademiji na Dunaju, od l. 1758 dalje pa je deloval v Ljubljani; 33 let je bil prefekt na gimnaziji; umrl l. 1794. — Prav tako sta bila jezuita Anton Ambschel (rojen 1749 v Cerknici, umrl 1821 v Požunu na Ogrskem) in Janez Jakob Knauer (rojen 1740 v Stralfriedu na Koroškem). Po razpustu jezuitskega reda l. 1775 je večina redovnikov stopila v vrste posvetne duhovščine, kjer so se nadalje udeleževali kot znanstveniki in učitelji (profesorji).

² Blaž Kumerdej (rojen 1738 na Bledu, umrl 1805) je prvi osnoval načrt za ljudske šole na Kranjskem, pripravljal je slovensko slovnico in slovar, sodeloval je pri Japljevi izdaji slovenskega prevoda sv. pisma. Hermann omenja, da so se Kumerdej, Japelj in o. Marko Pohlin združili, da bi skupno izdelali osnovna pravila in pravopis »kranjskega« jezika: »To bo za njih narod gotovo velepomembno darilo; zakaj od teh mož se sme po pravici kaj dobrega pričakovati.«

in Andreja Herrleina,¹ učitelja risanja in in odličnega portretista.

Posebno priznanje za razcvit osnovnega šolstva v deželi izreka Hermann grofu Janezu Nep. Edlingu, ki je kot upravitelj posestev brižinskega škofa stalno bival v Škofji Loki, vendar je z največjo vnemo pospeševal in nadziral vse šolstvo na Kranjskem.

Pohvalno omenja Hermann tudi delovanje »c. kr. agrikulturne družbe«, ki jo je bil ustanovil Jurij grof Hohenwart in je spričo vnetega delovanja njenega tajnika profesorja Hacqueta izredno napredovala. To je bilo takrat edino društvo, ki je svoje spise v tisku objavljalo. Hohenwarta označuje kot posebno učenega moža, ki je imel veliko znanja v starinoslovju in numismatiki.

Sploh se je v tisti dobi pojavljalo živahno kulturno in znanstveno delovanje med izobraženci, kar ni ušlo paznemu pogledu mladega prosvetljenca Hermanna. »Znanosti in slovstvo se gojé v tej deželi prav tako dobro, če ne bolje kakor v drugih nemško-avstrijskih deželah... Imenitnejši Kranjci se dokaj bavijo s tujimi jeziki, zlasti s francoskim in italijanskim, za kar imajo izboren

¹ Andrej Janez Herrlein (rojen okrog 1739 v Würzburgu na Bavarskem, umrl 1817 v Ljubljani) je slovel kot portretist in cerkveni slikar. Hermannu je narisal Kranjca in Kranjico v tedanji narodni noši, kar je Hermann v III. zvezku svojega potopisa v bakrorezu objavil.

poudarek (»akcent«); to se more trditi zlasti o ženskah. Tudi nemški jezik nekateri prav čedno izrekajo, posebno glasnike *ß*, *f* in *s*. Samo to je želeli, da bi dobro čitanje postalo splošnejše; zakaj, žal, je še vedno dosti staršev, ki ne morejo trpeti, da bi njih otroci čitali iz kake druge knjige kakor iz katekizma ali evangelijev.« Hermann obžaluje, da je nekdanj sloveča »Academia operosorum« približno pred 60 leti zaspala, in izraža željo, da bi se to njeno delovanje zopet obnovilo.¹ Kot zaslužne pokretnike nove dobe v domačem slovstvu navaja Hermann tri redovnike: o. Marka (Pohlina), o. Damascena (Deva) in o. Marcelina (Vodnika), mladega frančiškana; zadnja dva sta spisala nekaj pesmi v »kranjskem« jeziku, za kar jima gre zasluga.²

Izmed knjižnic se omenjajo knjižnica v škofjskem dvorcu in pri frančiškanih, dalje zasebne knjižnice škofova, dež. svetnika pl. Busetija, grofa Edlinga v Škofji Loki in stiškega samostana. »V knjižnicah se nahajajo tu in tam pomembni rokopisi v slovanskem ali kranjskem jeziku, ki bi bili vredni, da se bolj razglasijo. Med temi je pesem, nazvana Turnir med vitezom Lambergom in Pegamom³, polna visokega pesniškega zanosa.« V opombi Hermann dostavlja, da je medtem to narodno pesem prevedel »mladi ognjeviti pesnik« Linhart⁴ v zbirki »Blumen aus Krain«. O Japlju,⁴ ki je bil takrat upravitelj beneficija pri Sv. Petru v Ljubljani, pripominja, da ima baje odlično zbirko starih slovanskih rokopisov in tudi nekaj njih prevodov, ki da jih je sam oskrbel.

Naravno, da Hermann v svojem potopisu ne prezre tudi zadeve, ki je bila za Ljubljano že v tisti dobi ne manjše važnosti, kakor je še dandanes, namreč osuševanja Ljubljanskega barja. Po naročilu cesarice Marije Terezije je bil komerčni svetnik Fremaut osnoval prvotni načrt za to gospodarsko in zdravstveno pomembno delo. Po tem načrtu je dal Zorn pl. Mildheim na lastne stroške osušiti del barja na levem bregu Ljubljanske v obsegu 700.000 kvadratnih sežnjev. Eksjezuit o. Gabriel Gruber pa je izdelal načrt za prekop, ki nosi še sedaj njegovo ime, in je delo tudi pričel, dovršil pa ga je podpolkovnik pl. Struppi. Hermann poroča k stvari naslednje: »Pri

¹ Pod Edlingovim vodstvom je »Academia operosorum« l. 1781 zopet oživela: člani so ji bili: o. Marko Pohlina, o. Damascen Deva, Japelj, Kumerdej, Linhart.

² Objavljene v prvem slovenskem leposlovnem almanahu, v Devovih »Pisanicah« l. 1779.

³ Anton Linhart (rojen 1757 v Radovljici, umrl 1795 v Ljubljani) je priredil prvi slovenski igri za oder: »Županova Micka« in »Veseli dan ali Matiček se ženi« (1790).

⁴ Jurij Japelj (rojen 1744 v Kamniku, umrl 1807 v Celovcu) je izdal v družbi s Kumerdejem prvi katoliški prevod sv. pisma novega zakona, v poznejših letih tudi stari zakon; pripravil je tudi rokopis slovenske slovnice.

mitnici pred Ljubljano (ob Tržaški cesti) se pričanja znano veliko Barje, čigar pare so Ljubljančanom prav tako škodljive kakor njega nerodovitnost vsej deželi. Najhujše pri tem je pač to, da leži večkrat po več mesecev pod vodo, kadar Ljubljana čez bregove stopi... Če naj se izsušitev Barja sploh omogoči, se mora najprej zavarovati pred povodnjimi. Te povodnji izhajajo odtod, da se Ljubljana v mogočem loku skozi mesto vije in jo hiše prav tesno oklepajo; radi tega često izredno naraste. Mora se napraviti prekop, ki bi večino vodne struje iz tega loka odvajal.« In tak prekop so bili pričeli pod Gruberjevim vodstvom z veliko vnemo graditi, toda ker je bila proračunjena vsota (60.000 gld.) kmalu izčrpana, prekop pa niti do polovice gotov, so nadaljevanje poverili Struppiju, ki je potem (l. 1785) delo res dovršil. »Kako blagodejna dobrota je taka naprava za deželo, kakor je Kranjska! Prebivalstva je dokaj več, kakor bi kdo domneval; kamenita tla mu torej ne dajejo dovolj hrane. Predočite si Barje kot ravnico z okoli 40.000 orali zemlje, ki je sedaj skoraj zgolj puščava. Če bi se obdelovala, bi se na njej pridelalo vsaj 600.000 mernikov žita. S tem bi se moglo skozi vse leto hraniti 60.000 ljudi in bi se vsaj pol milijona goldinarjev spravilo pri kupčiji v obtok.« Tako zaključuje gospodarno računajoči potopisec svoje mnenje o regulaciji Ljubljane in osuševanju Barja.

Če vzamemo v poštev, da se je Hermann mudil v Ljubljani le dva dni — dne 29. junija je že odrinil proti Idriji — mu moramo priznati, da je svoje kratko bivanje tu prav izdatno porabil, da se je v vseh takrat perečih zadevah poučil in se vsaj v glavnih obrisih seznanil s tedanjimi kulturnimi prilikami v slovenski prestolnici, kjer se je zavest narodnosti in potreba narodne prosvete bila šele začela dramiti.

3. Iz Ljubljane v Idrijo in Trst.

Hermann je dne 29. junija odpotoval po Tržaški cesti z namenom, da dospe še istega dne v Idrijo, kar mu je tudi uspelo.

Izmed krajev na tej poti omenja le Vrhniko in Logatec. Pri prvi, ki jo imenuje »velik trg«, obžaluje le to, da še nima šole. S kritično opazko pa se dotakne samostana (kartavze) Bistre, ki je baje jako bogata, toda svojih dohodkov nikakor ne uporablja za kak koristen zavod, ki bi služil znanostim ali vzgoji. »Eden izmed glavnih virov za dohodke te kartavze je lesna trgovina proti Ljubljani; zakaj ker je Ljubljana tu pri svojem izvirku tudi takoj plovna, imajo to ugodnost, da po njej les lahko z neznatnimi stroški odvažajo.«

— Pri Logatcu je krenil z velike ceste proti Idriji po izvrstni stranski cesti, ki so jo bili zgradili l. 1765, ko so v Idriji pričakovali prihod vladarja.

Dokaj več pa pripoveduje Hermann o Idriji, ki je s svojim rudnikom in z izborno rudniško upravo povsem zadovoljila strokovnjaško zanimanje našega potopisca. Zato smatramo za umestno, da navedemo kar najtočneje, kar je Hermann v tem prijaznem rudarskem mestu opazil in doživel. Idrijčanom utegnejo ti zapiski biti v prijeten spomin in pobuden opomin, dasi nas pri tem navdaja trpka zavest, da Idrija ni več naša.

»Idrija leži v globoki dolini; poslopja, ležeča jako raztreseno, so večidel zgrajena na brdih, skoro vsako obdaja vrt. Ta pogled je za tujčevo oko presenetljiv; to je pokrajinska slika, ki s svojo nepravilno lepoto človeka kar prevzame.«

Še na večer svojega prihoda je Hermann imel priliko, da se je poklonil cesarskemu komorniku in rudarskemu svetniku grofu Inzagiju,¹ ravnatelju živosrebrnih jam, in mu izročil priporočilna pisma.

Hermann je kot rudarskega strokovnjaka zlasti zanimal idrijski rudnik. Najprej si je dobro ogledal nadnevne stavbe, čistilnice (»Schlemmerwerke«) in žgalnico (»Brennhaus«), nato pa v rudniku rov sv. Antona. Snaga in red v njem sta bila taka, da bi se lahko cele ure vozil v njem »v svilenih nogavicah, ne da bi si jih pri tem umazal«. Zato z zadovoljstvom priznava, da je idrijski rudnik res vreden pohvale, da je »najlepši na svetu«.

Ne bomo navajali podrobnega popisa vsega obrata in dela v rudniku, ker bi to spadalo bolj v rudarski strokovni list. Hermann se le temu čudi, da si še niso uredili naprav za pridobivanje cinobra. Rudnik je imel izvrstno upravo; tisti čas je bilo zaposlenih 485 rudarjev, brez prištetihi višjih in nižjih uradnikov. Žgalničarji (»Hutleute«) in pazniki so služili (letno) po 150 do 180 gld., zidarji, šahtni ali jamski mojstri dnevno po 20 krajcarjev, vozači (»Hundstosser«), razni rudni kopači (»Lehr- und Erzhäuer«) po 8 do 17 krajcarjev, prebirači (»Klauberbuben«) pa po 5 do 6

Cvetki med cvetjem. (Fot. Fr. Krašovec.)

krajcarjev. »Tem rudarjem se mora priznati, da se lahko uporabljajo kakor pri nadnevnom delu tako tudi v jami za vse opravke; oni so zidarji, tesarji, mizarji, vse, kar hočeš. To je prednost, ki se ne more z njo noben drug rudnik ponašati.«

Idrija je bila takrat »cesarska komorna imovina« (»Kammergut«) z lastnim sodstvom; nje ozemlje je imelo nekaj milj v obsegu. Prebivalcev je štela okrog 4000, hiš pa okrog 300.

Razen rudniških stavb so bila znamenita poslopja: grad, župnijska cerkev, šola, gledališče in nova gostilna.¹ V gradu so bile rudniške pisarne in ravnateljevo stanovanje. Šola je dala zgraditi cesarica šele nekaj let poprej; kot »glavna šola«, urejena po novem normalnem načrtu, je imela štiri razrede, vsak razred pa svojega učitelja.

Ugoden slučaj je hotel, da se je prav tiste dni mudil v Idriji vladni komisar za kranjsko šolstvo,

¹ Grofovski rod Inzagijev je italijanskega porekla; rod je prišel že v 17. stoletju v Idrijo.

¹ Sedaj hotel »Pri črnem orlu«.

cesarjev komornik in deželni svetnik grof Edling,¹ »vitez bavarskega modrega trakú in pravi tajni svetnik knezoškofa brižinskega«. Hermann, ki se je s tem najvišjim predstavnikom šolske uprave osebno seznanil, mu daje veliko hvalo: »Še mlad mož je, poln delavnosti; njegove obsežne znanosti in plemenito človekoljubno mišljenje mi svedočijo, da bodo avstrijske dežele v njem nekoč častile ministra, ki bo z dobrodejno modrostjo čuval pravice in srečo človeštva.«² Edling je Hermanna povabil, da je prisostvoval pri izpraševanju učencev v šoli; odgovori učencev so bili tako zadovoljivi, da so njegovo pričakovanje daleč prekosili; zlasti se je odlikoval neki mladi baron Zois. To je dalo Hermannu povod, da je v svojem pismu idrijsko šolo natančneje ocenil: »Dokler ni bilo te šole, so imeli tudi tukaj takozvane »šomaštre« (»Schulmeister«) in je zahajalo v šolo komaj 50 do 60 otrok.« Tedaj pa je bilo vseh otrok zbranih 280, med njimi več plemiških. Učitelje hvali kot vrle može. »Za Idrijo ima ta izborna šola še to zaslugo, da se otroci preprostih rudarjev učé v njej nemškega jezika, ki jim, če gredo v tujino, neizmerno koristi.« Edino, kar je pogrešal, je bilo to, da ni bilo risarske šole, ki bi bila za tako znatno rudarsko mesto jako potrebna.

O gledališču omenja Hermann tole: »Gledališče, ki ga je dala cesarica v človekoljubni brigi za razvedrilo Idrijčanov zgraditi, je sicer majhno, toda prav čedno. Kakor tukajšnji uradniki tako si tudi plemiči iz okolice večkrat privoščijo pametno zabavo, da prirejajo v njem igre.« — »Gostilno le radi tega omenjam, ker je lepo poslopje, zgrajeno na stroške cesarskega dvora, da dobé tuje v njem brezplačno bivališče. Zidano je v dve nadstropji; v drugem nadstropju se nahaja lična dvorana, ki v predpustu nikoli ne ostane prazna.«

Še nekaj, kar je bila zanimivost takratne Idrije: mirozov (»Zapfenstreich«), ki so ga sleherni večer svirali. Ta običaj si razlaga Hermann iz strumne discipline rudarskega ljudstva, ki se mu je zdela docela vojaška. Rudarji so bili razdeljeni v stotnije, so nosili posebno uniformo in puške ter so imeli lastno godbo. Pri vhodu v mesto je bila stalna straža, pri kateri se je moral vsak novодоšli tujec zglasiti. Uradniki so vršili službo oficirjev in zlasti slavnostne prireditve so imele povsem vojaško lice. Rudniški uradniki so nosili lično uniformo: rdeč suknjič s črnožametnimi zaklopci, slamnatorumene telovnike (oprs-

nike) in hlače, s trakom obšit klobuk in sabljo z zlatim portepejem. Straže so morale, kadar je prišel uradnik mimo, prav tako pod orožje planiti, kakor da je prišel oficir od vojske.

»Lahko si mislite, da mi v takem kraju ni bilo dolgčas. Moje bivanje, ki sem ga bil namenil pravzaprav le za studij, so mi skušali na vsakovrsten način kar najprijetneje napraviti. Vedno si bom s toplim občutjem ohranil v spominu ugodje, ki sem ga v teh kratkih dneh užival v prijetni družbi grofinje Inzagi in Edlinga.« Tako daje Hermann duška svojemu zadovoljstvu; ne pozabi pa tudi omeniti prijateljske ustrežljivosti rudniškega knjigovodje Leitnerja¹ in meščanov gg. Kavčiča in Gerlacha.

Dne 4. julija je v družbi nekega rudniškega uradnika odpotoval iz Idrije po cesti, ki drži preko Hrušice na Planino. Lahko si mislimo, da je bilo potovanje po tej, z nepreglednimi gozdovi obrasli divji pokrajini v tistih časih še bolj romantično kakor dandanes. »Desno in levo ob cesti je v širini 50 sežnjev vse drevje izsekano, da se s tem vsaj nekoliko ovira pogostno ropanje.« No, naš popotnik je Hrušico srečno prešel, noben ropar mu ni skrivil lasú.

O Planini, ki je bila tedaj z večino gozdnega ozemlja last grofov Cobenzlov, omenja, da je jako izpostavljena povodnjim. Kadar izstopi Unica čez bregove, navadno tako naraste, da se morajo prebivalci umekniti v drugo nadstropje svojih hiš. Potnike pa je treba v čolnih prepeljavati, če nočejo po suhem delati velikih ovinkov. Tudi na nadaljnji poti proti Postojni Hermann ni imel posebno mirnega počutja, ker poudarja, da je ob cesti, ki drži vseskoz po gozdu, pogrešal hiš; vsaj dve ali tri stražnice bi se morale postaviti.

Postojna je bila sedež okrožnega poglavarja (»Kreishauptmann«). Prebivalstvo se je preživljalo večidel z vozništvom proti Trstu in iz Trsta. »Neverjetno je, koliko tovornih voz se na vsej tej cesti srečava.« Sloveče postojnske jame, četudi bi bil rad vanjo zlezel, ni utegnil obiskati, ker je njegov popotni tovariš radi nujnih opravkov hotel drugo jutro rano odpotovati. Prenočila sta v neki »ne posebno snažni« gostilni.

Zanimivo je, kako popisuje Hermann kraški svet, ki ga je imel na poti proti Trstu prvič v življenju priliko videti. Potoval je po novi cesti, bržčas skoz Senožeče in Sežano na Opčino — ne po stari skoz Lokev — in meni, da sta bila s tovarišem prva popotnika na tej cesti.

¹ Glej stran 249.

² Ta prerokba se sicer ni do pičice izpolnila, vendar je prišel Edling l. 1791 kot pravi dvorni svetnik in referent za šolstvo v dvorno pisarno na Dunaju. — Prim. Kidričev članek v Slovenskem biografskem leksikonu, str. 146—149.

¹ Josip pl. Leitner je bil l. 1780 višji rudniški asesor. Hermann omenja o njem, da je imel zbirko na Kranjskem rastočih dreves in grmov in da je bil med tisoči avstrijskih gozdarskih uradnikov menda edini, ki se je zanimal za gozdno rastlinstvo.

»K r a s («Karst, Carusadius») je najživejša slika opustošenosti, ki prekaša vsako predstavo. Planoto omejujejo povsem gole apnenske pečine, na njej ni nič drugega ko milijoni kamenja, ostanki upadlega velepotopa. Tisoče teh skal in je morje na najrazličnejši način izoblikovalo: nekaterim je videti, kakor da so bile nekdanje kamniti možnarji, druge imajo oblike velikanskih korenin in zopet druge so tako zelo preluknjane, da bi jih utegnil kdo šmatrati za davna bivališča velikanskih kamenovrtov («Pholaden», Dattelmuscheln). — Povsod, kamor pogledaš, vidiš zgolj razdejanje. Le tu in tam je marljivi ubožni kmetič z velikim trudom očistil (od kamenja) prostorček, da je vanj posejal pšenice ali rži, in ga je z istim kamenjem ograbil kakor z mirjem. — Vsaj tri četrtine Krasa so še docela puste. Pičlo, nizko travo, klijočo iz kamenitih tal, popasejo konji, največ pa ovce in koze. Zato pa imajo kraški konji dobro, trpežno postavo in varen stopaj. Celo cesarski dvor dobiva konjski naraščaj iz kobilar in v Lipici in na Prestranku. — Kraški koštruni in koze imajo posebno okusno meso, ker uživajo toliko tisoč planinskih zelišč; jagnjeta pošiljajo predvsem v Benetke, kjer plačujejo zanja čudovito visoke cene. — Tudi tisto malo žita, kar ga na Krasu pridelajo, ima svoje prednosti: ima tanjšo luščino in daje več moke in se radi tega dražje prodaja. Ta pojav pri žitu sem opazoval tudi v drugih pokrajinah, kjer so bolj peščena ali kamenita tla. To dokazuje, da mastna tla niso baš najboljše za izdaten pridelek žita.

Iz teh izvajanj lahko sklepamo, da se je našemu potopiscu odprl na Krasu nov svet, kakršnega dotlej kot alpski človek ni poznal. Doživel pa je še drug kraški pojav, burjo, ki je na vsej poti tako neusmiljeno brila, da so bili vsak trenutek v nevarnosti, da jih z vozom vred odnese.

Novo čudo je doživel tudi na robu Krasa — bržčas na Opčinah —, ko se mu je razgrnil pogled na — morje («der Golfo»). »Kak prizor! Preslaboten sem, da bi vam mogel to veličastno presenečenje pristojno opisati.« Še pol ure se je peljal navzdol med ljubkimi vinskimi nasadi, da se je pripeljal v živahno mesto, na trdi tržaški tlak.

S tem se konča Hermannov opis potovanja po slovenskem ozemlju. Iz Trsta je nadaljeval pot na Beneško, kamor ga ne bomo več spremljali. Pač pa je Hermann v svojih naslednjih pismih svojemu prijatelju poročal o tedanjih kulturnih, gospodarskih, industrijskih in prometnih zadevah v naših krajih. Najznamenitejše odstavke iz teh zanimivih dokumentov naše nedavne preteklosti hočemo podati v naslednjih poglavjih.

(Dalje prihodnjič.)

Zametene stopinje.

Avtoriziran prevod iz francoščine. — Prva knjiga.
Henry Bordeaux — Krista Hafner.

VH.

Terezine rane so se začuda hitro celile. Polna in zdrava kri je pomagala telesu, da se je hitro popravilo. Mrzlica, ki se je za nekaj časa znova pojavila, je popustila. Moči so se vračale. Kmalu bo lahko zapustila gostišče.

Mark je hitremu zdravljenju sledil s čustvi, ki jih ni maral razmotrivati. Zmagovita mladost, ki je polagoma vračala barvo in ljubkost dragemu bitju, ga je le napol veselila. Zadoščale so mu lepe, temne oči, v katerih je videl samo hvaležnost in vdanost. Ob pogledu na odrezane zlate lase pa se ga je vselej polastilo neprijetno čustvo. In ko je bolnica vstala, se je zopet navadila kretenj, ki jih ima življenje. V Julki se je njena sedanost tako spajala s preteklostjo pred polomom, da se razpoka že skoraj ni več videla. Toda z njim? Oba sta se le preveč trudila, da bi bila naravna, in zato se jima to ni posrečilo. Vsak dan sta znova iskala skupne vezi in prilike, ki bi ju zbližala. Toda novost vsakega dne je v tem, da primerjamo to, kar je, s tem, kar je bilo.

Kam naj odvede okrevajočo? Zakaj, nič več ni mogel izrabljati gostoljubnosti menihov Svetega Bernarda. Odločil se je za Caux, tam gori nad Montreuxjem in Lemanskim jezerom. V gorskem zraku in miru bo popolnoma ozdravela in tudi otroku je zdravnik priporočil gorski zrak.

»Zelo dobro vama bo tam!« je zatrjeval, ko je razlagal svoj načrt.

»In ti?«

»Z vama pojdem.«

Toda, ko se je načrt bližal uresničenju, je nekega dne izjavil nekoliko zmedeno, da bo prihajal iz Pariza k njima.

»Zelo je daleč.«

»Dandanes ni nobene daljave več.«

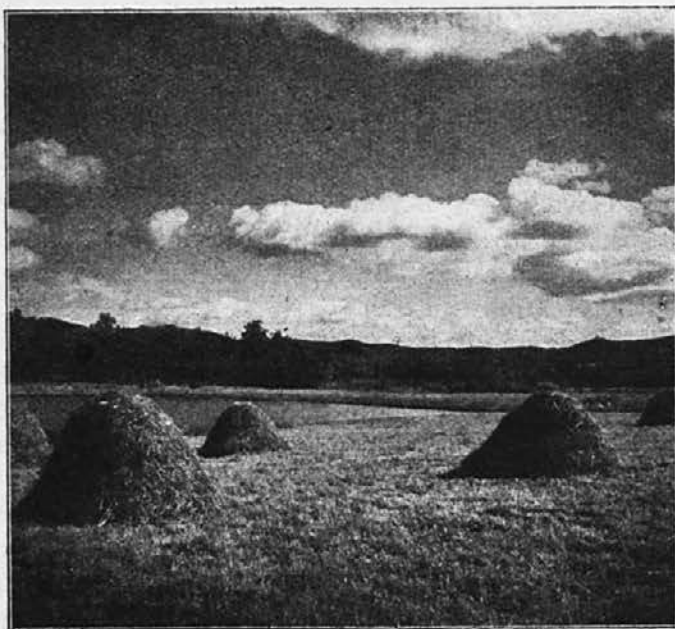
Ona ni silila vanj. Nič mu ni ugovarjala. Prejšnje čase bi bila nasprotovala in nežno zahtevala. Zdaj pa si ni več upala. Saj je moral to opaziti!

Mark bo odšel prvi, da vse pripravi za bivanje; potem bo prišla ona z Julko in gospo Acherjevo za njim. Zdravnik je izjavil, da bo lahko prestala dolgo pot z vozom z Velikega Svetega Bernarda do Martignyja:

»Zelo je pogumna in notranje poškodbe nima.« je zatrjeval.

»Nadaljnja pot pa ni naporna. Iz Montreuxja vodi žična železnica v Caux.«

Pred odhodom je obiskal priorja in se mu zahvalil za njegovo skrb in požrtvovalnost in ob

Seno v kopicah. (Fot. Fr. Krašovec.)

tež priliki ga je prosil, naj dovoli očetu Sonnierju, da ga spremlja na poti:

»Nocoj bi rad prenočeval v zavetišču ali v koči na Prozu in jutri zjutraj bi obiskal kraj nesreče. On me bo vodil.«

»Čemu ta pot? Ne glejte nazaj!«

»Oče, odločil sem se, da naredim to pot. Te zadnje dni sem prestal mnogo razburjenja. Če bi šel z vodniki, bi me njih pripovedovanje in njih razgovor mučil, ker bi govorili z menoj kakor s tujcem. Prosim Vas, dovolite mi to!«

Ob takšni odločnosti se je prior vdal. Toda skoraj svečano je dostavil besede:

»Pazite, prijatelj! Zdaj stopate v novo življenje. Odobravam in občudujem, kar ste storili. Toda ne pozabite, da mi nimamo moči preprečiti napak!«

»Odpustil sem. Vsega je konec,« ga je prekinil Mark, da bi končal razgovor.

Duhovnik pa je v njegovo začudenje odgovoril:

»Motite se. Oduščenje je izšlo iz tega, kar je božanstvenega v Vas. Pravo oduščenje prihaja le od Boga: mislite včasih na to! Konec je samo v Njem!«

Šele čez dolgo časa se je spomnil tega opomina.

Odposlal je svoje stvari po pošti in skoraj vesel je odšel popoldne peš z očetom Sonnierjem; Bari je skakal pred njima. Samo menih je vedel natančno za njegov načrt. Toda Julka, ki je nekaj sumila in bi se bila radi psa, svojega novega prijatelja, rada udeležila izleta, si je že izmišljala nevarne prigode:

»Papa, vzemi še mene s seboj! Lansko leto sem že tako dobro hodila. In če bom v snegu padla, bo tudi mene rešil Bari.«

Želela si je žalostne vloge, da bi se pozneje lahko bahala pred tovarišicami. Kakšno sliko bi jim pričarala? Človek izgine v razpoko, pes ga izvleče iz nje, ga ovije v toplo odejo in mu dá jesti in piti. To je še bolj zanimivo kakor avtomobilska nezgoda ali kolesarska nesreča.

»Mama te potrebuje,« ji je razlagal oče.

»To je res.«

Očividno jo je potrebovala mati, ki je komaj prilezla iz prvega kota sobe do drugega. Julka ni nič dvomila, da je nekomu potrebna; pa se ji je le zdelo zapeljivo plezati po gorah. Tako so otroka razdvajale nasprotujoče si želje.

Na poti navzdol se je Mark hipoma obrnil in se ustavil. Še z zadnjim pogledom je hotel objeti kraj, ki so ga obdajale skale, podobne razvalinam, in ga spremenile v hišo miru. Poslovil se je od gostišča. Vhod, visoka okna, okno, katero je v tihem večeru v tegobi in hrepenenju iskal, je še videl. Tu so našli vsi potniki brez izjeme pomoč in mir. Tu so v življenski nesreči tudi njega sprejeli in okrepčali. Ni vedel, kaj mu prinese prihodnost; toda svojo največjo uro, ki je kakor najvišji gorski vrh nadkrilila vse druge, to je spoznal tu, ko je poln grenkih misli v moškem ponosu in poln maščevalnih želj prišel na ta kraj, pa je zdrknil na kolena ob postelji, kjer je ječala uboga žrtev in našel le besede: »Terezika moja, koliko si trpela!«

»Saj ga homo še videli,« je zagotavljal oče Sonnier, ki je spoznal, kam mu uhaja pogled. »S pobočja Velana se dobro vidi prelaz.«

In odšla sta. Med potjo skoraj nista govorila. Namesto da bi prenočila v koči na Prozu, je vodil menih Marka Romenayja do kočice Plan-du-Jeu. Tam stoje ob robu prepada tri hišice, zbite iz slabih desk. Tja se zatekajo pastirji, ki pasejo ovce po bližnjih planinah. Navadno pa si rajši poiščejo druga zavetja in te kočice so skoro vedno prazne. Ko sta proti večeru prišla potnika tja, nista našla nikogar v njih. Nastanila sta se v najboljši in oče Sonnier je hitro pripravil ležišče in večerjo. Slama in nekaj odej jima je služilo za ležišče; hrano pa sta prinesla s seboj. Iz nahrbtnika je izvlekel samovarček, ga nažgal, napolnil posodo z vodo in vsul pozneje nadomestek juhe vanjo, potem je privlekel na dan še kos prekajene mesa, sadje in steklenico vina.

»Ostalo bo za jutri,« je rekel in zavezoval nahrbtnik.

Mark ga je opazoval, kako je bil ves zatopljen v svoje delo. Pri kuhi je užival tisto neskajeno

zadovoljnost, kakršno uživajo ljudje, ki zato delajo, da jih ne napadejo nepotrebne in nezdrave misli. Delež Marte iz evangelija daje notranji mir, toda ob njem moramo pozabiti nase.

Kosilo v tem izgubljenem kotu zemlje nad penečim se hudournikom, daleč proč od vsakega človeškega bivališča, v večernem miru, mu je povzročalo obilo veselja. Navzočnost tovariševa ga je pomirjala, kakor hrabre, stare, v boju preizkušene čete pomirjajo mlade novince. In ni li bil to večer pred bojem? Zdaj pa zdaj je iskal goro Velan, ki so jo skrivale sive pečine. Jutri naskoči velikana. Toda ni mislil na njegove prepade in ledenike: napasti je hotel le privid.

»Zdaj zaspiva!« je predlagal oče Sonnier, ko mu je ugasnila pipa.

»Še ne!«

»Zjutraj Vas zbudim že ob treh. Hoditi morava v hladu. Dober spanec je najboljša priprava. Ali ne greste?«

»Nisem zaspan.«

»Tedaj pa lahko noč!«

In menih je vstal in odšel v kočo. Mark se ni genil: le po nemiru, ki ga je obdal, je začutil, da je tovariš odšel. Je-li res potreboval njegove navzočnosti, da se mu boleče srce ni vznemirilo?

V gorah je bila zdaj ura zvezd, ki so nam tu bliže nego na ravnem in na morju in nam povedo, da je Bog tu. Zvezdnate noči v gorah so čudno pobožne.

Kljub hladnemu zraku se Mark dolgo ni genil. Vdal se je nočni svečanosti. Ozvezdje Laboda, ki ima obliko četverokotnika ali ptiča s prav tako dolgim truplom kakor perutni, ga je posebno prevzelo, ker mu ga je bila pokazala nekdanja z Riffelalpe. Obračal se je proti gostišču in je rešeni posvetil svojo mehko novo ljubezen. In takrat se mu je zazdelo, da je to potovanje v resnici le božji rop. Kdor je odpustil, nima več pravice zahtevati od preteklosti novih odkritij. Bo-li z lastnimi rokami porušil hišo svoje sreče, ki jo je bil komaj popravil? Hotel je vstati, poklicati očeta Sonnierja in mu zaklicati: »Odidiva, odidiva! Počemu sva prišla sem? Ne vzbujajmo spominov!...« Vendar pa se ni genil. Večni nemir, ki je na dnu vsake človeške ljubezni, ga je silil na nevarno pot. In ves neskončni mir zvezdnega neba mu ni mogel več vlti miru v srce...

Globoko je spal, ko ga je stresel oče Sonnier. Ostri zrak zunaj kočice mu je poživil moči, pa tudi grenko željo, da nadaljuje začeto pot. Bilo je še temno, toda zvezde so bile že bolj redke in ob robu gorske kotline se je polagoma pogrezal ozki srp lune, kakor slabo pritrjena, tresoča se klina. Nobena luč ni še naznanjala dneva, vseмирje pa ga je že pričakovalo.

Ko niža se solnce, ko bliža se mrak... (Fot. Fr. Krašovec.)

Ko sta dosegla grušč na ledeniku Proz, sta v senci jasneje razločevala njemu nasproti goro Velan z njegovimi pečinami, ob katerih se človeku v glavi zvrti, grozne navpične skale, podobne trdnjavam, ki jih je treba v naskoku zavzeti. Medtem ko je menih razvezoval vrv, ki jo je bil prinesel s seboj, in je en konec ovil okoli Markovega telesa, se je ta obrnil in vzklik mu je ušel iz ust. Prvi jutranji žarki so zlatili vrhove Mont Blanca. Deviška barva snega se je lahko rdečila kakor marelični cveti v zgodnji pomladi in obrisi cerkva in kupol so bili mehki in zabrisani kakor okrogle oblike ženske lepote. V luči se je pokrajina oživiljela ko telo, po katerem požene kri. Toda Mark je odgnal te mameče čare gorá, ki so nevarni in jim nihče več ne uide, kdor je začutil njih oblast. V novi ljubosumnosti si je govoril: »Skupno sta se jim vdala...«

Za vodnikom, ki je stopal počasi in enakomerno, je sledil stezi — tisti stezi, po kateri je hodila gruča, ki je bila prišla na pomoč in nosila ponesrečenko; zdaj je jasneje spoznal, koliko poguma, vaje in odpornosti je treba za takšno reševalno delo. Že sta hodila več ur navkreber. Boril se je s svojo utrujenostjo, pohajala mu je sapa in večkrat je potegnil za vrv, da sta počasneje hodila. Toda oče Sonnier je skrbno opazoval kraj in se čudil:

»Tu je moralo biti,« je slednjič zaključil. »Toda po oni nesreči je znova zapadel sneg, ki je zabrisal sledove. Nikakih odtiskov ne vidim več. Nič ne vidim pečine, na kateri sta obvisela med padcem. Ne veste, kako težko se je v snegu spoznati v gorah. Tako hitro zabriše sledove.«

Mark je gledal in opazil le ravno steno.

»Ne motim se,« je nadaljeval menih. »Sem pogledajte! Vidite v modri senci v snegu konec plošče?«

In še je dostavil, spominjajoč se težav ob reševanju:

»Stena je skoro navpična. Po čudežu sta našla to oviro.«

»Jaz hočem doli,« je rekel Mark, ki ga je tako mikala komaj vidna točka.

»Ni mogoče. Prekratko vrv imava. In pa, čemu bi brez potrebe silili v nevarnost.«

»Tudi Vi ste šli.«

»Da sem pomagal ponesrečenim, ranjenim in pokopal mrliča v blagoslovljeni zemlji: to pa je druga stvar! Toda zaradi ene same sitne muhe — ne, tisočkrat ne!«

Mark ni mogel misliti na to, da bi sam poskušal takšno nevarno pot. Moral se je torej vrniti. Je-li zato prišel tako daleč? Telesni napor mu je za hip zatemnil domišljijo, ki je hotela obnoviti preteklost.

»Ali hočete prav na vrh Velana?« je spraševal oče Sonnier. »Od tu ni več daleč in razgled je zelo razsežen. Od tam se lahko vrneva čez ledenik Valsorey v Bourg - Saint Pierre.«

Hvalil mu je goro kot hribolazec.

Mark pa je odvrnil: »Ne! Rad bi ostal tu.« In kot bi prosil posebne milosti, je nadaljeval: »Za kratek čas bi bil rad sam, oče!«

Vodnik je premeril nevarnosti, ker je poznal svojo odgovornost, nato pa je privolil v to kratko ločitev:

»Počakajte! Odvežem Vas. Jaz pa grem nekaj metrov niže. Tam doli je neke vrste votlina, kjer bova lahko udobno zajtrkovala. Pripravil bom jedila, in ko se boste vračali k meni, pazite dobro, kam stopite. Prej pa še malo pijte.«

Odvezal je vrv, mu dal malo ruma in ga pustil samega.

Mark je gledal za njim: ko se je oddaljeval in ko se je skrtil za visoko skalo, je priklical svojo bolečino. Pohlevno ga je ubogala. Vselej nas rada obišče, čeprav je ne kličemo. In vendar je bila spričo odpuščenja izginila. Zdaj pa sta bila z njo sama v neizmerni gorski samoti.

Prav iz kraja, kjer je sedel, je bila reševalna četa opazila oba ponesrečenca: njo in njega. Oni je ležal in bil že otrpel, ona pa je klečala in je proseč dvigala roke; usta so se ji skremžila v obupnem kriku na pomoč, ki ga niti sama ni slišala. Tu doli, na ozki skali, ki jo je označevala komaj senca, sta preživela zadnje tri dni svoje ljubezni. Ne, sneg ni ničesar zabrisal: bila sta tu, on ju je videl.

Zakaj ni umrla z njim vred? Saj se mu je ponudila! Zakaj ji je odbil prošnjo, zakaj je bil tako čudno slab? V večni noči bi se bila pridružila onim srečnim dvojicam, ki predstavljajo vso človeško srečo, zakaj smrt le za vedno utrdi njih ljubezen. Krije jih isti grob. Nihče ne moti njih usode.

Tako je v obupu, ki je bil po njegovem mnenju razlit čez vse obzorje in se dotikal vseh štirih strani neba, iz notranje potrebe opeval oba zaljubljenca kot kaka pravljica junaka. In v skriti želji po bridkosti je odrival Terezo, da je mogla vse to pozabiti, da je hotela novo, nemogoče življenje, Terezo, ki je ni še nikoli tako ljubil ko v tem trenutku. Kako da ni več občutila tistih ur, ki jih je bila tu preživela in gledala njega, kako da je umiral.

Da. Lahko je odpustil; vrnil je mater otroku; vse to je storil. Toda ljubezen ne izpusti svojega plena...

Oče Sonnier je že pripravil zajtrk, ko se mu je Mark pridružil. Bil je zelo živahen in je hitel:

»Brž, brž! Gotovo ste lačni.«

»Ne!« je ugovarjal Mark.

Pa je že kar v duhu užival jed in pijačo, tako se je bil utrudil na ledeniku.

»V tej tišini ima besedo samo ljubezen,« je odločil v neusmiljenem razmišljanju. Menih pa je dal duška trenutnemu veselju, dobremu teku in divni okolici in, kakor bi hotel odgovoriti Markovi misli, je našel le te preproste besede:

»Čujte: tu življenje slišimo...«

(Dalje prihodnjič.)

Njiva cvetočega krompirja. (Fot. Fr. Krašovec.)

Iz anatomije.

Iz katerih snovi je naše telo?

Dr. Janez Plečnik.

Amonijak.

Amonijak (NH_3) je spojek dušika (N) z vodikom (H). Amonijak je plin precéj neprijetnega čuha (der Gestank; der Modergeruch): stranišča smrdé po amonijaku, in scalnica, stara nekaj ur ali nekaj dni, začehni po amonijaku.

Voda prsrka amonijaka obile množine: en liter vode prsrka amonijaka do 700 litrov; amonijak se torej »topi« v vodi. Voda s prsrkanim amonijakom, torej voda, ki je amonijak v njej »raztopljen«, ima ime salmijakovec (Salmiakgeist; na kmetih mu pravijo tudi »srnjakgajst«). Amonijak je za polovico lažji od zraka pa torej ni neumevno, da je voda, ki je amonijak »raztopljen« v njej, da je torej salmijakovec, tem manjše svojitne (spezifisch) teže, čim več je amonijaka raztopljenega v njej. Amonijak je strupen v neki meri: amonijak, nastajajoč v straniščih iz kvaseče se (gärend) scalnice, peče v nosu, žge v očeh, naganja h kašlju; amonijak ima torej jedíno v sebi, amonijak močno draži sluznice.

Amonijak nastaja v črevesu in je tudi v (sveži) scalnici. Dosti je tudi sicer amonijaka v telesu: nastaja namreč kot prehodnik (Zwischenprodukt) pri presnavljanju beljakovin. Govorili bomo pri primernih priliki o tem.

* * *

Opozorili smo, da človeki delamo strupen žveplen vodik; povedali smo, da metán nastaja v našem črevesu; čujemo, da delamo tudi amonijak.

Krastače, gadi, škorpioni, koprive so strupene — pa mi smo tudi strupinarji. Poziv: »Ubij ga! Strupiján je,« — je torej kar topoglavo utemeljen.

Kaj je, kar nas človeke (!) goni k ubijanju? Človeki smo postavili tudi tovarne in delamo strupila v njih na debelo. Stórjamo strupila za vse živine: za živali, za rastline, za vidne in nevidne živine; delamo strupila za živine v Evropi, v Aziji, v Ameriki; kujemo bodala, ulivamo topove in puške, mésimo streliva za katerokoli živino: nam znano, nam neznan.

Kaj nas goni k ubijanju? — Pravimo še: »Ne ubij bčele; bčela umre« — in dostavljamo v mislih: »bčela nam da med in vosek«. Ter pravimo še: »ubij sršena, strupinarja« — in dostavljamo v duši: »in nimamo od njega dobička«.

Vzgojili so nas — se mi zdi — in mi vzgajamo potomstvo — to čutim in vidim — močno malo misleče, če ne kar lažnivo in hinavsko.

Ni življenja brez smrti in torej ni življenja brez uboja — usoda naša je to. Vêčnost — govorili smo o tem — hiti iz življenja v smrt in lije v življenje iz smrti. Toda:

Mi pravimo: »ubijamo, ker imamo (kot človeki!) pravico«. Z le-temi besedami pa govorimo nepremišljeno, če ne lažnivo in hinavsko.

Povejmo: »ubijamo, ker smo močnejši« — in ne recimo: »ubijamo, da odstranimo obče nevarne strupenjake« — in izpovejmo: »ubijamo iz naslade; ubijamo, da se razživimo!«

Potem: bomo ubijali prej koslej pa bomo govorili resnico brez hinavščine.

Nravstveno — zdi se mi — bi živeli bolje, če bi odkrito kot volkovi hodili po svetu in, če si — volkovi — ne bi odevali ovčjih kož. Priznajmo, da smo samopridneži (egoisti); priznajmo, da smo krvoločneži; priznajmo, da je ubijanje nam (predvsem) v zabavo in ne v (samo) potrebo; priznajmo, da lepšamo lastno umazanost s hinavskimi besedami.

Razmišljanja o le-tem bi obdelala lep kos npravstvene prahe. Npravstvenikarji (moralisti) naj bi jo obdelali in to njih delo bi bilo pomembno.

Gledanje na trud in »napore« npravstvenikarjev postaja dolgočasno. Stojijo skozi desetletja in skozi stoletja kar vsi na eni močvari. Stopicajo po njej. Stopicajo v stopnje odstopajočih. Nprestano orjejo, kopljejo, bodejo, režejo ubogo eno močvár, pa ni čuda, da bilke ne poženejo.

»Močvarina« povej vso »dozoritev« in vse, kar je vezano ob to »najbolj pereče, najvažnejše, najpomembnejše vprašanje« življenja.

Nov »strašen« primer »moralne gnilobe« spodbode npravstvenikarje, napravi jim par neprečutih noči, ki zvare v njih eno novo knjigo iz dveh starih ali napišejo celò iz dvanajst davnih knjig trinajsto.

Sodímo o življenju, da je dolgo, da je vredno živeti ga, da smo ustvarjeni za visoke cilje, pa — sodímo, da je življenje kratko, da nam je v muko in pezo, da smo ustvarjeni kar le za jejo in pijo — res je in ostane res, da naša npravstvenost ni zložena iz »delov« in »predmetov«, ki jih ubijajmo potomstvu v glave po lepo urejenem »šolskem« načinu, in da je naša npravstvenost celota, koje ta ali oni kos (!) časih neznatno poudarimo.

Npravstvenikarji naj torej ne pozabijo, da ni samo močvár v naše duše posesti in da ima naša duša v posesti še precej zdravih in debelih zemljá, pripravnih za gozdove, vrtove, plodovite njive in da teče obilo zdravih studentev po le-teh zemljah.

Meje močvari bi se tesnile ob obdelavi teh zemlja kar po sebi. — Le-te besede so seme, ki bo

Na trgu za rože. (Fot. Fr. Krašovec.)

vzknilo — to dobro vem — šele po poznih letih. Povaljali so nam duše in umazanost duše nas žene. Privadili smo se že na cmokanje lopat po močvarini in je človeško dopadajenje močno usmerjeno na to comfánje.

Opisujejo npravstvenost kot prirojen ravnovesnik (Regulator), ki ravna nad naših dejanj potekom. Sprejemem priliko. Ravnovesnik pa ne bo priden, če bo njega en kos trden, trd, jeklen in bodo ostali kosi mehki in gibčni in če bodo ostali kosi stezajoči in raztezajoči se po potrebi. Ne bomo torej — zdi se mi — »dvignili« npravstvenosti, če skrbimo le za jekleni kos ravnovesnika in se ne bomo brigali tudi za ves ostali obod.

»Nebeški Oče« — tako nekam smo brali v čitankah — »je ustvaril vse; ustvaril je vse v eni ljubezni in kar v hotenju, da Ga vse spoznava kot Očeta, Ga slavi, časti in se svojega življenja veseli; vsaka cvetka dviga Njemu glavico v čast, vsaka zaželka brni hvaležno Njemu slavo.« Pa smo brali: »Lovec vzame puško in gre v gozd. Šumi in šušlja vse v prelestnem gozdu... Lovec zagleda srno; lovec dvigne puško in nameri na srno; lovec sproži, srna pade. Lovec hiti k srni; srna še enkrat pogleda lovca in pogine. — Lovec nese srno v mesto — —. Meso srne je žlahtno, koža srne je dragocena; lovec

proda srno v mestu.« Lovec je torej ubil živino, stvarjeno v ljubezni in stvarjeno za veselje in — lovec dobi denar!

Nisem bil otrôk edini in nisem tudi danes edini, ki mu ne gredo le-take zadeve v glavo. Tudi pravica mi ni jasna, ki po njej streljamo zajce. Delajo nam škodo! Zakaj torej ne postrelimo zajcev? — Pa zakaj (po kateri pravici) streljamo lisice? Delajo nam škodo —? Lisice vendar lové »škodljive« zajce! — Streljamo veverice, in to z vso pravico! Oglej si veverice početje, pazi predvsem na mladih veveric ravnanje: ravnajo z vso preširnostjo in razsipnostjo s smreko in stôrjajo neverjetno škodo po gnezdih ptičev. Pa: oglej si ti človeka početje, oglej si predvsem človeških otrok ravnanja: vsujejo se v tropih po gozdu, livadah in cvetnih poljanah, pogledajo vsaki igrači do dna, prav do trebuha, žagovine polnega. Človeški otroci, kaj oni ne segajo v ptičja gnezda, ne lomijo smrečinja?

Bilo je na Ježici nad Ljubljano. Stali so pri postajici in so čakali na kamničana. Par otrok je pohitelo vlaku nasproti in so položili nekaj na tračnice tik pred prihajajoči vlak. Zvedeli smo: »nedolžni« človeški otročički, obdarjeni s »pravico«, so položili negodne muhovčke na tračnice in so se veselili ob pogledu, kako je vlak mečkal muhovčke.

Učili so me v šoli, naj sovražim srakoperja in zadegal sem marsikak kamen na srakoperja. Srakoper je strašna žival. Poslušajmo: »Srakoper je prav zal ptič, ali pod to pristojno obleko se skriva hudobna in krvoželjna roparska čud. Z viška kakega grma pazi njegovo bistro oko na vse, kar se okoli njega godi. Kakor spazi kako živalco, ki si jo upa obvladati, se vrže togotno nanjo, jo ubije in odnese na svoj grm. Tako pokonča mnogo hroščev, cvrčkov, kobilc, kačjih pastirjev in druge take sodrge. No, to bi bilo vse prav, proti temu ne bi nobeden pameten človek ugovarjal, tudi žabe, kuščarje in poljske miši bi mu vsak od srca privoščil, ko bi spak le male ptičke, nam priljubljene in koristne pevce, pustil pri miru. Pa ne! Kjer sme srakoper po svoji volji gospodariti, kmalu pobije in prežene vse manjše ptice. Vsako ptico, bodisi manjšo od njega ali pa njegove velikosti, da, včasih še celo večjo od sebe, zavratno napade, jo zgrabi, bije s kljunom ter jo trapi in mikasti tako dolgo, da jo umori. Vsako ubito žival, naj si bo žaba ali kuščar, hrošč ali ptica, nabode v svojem grmu na kakov trn, potem jo oskubi in pomalem pojé.« (Erjavec.)

Kaj pa človeki?

Indijanci niso srakoperji in so človeki. Poslušajmo:

»Ker bivoli v čredah tako gosto vkup hodijo kakor ovce, zgodi se večkrat, da zadnji prednje z vso močjo naprej rinejo in da se sprednji ne morejo ustaviti, kadar bi hoteli. To Indijancem pomaga, da jih laže več pobijejo. Če je namreč bivolska čreda blizu kakega prepada ali kake strme skale, obleče se eden Indijancev v bivolsko kožo z rogmi in se splazi pred čredo proti tistemu kraju, kjer je prepad. Drugi Indijani od zadaj in od strani proti čredi gredó. Ko bivoli Indijane zagledajo, ustrašijo se ter se pripravljajo, da bi zbežali. Takrat steče tisti Indijan v bivolski koži proti prepadu, in ker lovci za čredo močno vpiti začno, steče vsa čreda za njim. Oblečeni Indijan se skriva hitro med skale, katere je že poprej poiskal. Bivoli priteko za njim, prednji se sicer ustrašijo prepada in se hočejo nazaj pomekniti. Ali vsa druga čreda jih pahne s tako silo naprej, da padejo čez skalo v globočino in se ubijajo. Tako se časih več kot polovica črede pobije. Gotovo ni pametno, da Indijani to delajo, ker morejo le malo tega mesa pojesti, drugo pa v nič pride.« (Erjavec.)

Erjavec je pisal »slovenskej mladini v pouk in kratek čas«. — Zgodovinar bi lahko napisal debelo knjigo, polno prilik o tem-le: »Ker človeki v čredah tako gosto vkup hodijo kakor bivoli, zgodi se večkrat, da zadnji prednje z vso močjo naprej rinejo in da se prednji ne morejo ustaviti, kadar bi hoteli.«

* * *

Govorimo o snoveh, ki je naše telo sestavljeno iz njih, pa torej prenehajmo pogovor o srnah, zajcih, vevericah, o bivolih, o človekih, o človeških otrocih. Poudarimo pa še enkrat: čas mora priti, ko se bo človeški rod streznil. Streznil se bo človeški rod takrat, ko bo spoznal, kolik vir zmed je napuh, in ko se bo zavedel, da morala ni zložena iz kosov in da je celota.

* * *

Amonijak (NH_3) je plinast spojek, ki ga močno uporabljajo pri »coprnijah«. Omenjam le dobro znano »coprnijo«: kako spraviti dim tleče smotke (pipe, svalčice) v zaprto in vrh tega z debelo ruto zastrto posodo?

Par besed o le-tej »coprniji«. — Klor (Chlorum ; Cl ; 1808) je (metaloid in je) plin, ki se nad vse rad spaja z vodikom (H) v klorast vodik (HCl). Nastali spojek je plin in je kislina, saj smo rekli: imenujemo vodik, pripojen na kak drug metaloid, kislino. Rekli smo še: kisline se pripajajo na kovine (metale) in storé soli in — klorast vodik (HCl)

je — pripojen na natrij (kovina) — obče znana kuhinjska sol (NaCl). Voda prisrkuje (adsorbira) klorast vodik — en liter vode prisrkuje (ob dobrih prilikah) nekam 450 litrov klorastega vodika — in pravijo le-tej raztopini: solna kislina. (V vodi raztopljen) solna kislina ni torej nikdar res »čista« solna kislina. Rekli smo tudi: voda raztopi (prisrka, sprejme v se, navzame) le tisto mero plinov, ki odgovarja tišču plinov. Klorastega vodika (po večini) ni v zraku pa je umevno, da klorast vodik uhaja, da izhlapeva iz vode (iz »solne kisline«). Tudi amonijak izhlapeva prav slično iz vode, ki je v njej raztopljen (iz salmijakovca).

Amonijak in klorast vodik se čez vse rada spajata v salmijak ($\text{NH}_3 + \text{HCl} = \text{NH}_4\text{Cl}$), torej v klorast amonijak (Ammoniumchlorid). Salmijak je ledenčasta (kristallinisch; Janežič) bela sol, ki izpada kot meglja iz zmesi prozornega (plinastega) amonijaka in prozornega (plinastega) klorastega vodika. Sedaj pa »coprnijo«:

Vzameš kupico in (skrivaj) omočiš nje dno s par (5) kapljami »solne kisline«; vzameš pokrovček, le-oni kupici primerjen, in ga (skrivaj) omočiš s par (5) kapljami salmijakovca (»salmijakgajsta«). Pokaži gledalcem oboje: kupico in pokrovček; oko vidi oba čista in prazna. Povezni pokrovček na kupico; (urno) povij oboje z ruto, vse zastirajočo. Napali si pipo, prižgi si smotko ali svalčico. Pihni dim v dlan, stisni dim v pésti, da ga dobro »zmečkaš, zgrneš« — tako pripoveduj! — zadegaj dim iz pestí proti posodi. »Coprnija« se ti je kar posrečila: odstrani zastirajočo ruto od posode — in res: posoda je polna dima: solna kislina in amonijak sta se spojila v (meglenast) salmijak. Uredi si besede in dejanje coprnije po svoje, kot ti kaže. Dam ti le en svet: ne »copraj« preblizu gledalcev — sicer zavohajo amonijak.

(Posušeno) blato kamel je v nekih puščavnih krajinah v Afriki edino kurivo. Amonijak pa tudi klorast vodik nastajata iz tlečih odpadkov kamel in se spajata v sól (salzartig), ledenčast salmijak, ki pada na zemljo. Kurijo v afriških puščavnih delih le pri zelenicah. Ena močno obiskovana afriška zelenica je imela ime (po božanstvu) Jupiter Ammon. Ammon je bil bog solnca: svetišče mu je bilo zgrajeno v le-oni zelenici. Salmijak se je nabiral ob le-tej zelenici v močni kolikoči kot sol (sal ammoniacum) in ima odtod ime. (Arnold; Repetitorium d. Chemie.)

Neki bodo šli pa bodo odprli druge knjige in bodo »dognali« iz drugih knjig (!) drugo korenino salmijaka. Želim jim dosti dušnega zadovoljstva pri le-tem početju.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovina obleke.

Dr. St. Vurnik.

5. Rokoko in XIX. stoletje.

Ob koncu XVII. in v začetku XVIII. stoletja se začenja za barok doba zastarelosti, kakor je jela prav tedaj že vdružit giniti veljavnost idea-

Noše v prvi polovici XVIII. stoletja.

lističnega (duhovnega) svetovnega nazora. Svet se zopet preozre k materialni naravi kakor prej v dobi renesanse. Vrnimo se k naravi, kličejo pesniki in modroslovci; toda sedaj se izvrši preokret v znamenju lepote in nežnega čustva. Ta čas je v svoji duševnosti razklan v dve smeri. Na eni strani je čas idealnega čustvovanja, na drugi čas kruto materialistične miselnosti, ki je po nekaj neznatnih presledkih zavela v naš, nekam suhoparno ameriški, dolarski čas. Umetnost XVIII. stoletja nazivajo umetnost rokokojske dobe. V njej beremo o ljubezenskem čustvu, o lepoti narave in o hrepenenju po pozemeljskem uživanju. Zlasti se govori v umetnosti o lepoti, kakor se

Noše iz prve polovice XVIII. stoletja.

je v njej za renesanse govorilo o resnici in v srednjem veku o Bogu.

Nasprotni težki, gubasti, predolgi in preširoki baročni noši pride sedaj v modo lahkota, tenkost in ljubezniva nežnost. Napram težkim baročnim barvam in kričečim razlikam v barvah se uveljavijo mehke bele, svetlomodne in svetlordeče barve, obleke niso več težkožametne kakor v baroku, marveč svilene in atlasaste. Gre za tankost, vitkost, gibčnost in eleganco. Rokoko je čas belega pudra v lasih in znatnega rdečila na licih. Ljudje tega časa rabijo množine lepotnih obličev; ženske tega čustvenega časa vedo točno, da jih napravi oblič na čelu otožne, na bradi sitne in na licu razposajene. Angležinja lady Montague se l. 1750 jezi nad Parižankami, ki da so tako neokusno olepotičene, da so »njih visoke, belo poštopane frizure kakor oblaki, in da s svojimi ognjenordeče popackanimi obrazi niso več podobne ljudem, marveč bolj iz kože dejanim govedim«.

Moški tega elegantnega, dvorljivega stoletja nosijo čisto oprijemajoče se, trikotaste nogavice ali gamaše, nad njimi kratke svilene hlače (franc. culotte), ki se na kolenu z gumbi zapenjajo. Suknja je znatno krajša od baročne in dobí trde,

ženska noša v drugi polovici XVIII. stoletja.

široke podpasnike z gubami ob straneh. Telovnik se skrajša do srede stegen, je barvast in na koncu izrezan v trikot. Za površnik se nosi široka, kot suknja prikrojena »roquelaure« (franc. izg. roklor). Baročnih dolgih vlasulj je z letom 1700 konec; sedaj moški nosijo kratke, doušesne vlasulje, ki so belo napudrane, ali pa si češejo lase gladko nazaj, jih nad ušesom nalahno kodrajo, na hrbtu pa spravijo konce v vrečico s pentljo, da so kakor deključja kita. Še pred sredo stoletja se pojavi moškimi na glavah trikoten klobuk, imenovan v Nemčiji Dreispitz, t. j. trikrajnik, ki je zlato ali

Klasicistične noše (l. 1790—1820).

srebrno obrobljen in ima ob strani pentljo ali kokardo.

Ženske v dobi rokokoja nosijo dve vrsti obleke: Manteau (beri: mantó) ali robe (beri: rob). Manteau je telovnik, ki je sešit s krilom, robe pa je z modrčkom združeno krilo. Telovnik je ozek, trd, podložen z ribjo kostjo in se trikotno končuje. Odprtina pod vratom je zakrita s trdo trikotno ploščo. Razen manteauja in robe nosijo ženske še široke, zvonaste krinoline z všitim lesenim ali kovinastim obročem na dnu, da je krilo široko nabuhnjeno. Za izprehod nosijo obleko contouche (kontúš), ki se od vratu do petà enakomerno širi in nima nikakega pasù. Gornje krilo se navadno privezuje s konci zadaj na hrbet ali pa ima dolgo vlečko. Pod hrbet se privezuje, kadar ni gornjega krila zadaj, kos sedlasto zavihnjenega blaga (pariški hrbet). Rokavi segajo do komolca, čip-

Noša v dobi romantike.

kasti robovi niso več preširoki, pač pa zrastó v drugi polovici stoletja ženske frizure v pravcate bele gore.

Po tem času materializacija obleke stalno napreduje vzporedno s tem, da odpadejo neoblačljivi stari kosi in postaja obleka čezdalje udobnejša, čezdalje bolj današnji podobna. Že po letu 1760 se rokavi ne zavihujejo več; za francoske revolucije se pojavijo prve dolge hlače (pantolons), ki so oprtane že s sodobnimi naramnicami. Tem dolgim, našim hlačam so, ko so se pojavile, očitali, da sploh niso hlače, zakaj revolucionarjem, ki so jih začeli nositi, so rekali sansculotte (sanskilót) t. j. brezhláčnik. Suknja in površnik se zožita, moderni telovnik se pojavi pod imenom gilet (žilé) že ob koncu rokokoja. Pudra v lasih, vlasulj in lasnih vrečic rokokoja je za revolucije ob koncu stoletja tudi konec, namesto trikrajnika se tačas nosi nam znani klobuk z jajčastim obodom; leto 1790 je pa rodilo prvi visoki cilinder. Iz trezne in vsekar praktične Anglije zaveje tedaj tudi v žensko nošo nov duh, ki povzroči smrt vlečk in krinolin. Ženske dobé ob koncu stoletja moškim podobne suknje s telovnikom.

Med leti 1790 in 1820 nekako se uveljavi v umetnosti klasicistični stil, ki se v mnogočem oblikovno naslanja na klasiko, t. j. grško antiško, h kateri se obrne tudi znanost in filozofija. Ta stil se je za kratek čas pokazal tudi v oblekah. Moški so nosili tedaj zelo oprijemljive obleke, suknja se jim je v pasu zožila in dobila visok, stoječ ovratnik, ki se je na prsni in za vratom zavihal navzven, podobno kakor pri današnjih suknyah. Še bolj kakor moški so se za antiko navdušile vedno novih, če mogoče čim čudovitejših mod željne ženske. Začele so nositi čisto bela krila do tal ali s kratko vlečko. Obleka se je tesno oprijela telesa, imela pod vratom globok izrez in pas se je preselil s svojega navadnega mesta tik pod prsi. Tej taki kratkorokavni obleki, ki je često imela po antičnem vzoru barvast rob, so rekli celo tunika. Celo sandale so takrat zopet nosili po antičnem vzorcu. Seveda je bila v bistvu ta noša prav tako daleč od antike kakor vlasulja, toda zadostila je praktičnemu geslu, ki so ga takrat izdali Angleži: Kar se da malo blaga!

Odtlej so se mode še nekajkrat menjale, toda novega niso po vsem tem razvoju prinesle bistveno nič več, kakor tudi umetnost odtlej ni nudila dosti novosti ali pa celo nič. Izpremembe so malenkostne. Moške hlače so postale do leta 1820 do kolen ozke in spodaj širše, naslednje desetletje ravne, l. 1840 v kolenih širše. V tridesetih letih in posebno za romantike (doba »narodnega zbujenja« in novega pesniškega in čustvenega razmaha) se obleka moških, posebno kar se tiče hlač, zelo zoži, ovratnik suknje se dvigne preko vratu, rokavi so na ramah pa širši. Ženske dobé tedaj

na ramah silno široke rokave, nezdravo množico spodnjih kril, zadaj često podblazinjenih, na glavi pa imajo tako zvane široke florentinske slavnike z grmado vrtnic. V štiridesetih letih je obleka zelo

Noše okrog leta 1850—1845.

oprijemljiva. Takrat sta se rodila naš frak in »žakét« (franc. jaquette), v petdesetih in šestdesetih letih pa se kot zadnji zdihljaj stare fantastike v nošah pojavijo zopet krinoline, to pot široke kakor še nikoli poprej. Toda le kratko se drže.

Ženska noša okoli l. 1850—1860.

V drugi polovici stoletja in v našem času se obleka le neznatno izpreminja. Kakor da je dosegla obliko, ki je najudobnejša, najsplošnejša in najmanj izrazna.

Toda to si le mi mislimo. Že druga generacija za nami bo morda kaj izpremenila. Brez razvoja ni življenja, zato na svetu ni nič stalnega.

Noše na ozemlju jezikovne Slovenije so se vzporedne razvijale z nošami zapadne Evrope. Omenili smo obleko barbarskih Slovencev. V visokem in poznem srednjem veku ter renesansi smo sledili z ostalo nemško južno srednjo Evropo vred nemško-frankovskim modam, ob koncu XVI. stoletja smo se vdali špansko-italijanski, v drugi polovici XVII. stoletja francosko-italijanski noši; od XVIII. stoletja dalje pa se oblačimo »francoski«; to modo dobivamo preko alpske Nemčije, kar je ne dobimo naravnost iz Pariza.

Ti na bregu si ostala . . .

Ti na bregu si ostala
belih sanj,
tam ti dušo groza je razklala
zlih spoznanj.

Vem: življenje si nam dala,
svojo moč in čas;
vendar — druga zasijala
luč nam je v obraz.

drug na srca glas nam je potrkal,
slajši kakor tvoj,
(ki je od bedenja truden grkal)
vabil nas: »Z menoj, z menoj . . .«

Šli smo, tebe smo pustili
vso pozabljeno . . .
In če bomo se vrnili
kdaj, prepozno bo . . .

Vendar verno čakaš nas na bregu
istem ko nekoč,
sama — kakor beračica v snegu
ki jo bolj in bolj zagrinja noč.

Venčeslav Sejavec.

Poletje.

Žitna polja, zlata solnčna luč nad njimi,
rdeči holmi, bele cerkvice na njih.
Cvetje, cvetje po poljanah,
prepelic glasovi po ozarah —
— o mladost vesela!

Ob potoku gozd topolov,
v njih vrhovih větra vzdih:
mladosti hrepenenje,
ko bolesti bridke krik . . .

Jože Kastelic.

Indija in Gandhi.

Ves svet piše danes o Indiji in o Gandiju, voditelju uporov, ki groze razbesneti najhujšo državljansko vojno v Indiji. Kdo je Gandhi? Gandhi je Indijec, rojen 1869, spadajoč v kasto Hindujcev. Hindu so bogatejši Indijci, posestniki, trgovci. Izobraževati se je šel Gandhi v London. Studiral je pravo in postal odvetnik. V Londonu je bral sv. pismo. Tako mu je ugajalo, da je že hotel postati kristjan. Pa trdijo, da je to misel zavrgel radi tega, ker je videl, da kristjani svoje vere ne držijo, ravnavajo prepogosto prav zoper načela vere, kateri pripadajo. Zato je ostal budist. Vendar pa je vedno iskal resnice in ljubezni. To ga je gnalo, da se ni mnogo ukvarjal z odvetništvom, za kar se je izobrazil, čeprav so se mu nudile prilike, da bi bil lahko velik bogataš. Bral je mnogo tudi Tolstega in njegova »Pridiga na gori« o osmerih blagih ga je nagnila, da se je posvetil ponižanim, revnim in bednim. Dolgo je bival v Južni Afriki, kjer je poleg odvetniških poslov skrbel zlasti za svoje rojake, ki so tamkaj mnogo trpeli. V burski vojni je ustanovil nekakšen »rdeči križ« in je pomagal ranjencem in bolnikom. Svetovna vojna ga je zalotila v Londonu, kjer se je spet takoj ponudil v službo sanitajcev. Proti koncu svetovne vojne je bil zopet doma in kot zvest podanik angleškega imperija je celo vojake nabiral za vojno. Toda vprav pri tem se je ljudem zameril, pristaži so ga sovražili in sam je uvidel, da se ne da spraviti vlada in njegove misli v isti tok. Indijske čete so pomagale zmagati — a političnih pravic niso dosegli. Tedaj se je Gandhi vladi uprl. Pred sodbo je odkrito priznal, da je kriv po zakonih, ki vladajo Indijo, pa zaeno obtožil vlado, ki da je kriva strašne bede indijskega naroda. Obsojen je bil na šest let ječe, po dveh letih pa so ga izpustili.

Gandhi ni nehal delovati tudi poslej. Njegove zahteve so v glavnem tele: Državna in verska enakopravnost za vse narode in vere v Indiji. Največja težava je delitev Indijcev v kaste (nekakšno žlahto, plemstvo) in v take, ki so brez kaste, »Paria«, brez prava, zaničevani, bedni — nedotakljivi. Kdorkoli se teh revežev-bosjakov le dotakne, je po veri »žlahte« oskrunjen. Zato jim pravijo »nedotakljivi«. Gandhi doslej ni mogel zanje storiti še ničesar in so zato ti ubogi zoper njega. Sam izjavlja, da mu niti stavka ne morejo dokazati, s katerim bi bil sprejel v svojo vero

vero »žlahte« o »nedotakljivih«. Nadalje zahteva Gandhi, da se prepove vsa opojna pijača, da sta mož in žena enakopravna in da se morajo spraviti verniki Mohameda in Hindujci, češ, da so po njegovi sodbi krščanstvo, mohamedanstvo in budistovstvo razodetja enega in istega Boga. Nadalje zahteva Gandhi, da se narod vrne k prvotnosti, k domačemu delu. Zato mu je preja, »kolovrat« postal že kar sveto znamenje in se sedaj v ječi sam bavi s prejo in kolovratom.

Gandhi je silen asket — živo samozatajevanje. Mleko je samo enkrat užil, ko so ga zdravniki prisilili. Uživa samo sočivje, sadje in orehe. V zakonu si je naložil za več let zdržnost. Nekoč je rekel protestantu: »Protestantovstvo je res marsikaj dobrega storilo. Toda grešilo je, ker zasmehuje celibat (neozenjenost). Glejte, ali ni vprav celibat (neozenjenost duhovnikov, samskost redovnic, usmiljenk) tista sila, ki ohranja katoličanstvo živo in močno še danes?« Njegovo načelo je: »Sovraži greh, ne grešnika!« Njegova trditev je, da vera najgloblje posega v življenje in je zato za vsako državo silno važna. On pravi: »Kdor trdi, da vera nima s politiko nič opravka, ta sploh ne ve, kaj je vera.« Gandhi se je kajkrat tedne najstrože postil — do onemoglosti v spravo za grehe rojakov.

Tak je Gandhi. Ni čuda, da je ljubljenec naroda. Ne more nihče soditi, kaj bo zrastle iz semena, ki ga seje v srca in duše. To pa vemo, da gre Indija in z njo ves svet v nove čase, ki bodo sodobno materialistično poganstvo strli in zorali njive src za resnično krščanstvo.

Beračica.

Nekoč krasota zemlje, koprnenje zapada, kraljica kraljic, mamljiva kakor pravljica — ni danes Indija nič drugega ko uboga beračica! Brez upanja, v topi žalosti čepi pred svojo nekdanjo palačo, v kateri gospodari tujec.

Kaj vemo o Indiji? Nič. Natanko toliko, kolikor ta tujec dovoli svetu, da ve o Indiji, nič več. In kaj ve Indija o nas in o svetu? Kar ji tujec dovoli, da ve o nas in o svetu, nič več. Tujec nadzira žice, ki vežejo Indijo s svetom. Indijski tisk je uboren in pokrajinski, poln čenč in sportnih poročil. O bistvenih stvareh, ki premikajo svet, zve malo. Poročevalska služba, ki jo vrši, je tako prikrojena, da si ni mogoče napraviti prave slike o svetu tam zunaj. Svobodne misli ni.

Tujec ne vidi rad, da beračica misli! Vsak dan je tisk poln poročil o postopkih proti indijskim uradnikom. Cele trume političnih zločincev sedijo po indijskih kaznilnicah. Niti ni treba, da propoveduje kdo vstajo, da ga vržejo v ječo, že »vzbujanje nenaklonjenosti vladi« (exciting disaffection) zadostuje popolnoma. Radi tega zločina je bil Mahatma Gandhi¹ leta 1918 obsojen.

Ko sem neki dan jezdil po bazarski cesti v Lehu (Leh, glavno mesto Ladaska, Malega Tibeta, kašmirske pokrajine. Op. prev.), so mi prihajali nasproti trije odlični ladaški ljudje. Komaj so me zagledali, so hitro razjahali, peljali konje v stran in se priklonili. Zakaj? Moj spremljevalec mi je dal pojasnilo: »Imeli so Vas za Angleža in so se bali, da jih z bičem ne pretepete, ako ne stopijo mahoma s konj.« Težko da bi danes seveda še kak Anglež rabil bič — tega ni treba šele povedati —, toda ta dogodek je značilen za grozo, ki jo je znal zavojevalec Indije razširiti. Beračica je postala sužnja. Hitro in skoraj navajeno drži, proseč milosti, roke na prsih, brž ko sahib — gospod — nagubanči čelo.

Ako so me imeli ladaški ljudje za Angleža, sem imel pozneje večkrat zadoščenje, da so me imeli Angleži za Indijca. Kakor sama ledena visokost, molčeče preziranje, so sedeli ravnatelji, večkrat prav mladi gospodje, Državne banke indijske (Imperial Bank of India) ali drugih zavodov v svojih hladnih ravnatelj-skih dvoranah, ako sem prišel po opravkih k njim. Eden je dejal celo noge na stolovo naslonjalo. Drugopoltnik, ki se je upal vdreti v svetišče! Kako dobro sem razumel sedaj Indijce, ki so mi pripovedovali, da so se tresli od ponižanja, kadar so imeli opraviti s kakim višjim angleškim uradnikom.

»Indija ni dežela, v kateri bi mogel človek živeti od nekoliko moštva,« so rekli. »To je dežela obupa.« Celo najnižji angleški pisar se čuti v Indiji osvojevalca in si nadeva krinko zapovedovalca.

V Indiji sem prevozil sedem tisoč kilometrov z avtom in sem imel priložnost, da sem marsikaj opazoval. Večkrat, kadar sem se kod v kakem majhnem mestu ustavil, da bi se informiral, so stali dobro oblečeni Indijci, ki sem jih poklical, hladno ob strani. Očividno me niso razumeli. Brž ko pa jim je Halil (pisateljev sluga in šofer; op. prev.) pojasnil, da sem Nemeč, so mahoma govorili prav dobro angleško in jih je bila sama vljudnost in prijaznost.

Ali slutijo Angleži, kako globok prepad sovraštva in zaničevanja se je med njimi in indijskim narodom odprl?

Indija je nedoumljiva, tisočslojna, nepregledna, del sveta zase. Morda bi jo razumel kdo, ki bi dvajset let popotoval po tem delu sveta in obvladal nekaj stotin jezikov. Navadni potnik vidi izborne železnice, hotele, čudovite ceste, po katerih vihrajo avtomobili, gojene parke, muzeje in moderna vladna poslopja. Vidi državo, urejeno, obrtno in z veliko trgovino. Vse to pa ni nič drugega ko sijajno pročelje, za katerim se skriva obubožana in ponižana prava Indija.

Neki odstotek indijskega ljudstva vsako leto že naprej zapade smrti od lakote. Povprečni letni dohodek prebivalstva znaša na glavo, kakor so izračunali

angleški statistiki, štirideset do osemdeset mark.¹ Indijsko prebivalstvo — zmerno do neumevnosti — je po večini slabo hranjeno in gre vsak dan lačno spat. V ubornih vaseh se vidijo napol sestradane družine po kočah in luknjah, kamor bi se komaj žival zatekla. V predilnicah dobi ženska komaj po eno marko na dan, moški po pičli dve marki za deseturno delo. V rudnikih so mezde še slabše. Za uradniška mesta, plačana s po petdeset do šestdeset rupij,² si na stotine ljudi brusí podplate. Brezposelnost je ogromna, na eno prazno mesto pride trideset do petdeset prosilcev. Mene so nagovorili brezposelni uradniki, ki so bili že leta in leta brez dela. Samo v Britanski Indiji (brez takozvanih neodvisnih držav!) umrje vsako leto za mrlzico, kugo, kozami in kolero blizu štiri do pet milijonov ljudi. Taista Britanska Indija s svojimi dvestoštirideset milijoni ljudi je imela leta 1925 nad šestdeset tisoč bolniških postelj v svojih bolnicah! V različnih malih mestih sem videl, kako junaško so se indijski zdravniki — s popolnoma nezadostnimi sredstvi — borili zoper naval bolezni in bede. Komaj da so mogli bolnike vpisati, toliko jih je bilo.

V Indiji živi človek povprečno štiri in dvajset let, povprečna starost Evropeca znaša še enkrat toliko.

Brez dvoma je Indija danes najrevnejša dežela na svetu. Na prvi pogled je to docela nedoumljivo. Kajti ta najrevnejša dežela sveta izvažata danes sama za okroglo poldrugo milijardo mark bombaža, za četrtilijarde žita in za pol milijarde čaja. Ne da bi govoril o kavi, kožah, železu, petroleju, sladkorju. Izvoz in uvoz dosežeta številko deset milijard mark.

Kako je to mogoče? Kako je mogoče, da je ta bogata dežela tako žalostno obubožala?

Sir John Strachey, prejšnji član finančnega oddelka indijske vlade, odgovarja na to vprašanje. On piše, ko govori o revščini te na sebi bogate dežele, da je Indija »po svoji posebni politični in gospodarski legi prisiljena, poslati vsako leto za okroglo dvajset milijonov funtov šterlingov³ v Evropo, ne da bi prejela za to kako gospodarsko protivrednost«. Teh dvajset milijonov funtov šterlingov se izgubi vsako leto kot »odškodnina (kompensacija) za upravo in obresti naložene glavnice«!

»Economist« je izračunal, da je od 570 milijonov funtov šterlingov, naloženih v Indiji, kakih 470 milijonov angleška posest. Železnice, banke, elektrarne, tramvaji, vodne naprave, rudniki, petrolej, guma, kava, čaj, z eno besedo: vse je do treh četrtnin v angleških rokah in gospodarski dobiček teče večinoma v angleške žepe.

Indijski narod je postal kuli (tlačan) Anglije.

Pičlo milijardo mark mora indijska beračica plačati vsako leto za armado, ki ima samo namen, da jo drži v strahu. Ta armada je najbolje in najrazkošneje opremljena armada sveta, prava naslada za oči vojnih dobaviteljev. Častniki in poveljniki živijo v vilah in malih palačah, sredi vrtov, livad in obsežnih parkov. Vsaka tri leta dobe iz zdravstvenih ozirov dopust in stopijo po dvajsetletni službi v pokoj. Vse to plačuje beračica.

V najnovejšem času se bavijo z mislijo, da bi ustvarili tudi angleško mornarico! Visok angleški do-

¹ Voditelj indijskih nacionalistov, ki so ga sedaj zopet zaprli. Op. prev.

¹ Nemška marka velja 15/60 Din.

² Rupija = pičla dva angleška šilinga, kakih 27 Din.

³ Angleški funt šterlingov velja 276 Din.

stojanstvenik, če ne podkralj sam, je čestital indijskemu narodu k visoki časti, da bo smel spadati k slavni angleški mornarici. »Nihče ne dvomi o slavi angleške mornarice,« se mi je izjavil neki Indijec, »toda zakaj se nam lažejo neprestano? Imajo mar ves indijski narod za bebeca? Pri tej mornarici gre samo za nadaljnji korak k zaslužnjenju indijskega naroda in za naročila angleški industriji, za nič drugega.«

Podkralje, generalne guvernerje, trume najvišjih in visokih uradnikov, ki stanujejo v palačah, poleti pa gori v gorah, v Simli in Darjeelingu, s taborom avtomobilov, z armado telesnih straž in slug — vse to plačuje indijska beračica.

Celo za angleške cerkve v Indiji mora plačati! Osem milijonov vsako leto.

Ta mala milijarda za vojsko znaša — po vladnem letnem poročilu — osem in dvajset odstotkov celokupnega proračuna. Koliko pa dá ista vlada za vzgojo in zdravstvo? Pet od sto za vzgojo — kaj pravim pet od sto: pet od tisoč! — in en od tisoč za narodno zdravje.

Policija in pravosodstvo pogoltneta deset od sto proračuna in obresti za posojila tudi deset od sto.

Samo iz obdavčenja poljedelstva (stradajočih kmetov!) je dobila indijska vlada leta 1924/25 šestnajst odstotkov celokupnih dohodkov, dočim se v Angliji sami iz istega davka nabere samo en odstotek.

Katera dežela sveta bi mogla podobno upravo prenašati dlje ko nekaj let, ne da bi izkrvavela? Indija jo prenaša zdaj skoraj sto let.

Anglež H. M. Hyndman piše v »The Bankruptcy of India«: »Indija postaja slabotnejša in slabotnejša. Srčna kri in življenski mozeg velikih, pod našo oblastjo stoječih ljudskih množic gine počasi, a vendar od dne do dne hitreje.«

Stradajoči milijoni, skoraj nič šol — manj ko dva odstotka indijskih žensk zna brati in pisati, moških in ženskih skupaj osem odstotkov —, popolnoma nezadostne zdravstvene naprave, toda angleško-indijska birokracija zida novo mesto, simbol osrednje oblasti: New-Delhi. Tudi male pol milijarde, ki bodo Nove Delhi stale, plača stradajoči indijski narod.

Uboga Indija! Uboga beračica, uboga kraljevska beračica!

(Iz knjige: Bernhard Kellermann, Der Weg der Götter. Indien, Klein-Tibet, Siam.)

Pasijon.

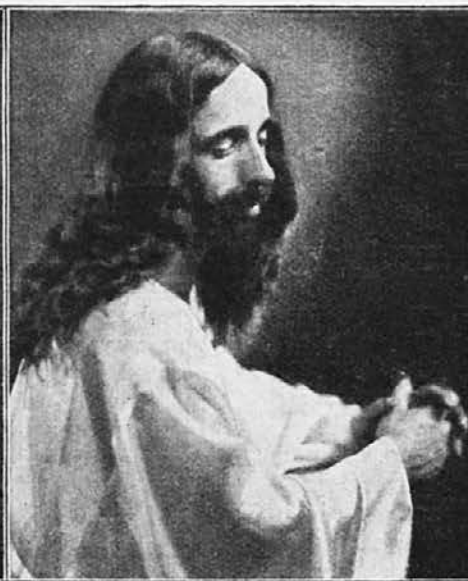
Letos, kamorkoli se po svetu obrneš, naletiš po vezah kolodvorov in hotelov na lepake z modrim križem čez sredo: Vabilo na pasijon v Oberammergau-u. Kakor so se Slovenci že nekajkrat skupno in posamezniki udeležili te svetovne žaloigre našega odrešenja, tako pojdejo tudi letos Slovenci pogledat pasijonske igre v Oberammergau, in sicer v dveh skupinah. Prva odide 2. julija, druga pa 16. julija. Oberammergau je bavarski trg s štiristo hišami ob reki Ammer. Tržani se bavijo z izrezljavanjem kipov in kipcev iz lesa. In se »bavijo« tudi z uprizarjanjem trpljenja našega Gospoda — s pasijonom. Pred dve sto šest in devetdesetimi leti (1654) je razsajala v tej vasi in okolici kuga. In vaščani so se zaobljubili, ko

jih je Bog rešil te nadloge, »da bodo iz svojih sredstev in moči« vsakih deset let uprizarjali pasijon. Vaščani tedaj niti slutili niso, kakšno breme so si naložili. Zakaj pasijon jih je stal skozi leta že toliko, da ima občina radi tega težke dolgove. Spočetka je bilo to uprizarjanje seveda dokaj preprosto. Ščasoma pa so se igralci kar nekako od roda do roda izpopolnjevali in Oberammergau je dosegel svetovni sloves. Vsako desetletje prihajajo stotisoči ljudi gledat pasijonske igre. Za letos je samo iz Amerike določenih 24 preko-oceanskih parnikov, ki bodo prevažali Američane k tem igram. Prostor, kjer igrajo, ni kakšen navaden oder, kjer stojé platnene kulise. Vsa pozornica je resnično po naravi zgrajena. Tamkaj je Pilatova hiša, je Kajfeževa hiša, so ulice itd. Vse to je odkrita pozornica in pred dežjem in solncem nezavarovana. Gledalci pa (za 5200 je prostora) so v pokritem prostoru, ki je proti »odru« odprt. Da vse to in še obleke igralcev stane občino težke denarje, je umljivo. Ni se torej čuditi, če imajo oberammergauske pasijonske igre, največji dramatični prizor svetá, na videz tudi nekaj dobičkarskega na sebi. Zares so lepe vsote, ki jih vaščani prejmejo od tujecev-gledalcev. Vsaka predstava nese približno 65.000 mark. Do septembra je nekako 53 predstav, vstopnina bi torej znašala približno 5 milijone mark, drugi dohodki pa poldrugi milijon. Seveda, ko bi bili ti dohodki vsakoletni, potem bi pač Oberammergau bil lahko sedež bogatih ljudi. Ker je pa to le dohodek na vsako deseto leto in morajo skozi deset let vsa ta poslopja popravljati in ohranjovati, nakupovati novih kostumov, je jasno, da občina ne izhaja zlahka. Pomembno je pa tudi to, da igralci niso nič plačani, ali pa tako malenkostno, da je to brez pomena. Slavni igralec Anton Lang, ki je l. 1922 igral Kristusa, ni zaslužil tedaj radi slabe valute niti za en par čevljev. Vsi dohodki so bili sorazmerno s stroški tako majhni, da so odšli vaščani v Ameriko, ondi razstavili svoje rezbarske izdelke in šele z njih izkupičkom preskrbeli svojcem hrano in obleko. Zatorej pasijonske igre v Oberammergau-u niso nikak »lov za zlatom«, kar radi trdijo neki krščanstvu sovražni listi, pač pa baš obratno. Vaščane resnično veže le davna obljuba, da pasijon še uprizarjajo. Igrá ga skoraj vsa vas. Saj šteje vse igralsko osebje 700 članov. Ti člani se celih pet mesecev pripravljajo na igre, štiri mesece imajo pa skušnje in precej vaščanov je vse leto zaposlenih za uspeh pasijona. Gostje, pride jih do štiristo tisoč iz vsega sveta, bivajo tedaj v domovih vaščanov. Pri hišah se pravi tedaj n. pr. »pri Pilatu«, »pri Herodežu«, »pri Judežu« itd., kakršno vlogo pač ima dotični gospodar hiše pri pasijonu. Večkrat so vaščane iz Oberammergau-a vabili, da bi šli po svetu igrat pasijon. Pa so vabila odklonili in tudi zavrnili vse dobičkonosne ponudbe raznih kinematografskih podjetij, ki bi rada te igre vlovila na film. Brez dvoma je razvidno iz tega, da si oberammergauski vaščani ne želijo obogateti se z dohodki pasijonskih iger in jim je zares le za davno obljubo in za svetovni sloves, ki ga uživa njih vas radi pasijona po vseh delih sveta. Pasijonske igre v Oberammergau-u se začno 15. maja in trajajo do 15. septembra. Vsak teden igrajo po dvakrat, v juliju in avgustu pa po trikrat. (Letos so za julij in avgust vsi sedeži za vse predstave že razprodani.) Igra traja ves dan. Začne se ob osmih, od dvanajstih do dveh je odmor za obed, konča pa se ob šestih. Pasijon je sestavljen iz petnajst dejanj, vsako

¹ Bankrot Indije.

Pilat.
(Anton Plut.)

Kristus.
(Louis Oblak.)

Kajfež.
(Erazem Gorše.)

Nekatere posebno uspele vloge slovenskih igralcev »Pasijona«

dejanje pa ima tri dele. V prvem delu je prolog (predgovor) in petje zbor. Zbor ima 60 pevcev in 50 godcev. Nato sledi živa slika, navadno iz starega zakona, ki predstavlja kako svetopisemsko predpodobo, ki se nanaša na tretji del, torej na dejanje iz Kristusovega trpljenja.

Umestno je, da se ob tej priliki spomnimo naših »oberammergaucev«: Slovencev-Američanov. V dneh od 13. do 19. aprila 1930 je clevelandsko »Društvo Kristusa Kralja«, čigar ustanovitelj (22. januarja 1928), predsednik in podpornik je znani Jožef Grdina (ki je pred leti izdal 612 strani obsegajočo knjigo »Štiri leta v ruskem ujetništvu«), priredilo pasijon. Dasi je društvo še mlado, ima že lepo število članov in je pod vodstvom Grdine priredilo več iger v Narodnem domu v Clevelandu in letos tudi F. S. Finžgarjev »Pasijon«. Grdina je kot predsednik »Pasijona« veliko pripomogel za uprizoritev. Angleški list »Plain Dealer« je 22. aprila 1930 pisal o uprizoritvi »Pasijona« v Clevelandu: »Nad tisoč oseb slovenskega izvora je sedelo več ko šest ur v Slovenskem Narodnem domu. Skozi dolge mesece so člani bili na delu. Osobje (120 oseb) se je vežbalo skoraj sleherni večer. Pod vodstvom Ant. Pluta so prevzeli scenerijo neke pasijonske družbe ter jo preuredili. Vlogo Kristusa je igral L. Oblak, delavec, ki je svetopisemske vloge že večkrat igral v Jugoslaviji. Judeža je izvrstno igral J. Grdina in obenem vlogo Heroda. Miss M. Smerdel je jako čustveno igrala vlogo Marije. Drugi igralci so še bili: J. Škrabec kot Janez, A. Junkar kot Veronika, A. Zavašnik kot Marija Magdalena, Fr. Hočevar kot Peter, E. Gorše kot Kajfež, A. Plut kot Poncij Pilat, F. Kosten kot Nikodem, Fr. Perme kot Jožef iz Arimateje, J. Nosan kot rimski stotnik in J. Kaučič kot Joahim.« — Financiral je predstavo J. Grdina, ki je moralno sijajno uspela, da so splošno sodili, da je ta »Pasijon« presegel vse dosedanje prireditve na Slovenskem. O priliki uprizoritve je »Društvo Kristusa Kralja« izdalo posebno spomenico »Pasijon« z naslovno risbo B. Jakaca (krasen lesorez, kako Judež prešteva srebrnike, v ozadju pa je videti Kristusa

s križem) in s slikami članov društva in igralcev pasijona. Objavljena je tudi slika in življenjepis F. S. Finžgarja in dodano besedilo »Pasijona«. Ameriški listi »Glasilo K. S. Jednote«, »Enakopravnost«, »Cleveland Journal« in »The Plain Dealer« so v več številkah opozarjali na »Pasijon«, objavljali slike igralcev in članov »Društva Kristusa Kralja« ter objavili oceno igre in življenjske podatke in dela Finžgarjeva (s sliko) v slovenskem in angleškem jeziku. Tako poganja Slovenija v Ameriki kot nov cvet iz debela stare domovine in se baš z uprizoritvijo življenja vsega življenja tajno veže z ostalim svetom preko morja tja do Oberammergau-a in nazaj do Slovenije. Mi Slovenci v domovini od srca čestitamo bratom v Ameriki ob tako lepem uspehu. Slike nekaterih igralcev prinaša ta številka Mladike.

O knjigi.

Dr. Jože Pogačnik.

Katoliška umetnost.

Poglejmo na celotno vprašanje o katoliški umetnosti še z zgodovinskega stališča! Podrobna razprava bi spadala na drugo mesto, tu nas zanima le glavni potek in sadovi hudega boja za katoliško umetnost in proti njej.

Materializem, ki ni poznal ne Boga ne duše, je rodil v umetnosti naturalizem. Ta je risal vsakdanje življenje s svojimi umazanimi stranmi, posebno rad je nadrobno opisoval spolzko poltenost. Umsko je temeljil na zmotnem materialističnem svetovnem nazoru in te zmote tudi širil; tudi npravno ni poznal nobene ojnice. Bil je torej izrazito protikrščanski v svojem nazoru in življenju.

Tedaj se je porodil odpor krščanske družbe. Krščanski misleci so obsojali naturalizem, zahtevali, da mora biti umetnina v skladu s krščansko religijo in npravnostjo. Nasprotno umetnost so ostro odklanjali. Iskali so tudi razlogov, da dokažejo, da ni in ne more biti lepo, kar je nenpravno in zmotno. Ta pokret

Veronika in Marija Magdalena.
(Ana Junkar, Ana Zavašnik.)

Peter.
(Fr. Hočevar.)

Judež.
(Jožef Grdina.)

v Clevelandu v Ameriki, uprizorjenega v dneh 13. in 19. aprila 1930.

proti naturalizmu je sprožil boj za katoliško umetnost. Niso bili predvsem umetniki, ki so se ga udeleževali, ampak idejni voditelji, misleci. Tako pri nas kakor drugod. Na Francoskem so pisatelje, ki temelje na katoliškem svetovnem nazoru, nazvali katoliške (Bourget, Bazin, Claudel), na Nemškem je postala katoliška umetnost bojno geslo duš, naveličanih naturalističnih umazanij (Herwig), in je rodilo zavedno katoliško ustvarjanje (Mazzetti, Thrasolt, Zerkaulen i. dr.).

Tudi pri nas je zaživila zahteva po katoliški umetnosti ob nastopu sproščene moderne umetnosti. Že Mahnič je razmotrival slovenske pisatelje z idejne plati, za njim A. Ušeničnik, E. Lampe in drugi okrog tedanjega Doma in sveta in Obzornika, zlasti kritiki. Odpor proti moderni laži in grdobiji je bil potreben. Usodno pa je bilo, da so merili lepoto po vzorcih klasicizma in tako vzporedno s katoliško zahtevali tudi tradicionalno formalistično umetnost. V kritiki so gledali bolj s stališča vzgoje in javne npravnosti nego z umetnostnih vidikov. Šele leto 1914 je z Izidorjem Cankarjem prineslo umetnostno osvobodjenje in postavilo umetnostne vidike za merodajne v kritiki. Tedaj je skrajna moderna prešla v Dom in svet. Znova se je vžgal boj za katoliško umetnost med Iz. Cankarjem in A. Ušeničnikom, čeprav je ves rod hotel biti katoliški tudi v ustvarjanju. Tedanje načelno razpravljanje pa je razčistilo ves problem, kar se je tedaj dognalo, velja. A, žal, le premalo poznajo tedanji pismeni boj tisti, ki danes pišejo zmedeno o katoliški umetnosti. — Po vojni je nastopila religiozna smer v vseh panogah umetnosti, to je bila katoliška umetnost, čeprav je ni rodila vedno ponavljana teorija o njej, ampak živ tok časa, ki se je odbil v kruti prevari svetovne vojne v duhovni svet. Praktično se je vprašanje katoliške umetnosti pojavilo znova ob Pregljevem Plebanusu in odjeknilo tudi na katoliškem shodu l. 1923, kjer je obveljalo pravo načelo: katoliške umetnosti kot svojevrstne umetnosti ni, npravnemu zakonu je pa podvržen vsak umetnik kakor vsak drug človek.

In danes govorimo in pišemo vedno o katoliški umetnosti. Kako si jo pravzaprav mislimo, kaj s tem hočemo, povemo najbolje takole: Katoliško smatramo tisto umetnost, ki je v skladu s krščanskim naukom in npravnostjo. Torej tisto, ki ni protikatoliška bodisi po miselnosti, tendenci, bodisi po umazani nenravnosti. Pojem katoliške umetnosti pa ima v nebitvenih stvarih zelo različne odtenke. Zato najdemo navidezna nasprotja tudi pri takozvanih katoliških piscih (Fr. Vodnik, Ložar). Teoretsko napada zadnja leta Josip Vidmar vsako obliko katoliške umetnosti, prezira vsako literarno zgodovinsko dognanje in tudi dejstva, ki pričajo nasprotno resnico.

Vsa borba za katoliško umetnost se je pravzaprav sukala okoli vprašanja: Kako je razmerje med npravnostjo in umetnostjo. To je bilo isto, ko vprašati, ali je katoliška umetnost ali je ni — to priča slovstvena zgodovina. Brezplodno bi bilo znova reševati to vprašanje. Dvoje dognanj izza prejšnjih razprav brezdvomno velja:

1. Umetnik, ko ustvarja, je podvržen npravnemu zakonu. To velja itak za vsako človekovo udejstvovanje, za trgovino, borzo, gostilno, šolo in torej tudi za ateljeje in pisalne mize. Npravni zakon veže vse in vselej.

2. Npravni zakon je posvoji življenski pomembnosti višji od umetnostnega. Zato je treba odkloniti resnično npravno knjigo, čeprav ima kako zrno lepega v sebi. (Prim. o tem Dom in svet 1916 in Čas 1917!) Dosledno torej pisatelj ne sme pisati npravno, ne more biti pornograf ali umazanec. Tudi zanj velja vsaka, tudi šesta božja zapoved, ki prepoveduje sklizko slo.

A tu se praktično šele začne ločitev mnenj. Pisatelji imajo navadno bolj ohlapno vest, gledajo zgolj estetsko, poklicni moralisti pa so tenkovestni in često pozablajo na umetnostne vidike. Tako se začne delitev naziranj, kdaj je kaka stvar npravna in zato nelepa. Subjektivno morejo imeti oboji prav. Verjamem, da je Pregelj smatral svoj roman Plebanus Joannes za npravno popolnoma neoporečen in je torej

zase imel prav; verjamem pa tudi, da pa je bil roman kakemu umetnostnemu sportniku kamen npravne spo-tike in zato neetičen, torej slab.

Pa kako je, če je stvar sama na sebi slaba, resnično slaba?

1. Kdaj je to resnica, naj odločijo moralni in umetnostni strokovnjaki. Oboji, pravim, ker moralistova sodba ne more biti tudi v estetskem oziru strokovnjaška in sodba umetnostnega kritika ali zgodovinarja v etičnem pogledu ni neoporečna.

2. Kar je resnično nenravno, je nelepo. A s tem nikakor še ni rečeno, da ne more zgolj estetsko usmerjen in npravno ne prerahločuten človek takega romana ali pesmi uživati kot resnično umetnino, kajti more mu nuditi videz lepote in mu subjektivno ugajati, vsaj do časa, ko razum odkrije npravno neskladje. Pa recite, da ni župančičeva Otroci molijo nikomur ugajala. In vendar jo morate z npravnega vidika obsoditi! Prav tako boljševice gotovo ganejo komunistične himne, čeprav se rogajo sedmi besedi dekaloga.

3. Če je stvar npravno slaba in zato v celoti nelepa, more kljub temu biti lepa v svojih sestavnih delih. Zato morem dele estetsko uživati, čeprav celote ne morem. Ovidov jezik je klasično lepa latinščina, čeprav je vsebina često sramota za njegovo ime. Cankarjev slog je lep tudi v Hiši Marije Pomočnice. — Lepota celote je namreč v skladju lepih sestavnih delov. Če pa je kak element celote npravno podel, ne more biti estetskega skladja, torej tudi ni objektivnega estetskega ugodja ob celoti. Morem pa kljub temu uživati druge lepe sestavne dele zase ali tudi vse lepe elemente vкуп.

Pripomnim pa, da človeku, ki bere za zabavo ali zaradi pouka, ne bom dal recimo Kreutzerjeve sonate Nikolaja Tolstega, čeprav je psihološko lepa reč, ko je pa idejno nesprejemljiva. Da uživam lepe dele v nelep celoti, moram imeti razlog, n. pr. umetnostna izobrazba me opravičuje, da berem lahko romane, ki bi jih mlad dijak ne smel.

4. Pisatelji in moralisti, ki svaré pred umazano umetnostjo, obsojajo predvsem risanje npravne krivde na mikaven način, prepovedujejo grehu nositi zapeljivo in lažno krinko lepega in dobrega. Risati greh, kakor se tragično dogaja in zaradi božje sankcije rodi razdor in razpad, tega ne obsojajo. Saj so tudi takozvani moralistični pisatelji opisali n. pr. otrokovo tatvino, da so potem bolje osvetlili poštenost. Glejte, kako je Dostojevski opisal Razkolnikov uboj: vse misli, priprave in namere očrtuje — in vendar so bile te misli nenpravne! Da, če pisatelj ostane zvest svoji nalogi, ki je: risati in doumevati življenje, mora tudi psihološki razvoj npravne krivde, če je naraven, že sam na sebi vzbuditi gnus, kajti krivda je nered, in ta se mora prej ali slej tudi vidno javiti v življenju. Predvsem to velja, če se, kakor je v moderni navada, pisatelj pogloblja še najrajši v duševnost svojih ljudi.

Pa bi kdo rekel: Če pa more pisatelj grešne okoliščine lepo opisati, potem more biti greh tudi lep, more biti objektivno nenravno početje vendarle estetsko lepo, kar smo zgoraj zanikali. — Nikakor! Okoliščine same po sebi niso grešne, to stori šele njihovo izrabljanje v slab namen. Npravna krivda, ki ne more biti nikdar in nikoli lepa, je v duši, zunanje, čutne stvari so zle šele, če se notranja gniloba razlije tudi nanje in jih nekako zastrupi, umaže. Kako Janezek

pleza na hruško, se da lepo povedati, čeprav leze hruške krast. Če pa bi odobraval njegovo tatvino, če bi n. pr. napisal himno na krajo, češ: o, kako lepa je tatvina, spoštovana od mladine, je budilka skritih sil, pogum rodi in vzgaja samostojnost — no, himna kot celota bi ne bila lepa, čeprav bi jo pesnik napisal lahko v lepem jeziku, da bi ga vsi uživali. Greh pričarati v mikavni obliki gotovo ni npravno in ni estetsko. To povejmo odločno! Povejmo tudi, da si, žal, dandanes marsikaka pohota odeva videz lepega in se hoče s tem opravičiti ali celo dobiti priznanje visoke kulturne vrednosti. Mislite na razna gledišča! Kaj se tam ni že vse prodajalo za lepoto! »Lepa« reklama, »lepe« slike po modnih in »umetniških« ilustriranih časopisih, javnih lokalih in spomenikih itd. ...

Potrebno nam je vsem prepričanje: Etični zakon je višji od estetskega. Npravnost je za človeka neobhodno potrebna, lepota spada le k njegovemu dopolnjenju. Brez npravne dobrote ni življenje, brez lepote pa je, čeprav je nepopolno in klaverno. Šele umetnik, ki se brezpogojno drži npravnosti, more najbolj razviti svoje sile. Žal, imamo le preveč zgledov v domači in tuji slovstveni zgodovini, kako je nemoralnost razjedla pesnikom, pisateljem in tudi likovnim umetnikom njihove bogodane sile. Velika zabloda polpretekelega časa je bilo mnenje, da mora umetnik živeti onstran dobrega in hudega, da zanj ni nobenih npravnih mejá. (Odtod boste lahko razumeli trditev Josipa Vidmarja: Ali katolik ali umetnik. Ker pa je njegovo izhodišče napačno, je tudi njegova sklepna trditev zmotna.) Umetnik, ki hoče dolgo ustvarjati, naj živi sveto! Ali ni nemški pesnik Sorge najgloblje pisal, ko je postal praktičen katolik?

Drugo vprašanje, ki se je javljalo v boju za katoliško umetnost, je nastopalo vzporedno s prvim. Kakor so se vpraševali, ali je mogoče npravno krivdo lepo opisati, tako so ugibali, ali je mogoče umsko zmoto odeti v resnično lepoto. Ali je torej zmota lepa?

Odgovor je isti, kakor smo ga dali zgoraj o razmerju greha in lepote. Saj zmota ni drugega nego umska hiba, dočim je greh hiba v volji. Zmota torej more vzbuditi videz lepote in marsikdo jo bo zato mogel uživati kakor pravo lepoto. Pregelj je rekel, da je Cankarjev Hlapec Jernej »umska velezmota«, a kljub temu »veleumetnina«. Vsako dejanje v noveli, romanu ali drami mora biti vsaj verjetno, vsaj možno, da moremo estetsko doživljati ob njem. Verjamem, da bo marsikdo smatral Avsenakovo pesem Človek ob zidu v letošnjem Domu in svetu (št. 5—4) za lepo, a pesem ni etična in je miselna zmota — pesem namreč kliče Boga samega na boj in ga izziva, kar se zdravemu verskemu čutu upira.

More biti umetnina, katere ideja je miselna zabloda, vendarle lepa v svojih delih. Te potem lahko uživam, čeprav ob celoti čutim neko estetsko neugodje in neskladje. Vzemite n. pr. župančičevo Ob Kvarneru, ki je panteistična. Katolik je kot celoto ne bo užival, tudi objektivno pesem kot celota ni estetsko dovršena, a človeku z drugim svetovnim nazorom bo pesem subjektivno všeč. Formalno stran bom pa tudi jaz, katolik, mogel uživati. — Seveda, če pa niti deli niso estetsko lepi, bom odrekel vsako lepoto in tudi življenjsko upravičenost takemu delu. N. pr. v 5. št. Modre ptice dobite Pesmi iranskega pesnika Omarja Khay-

yâma. Vsebinsko je to bogokletje; razen v zadnji kitici tudi oblikovno ali stilistično ne vidim v celi stvari nič lepega. Zato bi take stvari ne smele iziti v listu s strogo umetnostnim programom.

S tem smo pojasnili glavna vprašanja o katoliški umetnosti. Skušal sem biti kratak in stvaren. Vem, da to ni vse. Vem, da še vedno ne bodo vsi pritrdili — kdaj pa so? A ni prav, če se še vedno očita mlajšemu rodu, da ga je Iz. Cankar pohujšal in speljal v napačne umetnostne nazore. Umetnost nam mora biti samostojna kulturna vrednota s svojimi zakoni, ki se seveda vzorno skladajo s splošnimi človeškimi zakoni vsakega področja. Ni umetnost nikoli zgolj koristno početje, ki naj služi drugim udejstvovanjem za stolico.

Končno: teoretsko razmišljanje ni vse. Dajte nam dejanj, to je naš klic! Dajte nam močnih etičnih osebnosti z umetniškimi zmožnostmi, pa bomo brž imeli tudi resnično in veliko umetnost, umetnost po večnih in božjih zakonih. Svobodno umetnost v okviru vseh bogodanih socialnih zakonov — to nam dajte, pa imamo zlati čas brez težjih problemov, ali je in kaka je katoliška umetnost.

Nove knjige.

Knjige Slovenske Matice.

Za tekoče leto 1950 je Slovenska Matica dala članom štiri knjige: **Kmetje** (Reymont - Glonar) II. del: Zima in III. del: Pomlad; **Sodnik Zalamejski**, igrokaz v 5 dejanjih, spisal Calderon de la Barca, poslovenil Oton Župančič; **Literarno delovanje Slovenske Matice od začetka do leta 1950**. Bibliografski pregled. Sestavil dr. Janko Šlebinger. Razen teh štirih knjig si lahko izbere po mili volji vsak član za nameček še eno, že prej izdano matično knjigo, ki so navedene v posebnem seznamu; deset jih je. Za člane in poverjenike je izdala tudi Letno poročilo, ki je zelo zanimivo in kar potrebno. To Poročilo pove, da ima Matica 1 častnega člana (hrvaškega pisatelja Ljubo Babiča Gjalskega), 1 pokrovitelja, 8 ustanovnikov, 45 društvnikov in 5525 rednih članov. Akademiki in dijaki dobivajo knjige za znižano ceno (za 40 Din). Teh članov je 442. Poverjeništev je 84. Tudi imetje Matice je v Poročilu natančno izkazano. — Že samo to letno poročilo dokazuje, da je Slovenska Matica po medvojnih in še po povojnih pretresljajih dobila svojo smer, si uredila knjižni program, kar vse je obudilo zaupanje v narodu. Lepo število članov to dokazuje. Sprejela je pravilo, da daje članom knjige iz svojega založništva (po zgledu Mohorjeve) za znižano ceno.

Letos ni izdala nobenega izvirnega dela: Tri leposlovne knjige so prevodi. Sodnika Zalamejskega je prepesnil Župančič iz španščine. Igrali so ga že v Ljubljani. Ta igra bi ustrezala tudi podeželskim odrom prav dobro — vsaj večjim. O prevodu ni govoriti. Župančič je pač tisti prevajalec, ki se ne da za nobeno ceno spraviti s slovenskega tira. Nobena tuja rečenica ga ne zapelje. Poišče ji v našem jeziku smisel in podobo. Naj bi vsi tisti, ki skušajo prevajati, te prevode ob izvirniku imeli za vsakdanjo čitanko, preden se, premalo trdni v slovenskem duhu, lotijo prevodov.

»Kmetje« Reymontove sloveni Joža Glonar iz poljščine. »Kmetje« so pri nas v izvirniku in v

nemškem prevodu bili že neštetokrat prebrani. Tudi njih vpliv in sledove bralcev smo začutili v našem najnovejšem slovstvu. Nič ne de. »Kmetje« so taka povest, da se ne zlepa katera tako zelo prilaga naši vasi kakor ti poljski »Kmetje«. Zemlja, gruda in vreme in letni časi in še graščina jih oblikuje, gnete, zapleta v borbe, povišuje in ponižuje, veliča in kaznuje; iz grude rastejo, vsi so do kolen in še globlje pogrezajeni v zemljo — in vendar kipe kvišku — k Bogu, k Jezusu z vso dušno in telesno revščino in bogastvom vred. Veseli smo, da imamo »Kmetje« tudi v slovenskem prevodu. — Po pravici povem, da sem bil zares radoveden, kakšen bo ta prevod, in da bi bila huda nesreča, ako bi se ga bila lotila nespretna roka. Kaj naj torej rečem o Glonarjevem prevodu? Po pravici, upam, da sodim, če trdim, da je v splošnem ta prevod dober, lep; je knjiga, kakor da je pri nas in za nas spisana v izvirniku in ni prevedena. To je splošni vtisk, ki ga je prevod napravil name. Seveda bi bilo za podrobno oceno treba iti vzporedno po izvirniku in tam primerjati zlasti najtežje odstavke, za katere je treba izgrediti vse bogastvo jezika in dokazati, ali si, da boš zmojstroval to v slovenščini, kar je pisatelj povedal in ustvaril v poljščini. Glonar je hotel dati nekakšen pristen vonj po slovenski vasi — v svojem besedilu. Zato je pač šel tja, kamor hodimo vsi: v svojo rodno vas. Prevod ima pečat severovzhodnega štajerskega narečja; menim tako, da so besede, ki so v knjižni slovenščini le redkokdaj bile rabljene, ki so zgolj krajevne, našle življenje v tem prevodu. Morda včasih res ni bilo drugače mogoče. Ali kajkrat pa bi bil prav storil, če bi bil porabil živo in splošno znano besedo namesto zelo neznane krajevne. N. pr. kopico rabi za skedenj, senik, svisli. (Kak izraz je v poljščini, ne vem. Pa po splošnem pojmovanju kopica nima »zapahov in sten«.) Tudi bi želel pravopisa, ki ga sedaj že splošno vsi rabimo. Morda Glonar ni pisal nevede, marveč namenoma, n. pr. predno, trenotek (saj je bolj slovenski nego hrv. trenutek, dasi je doslej obveljal ta). Toda za cokljo mi gorenjska cokva takoj pove, da ni prav pisana. Beštijo bi pisal ali bestija ali beštja. Nekaj je tudi nemških izrazov, ki so v narečju tako udomačeni, da je težko biti brez njih v sirovem pogovoru. Brez nekaterih pa bi tudi opravil. Pa vse to so podrobnosti, ki naj jih presodijo drugi. Ponavljam še enkrat: prevod je kar res lep in jih menda ni mnogo, ki bi mu bili bolje kos.

Četrta matična knjiga je knjižni pregled vseh del, ki jih je Matica izdala od leta 1864 do 1950. Vseh knjig in zvezkov je 250 in 20 zemljevidov, ki so šli med narod po Matici v 66 letih. Knjižica je zelo pregledno razdeljena v tri poglavja: v prvem so navedena dela po časovnem redu, kako so izhajala, v drugem so vsi pisatelji in sotrudniki navedeni po abecednem redu; v tretjem je vsebinski pregled izdanih knjig. Vse dokazuje, da je Matica izvršila odlično kulturno delo od svoje ustanovitve do danes. R. C.

Divji mož. Koroška pravljica v petih dejanjih s petjem, plesom in godbo. Spisal Tone Gaspari. V Ljubljani, 1950. Tisk Učiteljske tiskarne. — Na oder postavljena pravljica je to. Pa ima glavno hibo: pravljico v njej je skvarjeno po najbližji sedanjosti. Preprostost je ubita s takimile napolverzi: »Naj usoda prizanese življenju jasnemu, ki niha iz lepote v glasn smeh...« itd. Kako pride v to zilsko pravljico do-

larski bogatin? In taka je s plesom pod lipo: od divjega moža pa smo hipoma zašli v danes. In pravljčni pastirji imajo v koči svetiljko!! Morda bo izpolnila kako vrzel, ko tako potrebujemo ljudskih iger.

Pomoč novorojenčku in dojenčku. Spisal primarij dr. B. Dragaš. Založila knjižnica Zavoda za zdravstveno zaščito mater in dece v Ljubljani. Ljubljana, 1950. Natisnili J. Blasnika nasl. — V predgovoru pravi spisatelj knjige: Za otroško nego in vzgojo (vzrejo?) je potrebno učenje in delo z lastnimi rokami. Če je kaj res, je to, in zlasti še danes. Ne morem pa pritegniti zato trditvi, kakor da stare matere in tete ne bi nič pametnega vedele o otroku. Gotovo je danes skrb za dojenčke zelo napredovala, zdravstvo se poglobilo, mnogo nalezljivih bolezni se skoro popolnoma premagalo, če ne, pa zdravniška skrb in veda takoj zagradi širjenje epidemije. To dokazujejo matične knjige. Saj je nekdanj skoro tretjina otročičev pomrlo, danes pa jih umre zelo zelo malo. Ta uspeh zdravniške vede in seveda resničnega truda je odličan. Toda omeniti sem hotel, da, če kdaj, potrebujemo danes takih knjig — ne zgolj zato, da stare matere nič ne vedo, marveč zato, ker se je življenje deklet — bodočih nevest — začelo vrteti krog druge osi kot nekdanj. Nekdanj je bilo deklet zgolj v družini. Vse družinsko življenje, tudi rojstvo, nego manjših otrok, nečakov in vnukov so vsi nekako sodoživljali, ker so bili vedno doma. Danes gre deklet najprej v šolo, iz šole za kruhom — v službe, po pisarnah itd. Življenje otrokovo ji je deveta skrb. Zato pridejo v zakon dekleta, ki pod milim Bogom ne vedo, kaj bi naredile z otrokom, ko ga dobe. Zaradi tega so take knjige silno potrebne in naj bi se razširile do zadnje gorske kočice. — Pričujoča knjiga obravnava prav vse, kar je v glavnem potrebno vedeti materi o otroku. Govori o otroku, ko še ni zagledal belega dne, govori o rojstvu, o negi, o pestovanju, o obleki, o posteljici za otroka, o pravilni prehrani, o zdravstvu (higieni) in tudi o prvi pomoči dojenčkom, če obole. Knjiga ima vse polno podob, ki nazorno uče matere in vse druge, ki imajo z otrokom opravka, kako naj z njim ravna. Knjiga je zares živa potreba in umna svetovalka za matere. — Knjiga je pisana poljudno. Tuje besede so vse pojasnjene v oklepajih, da jih lahko vsak ume. Seveda bi knjigi le koristilo, ako bi jo bilo pred tiskom še pregledalo jezikovno razsodno oko. N. pr. kopelj so imenovalle stare matere vedno »kôpu«, kar mi koj pove, da je j napačen. Strašni sta besedi »stolica in seč«! Kaj naj bo res trudapolno pa tako temeljito delanje profesorja dr. Plečnika samo glas vpijočega v puščavi? Kaj naj vendar počne naša slovenska mati s »stolico in sečo«? Take besede so pohujšanje in pačenje čiste slovenske misli in čuta. — To se mi je ob res lepi in prepotrebni knjigi zdelo potrebno ugotoviti. Za otroka in za ljudstvo je drobna pažnja na vse to nujna.

F. S. F.

M. Bajuk: Vodnik po ljubljanskih pokopališčih. Cena 8 Din. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. — V tej drobni knjižici je opisanih 170 grobov naših mož (pri Sv. Krištofu in pri Sv. Križu). Dodana sta dva črteža pokopališč. O obeh pokopališčih je napisana kratka zgodovina. Za vsak grob so navedeni podatki o rojstvu in smrti pa poglobljeno delo in delovanje. Prepotrebna knjižica je to. Saj Ljubljančani tako pridno hodijo na grobove. Ta vodnik jih bo

spremljal in pokazal marsikaj, česar niso še morda sami izsledili. Je pa koristen tudi drugim, zlasti še šolski mladini, ki naj bi iz vsakega razreda in vsako leto, kar jih je ljubljanskih, šla na pokopališče, da si ogleda grobove mož, ki je iz njih zrastle naša kultura.

R. C.

Dr. Franjo Knific: Junak s pristave. Založili salezijanci. V Zagrebu, 1929. Str. 172. Cena ? — »Junak s pristave« — to je blaženi Janez don Bosco, čigar življenjepis je v kratkih, mičnih zgodbah za mladino priredil dr. Knific. Snov je tako zanimiva, živahno podana in mimo tega opremljena s številnimi ilustracijami, da se bo knjiga mladini gotovo priljubila in nudi užitek tudi odraslim. Seveda — knjiga bi bila lahko še boljša, prav zato ker je vsebina tako pestra in živi v samih dogodkih. In še lepša bi mogla biti, če bi bil jezik lepši, pa je mestoma zelo ohlapen in neslovenski in tudi tiskovnih pomot je precej. To je precejšnja hiba knjige, ki je namenjena mladini; mladina pa piše, kakor se nauči iz knjig. Mladinske knjige — vsaj te — bi morale imeti prav vzorno slovenščino, vzorno pa vendar ni, da so »vrabci hteli praviti kaj so videli (str. 4) in da so otroci »upirali učke v malega bratca« (str. 4) — pa »vrile so se mu v spomin« (str. 6) in »angeljci« in podobno... Seveda je knjigo, ki ima tako prikupno vsebino, kljub tem hibam le priporočiti, v kaki drugi izdaji pa naj se vendar izčisti tudi jezikovna stran!

K.

Naše slike.

Leon Auguste Lhermitte: Ob košnji. Umetnik, ki je naslikal to sliko, našim bralcem ni čisto nepoznan. Saj je Mladika pred dvema letoma (letnik 1928, stran 245) objavila njegovo »Izplačevanje koscev«. Današnja slika je pravkar imenovani v bistvu zelo podobna, saj vsebuje vse značilne poteze tega severnofrancoskega slikarja. Tam smo videli prizor, ko gospodar izplačuje svoje ljudi, ki so kosili na polju, ta slika pa kaže trenutek med delom samim. Sredi žitnega polja smo, ki ga po običaju severnofrancoskih kmetov kose z veliko, precej široko in močno ukrivljeno koso. Stari kosci se je utrujen naslonil ob koso in si z desnico briše znoj, ki mu obliva lice. Videti je ves upehan in izmučen. Ob njem sta dve ženski, ena veže klasje v snopove, druga s srpom nese požeto klasje. Zada vidimo še dva kosca in na kraju polja vas. Občutek trudnosti, katero je povzročilo težko delo, je v podobi sprednjega kosca močno in prepričevalno izražen in daje vsej podobi skupen značaj. Vdanost v usodo in resnost, s katero vrše ti kmetje svoj življenski poklic trpinov od zibelke do groba, kaže umetnikov čustveni in globoki odnošaj do življenja in njegovih bridkosti. — Lhermitte (rojen l. 1844) je sliko, ki visi zdaj v Luksemburškem muzeju v Parizu, naslikal leta 1885.

Fran Zupan: Iz Slovenskih goric. Med najlepše kraje slovenske zemlje štejemo vinorodno gričevje, ki se vleče od Maribora proti vzhodu. To so Slovenske gorice, zemlja zlahčnih vinogradov, plodnega polja in bogatih sadovnjakov. Po drevju pojo klopotci svojo neprestano živo pesem, po vrhovih se bleste bele cerkvice, viničarji se znoje na prisojnih bregovih. Prvi pozdrav z juga so Slovenske gorice tujcu, ki prihaja z nemškega severa. Zato so se vanje tako srdito zaganjali valovi tujega naroda, ki si je pozelel teh

solčnih vinorodnih hribov. Lepota te obmejne slovenske zemlje je rodila dolgo vrsto mož, ki so ji dali izraza v besedi in na platnu. Navdušila je pa tudi druge, prišlece, da so ji postavili vidne in trajne spomenike v naši umetnosti. — Slikarja Frana Zupana poznajo Mladikarji prav dobro, saj je lani priobčil naš list vrsto reprodukcij po njegovih akvarelih iz Dalmacije in s Koroškega. Današnja slika je iz leta 1916, torej že starejše Zupanovo delo, pa kaže vse slikarjeve vrline: čustveno toplino in dober smisel za značilnosti pokrajine.

Po okrogli zemlji.

Ogenj, ki še pod vodo gori. Iznajditelj Mr. Hammond je dolgo in vztrajno delal poskuse, da bi odkril ogenj, ki bo gorel tudi v vodi. Posrečilo se mu je. Iznal je plin, ki ga gorečega brizga cevka pod gladino v vodo in ga voda ne more ugasiti. Vročina spremeni vodo v paro in vodo segreje, a ogenj ne ugasne. Prav tako so naredili z njo poskuse tudi v olju in katranu in obnesli so se dobro. Zato upajo, da bodo tekočine kmalu segrevali s tem plinom. Ob sedanjih kurjavi več kot polovica vročine izgine v zrak brez koristi. Ta plin pa bo zadnje trohico vročine izročil vodi in jo zelo hitro in poceni segreval.

Nova skrivnost egiptovske kulture. Ob nogah velike sfinge v Egiptu so našli alabastrne posode, ki so bile zakopane pred 3000 leti, pa so vendarle ohranile dišave, ne da bi se bile izdišale. Nekaj čudnega so ti egiptovski parfumi! Verjetno je, da bodo kemiki spoznali, iz česa sestojijo. Morda bodo rekli, da izvirajo od cvetlic, ki jih nič več ne poznamo. Morda pa dišave sploh niso od cvetlic, ampak od kake živali, kakor n. pr. muškatni vonj, ki kovini radiju podobno širi žarke vonjav, pa se vendar ne izčrpa in tudi na teži ne izgubi. Velike tajne še hrani egiptovska kultura: Egipčani so poznali emajl, ki ga še ne moremo posnemati; uporabljali so furnir, ki je trajen liki kamen; znali so ohraniti les, ki je ostal svež, nedostopen črvu in trohobi danes kakor pred tisočletji! Egiptovska sfinga ostane slej ko prej nerešljiva uganka.

Zaklad v ribi. Dva ribiča z otočja Galápagos, ki leži ob ravniku na zapadni strani Amerike, sta lovila ribe in ujela tudi prav posebno velikega pilarja, to je ribo, ki ima eno čeljust podaljšano v nekakšno žago. Ko sta ga razrezala, sta našla v njegovem želodcu lepo škatlo s še lepšo vsebino: tri biserne ogrlice so jima zablestele nasproti, dve žepni uri, okrašeni z demanti in rubini, zlate verižice in zapestnice in smaragdni uhani! Mislijo, da je zaklad bil last bogate žene, ki se je morda ob brodolomu potopila, za gotovo pa bo uganka težko kdo rešil.

Na potu do miru. Meseca avgusta letošnje leto se bodo v Šampanji na vzhodnem Francoskem sestali bivši francoski in nemški bojovniki od vsake strani po 10.000. Ne mislijo pa se znova boriti kakor so se v svetovni vojni skozi dolga štiri leta, ampak hočejo si slovesno zapriseči prijateljstvo in mir. Možje, ki so sami preizkusili vse grozote vojne, si bodo klicali: Nikoli več!

Velika čreda potuje. Kanadska vlada v Severni Ameriki je radi stradanja izumirajočim Eskimom velikodušno pomagala. Poslala jim je namreč iz Aljaske v njihova bivališča vzhodno od reke Mekenzi in severno od Velikega Medvedjega jezera 3000 se-

vernih jelenov. Sedaj so že odrinili proti novi domovini in bodo potovali 16 mesecev, torej skoraj poldruge leto. Tako bodo imeli Eskimi kmalu dosti hrane, pijače (mleka) in obleke. Kako pa to, da so Eskimi, zadovoljni in srečni sinovi svobodne narave, zašli v stisko? Saj že izza davna bivajo po divjinah okoli severnega tečaja vedno skromni, prijazni, veseli! Moderno strelno orožje in pohlep po kožuhovini in lovska strast omikancev so iztrebili divjega severnega jelena (karibuja) in drugo divjačino, zato je Eskimu zmanjkalo hrane in zato je tudi dolžnost omikancev, da jim divje jelene nadomestijo z udomačenimi, ki bodo domačinom dajali mleka, masla, sira, mesa, usnja za čevlje in obleko, streho za njihove čolne (kanuje) in odeje njihovim šotorom. Če se bodo pa živali pozimi spomnile, da bodo silile na jug, jo bo pa Eskimo udaril za njimi, kakor se za svojo živino seli na vedno nove pašnike Beduin ali Mongol.

Poceni plin za kurjavo in razsvetljavo imajo v Glamorganu na angleškem polotoku Wales (Uels). Petdeset let ga imajo že napeljanega iz nekega premogovnika in ga vsak dan porabijo 20.000 kubičnih čevljev. Inženirji pravijo, da je danes še prav tako močan in čist kakor pred pol stoletja.

Suženjstvo prenehalo? Neka pisateljica je v svoji knjigi zbrala podatke o suženjstvu po svetu in dokazala, da je še 19 pokrajin, ki suženjstvo dovoljujejo, in ena, kjer celo narašča, namreč Abesinija. Abesinija je zastopana v Društvu narodov, je celo podpisala dogovor zoper suženjstvo, pa vendar ima dva milijona sužnjev, tako da pride na vsake štiri svobodne Abesince po en suženj. Sužnjev pa ne dobivajo doma, ampak jih naropajo v sosednih deželah.

Prebivalstvo Velikega Londona je v zadnjih treh letih narastlo za 600.000 ljudi (za 10 Ljubljani).

Draga lahkomišelnost. V državi Washington (Uošington), zapadni pokrajini Združenih držav Severne Amerike, so imeli preteklo leto 385 gozdnih požarov, ki so jih povzročili izletniki in taborniki. En sam tak požar je uničil 52.650 ha gozda!

V domoljubnosti so Angleži lahko marsikomu vzor. Jako pogosti so namreč slučajji, da premožni in ubožni prostovoljno darujejo velike vsote za zmanjšanje državnega dolga. Nedavno je neki Lyle podaril v isti namen 10.000 funtov, kar da 2.750.000 Din.

Vreme se je izpreverglo. Mesto Aden, angleška postojanka na južnem vogalu Arabije, ima navadno jako suho in vroče podnebje, tako da ne pade skozi celo leto niti 60 mm vlage (v Ljubljani 1400 mm). Pred kratkim pa je tako zelo lilo, da so samo v enem dnevu dobili 80 mm dežja.

Peking je zaprašen, ker od marca do junija piha od zahoda suh veter, ki prinaša iz osrednjeazijskih puščav drobcen pesek. Ta stalni veter ali monsun že sam na sebi ni prijeten, še toliko manj pa v zvezi s prašnimi viharji. Prav ta prah daje vsej severni Kitajski rumeno barvo in se tudi glavna reka po njem imenuje Rumena reka ali Hvangho. Ponekod se je v dolgih tisočletjih tega puščavskega prahu nabrala 2000 m debela plast! Ni pa nerodoviten, ampak tvori kar dobro rodno prst, ki ji pravimo prhlica.

Diamanti v vzhodni Afriki. Kapska kolonija v južni Afriki je že davno znana po svojih bogatih diamantnih poljih (mesto Kimberle). Zdaj so pa dragulje odkrili tudi v Portugalski vzhodni Afriki ob reki Zambezi.

Zasebnih aeroplanov imajo na Angleškem nad 150. Pri nas še nobenega.

Ob letošnjih velikih povodnjih na Angleškem so morski viharji v enem dnevu požrli 600 čolnov in ugrabili 31.000 ribiških mrež.

Država pradavnine zopet samostojna. Mezopotamija ali Irak, torišče davnih kulturnih držav, je po svetovni vojni mandatno ozemlje Anglije. Zdaj pa angleška vlada objavlja, da bo l. 1952 predlagala, naj se Irak sprejme v Društvo narodov kot samostojna država.

Slanikov so nalovili preteklo poletje ob vzhodni angleški obali samo pri enkratnem lovu četrto milijona in so bili vredni 300 funtov ali 82.500 Din.

Cene avtobusov v Sudanu, torej v osrčju črne Afrike, osramotijo naše evropske; kajti za 40 Din se lahko pelješ 160 km daleč! (Od Kranjske gore do Zidanega mostu je 152 km.)

Čomolungma ni samo ena? Najvišja doslej znana gora sveta je Čomolungma ali Mount Everest v Himalaji, visoka 8882 m. Zdaj pa pišejo, da je neki raziskovalec ob izviri kitajske Rumene reke odkril vrhove, ki spadajo v vzhodne odrastke Kvenluna in so baje visoki do 8500 m ali pa še višji, torej tako visoki kakor Čomolungmin sosed Kančindžinga (8580 m). Na Čomolungmo (kar pomeni: kraljica in mati zemlje) doslej še ni stopila človeška noga, ker so se vse dosedanje odprave (ekspedicije) ali ponesrečile ali pa so opešale, preden so dospele na vrh.

Prebogati vrelec nafte so letošnjo pomlad navrtali v Oklahomi, eni izmed osrednjih pokrajin Združenih držav Severne Amerike (U. S. A.). Kjer nafto izsledijo, postavijo do 20 m visoke stolpe iz lesa ali železa. V stolpu visi velikanski sveder, ki ga žene para ali pa elektrika; tako sveder vrta v zemljo, včasih do 1000 m globoko. V navrtano luknjo porinejo okoli en meter široke cevi, in ko pridejo do nafte, jo zemeljski pritisk tako požene, da brizgne včasih nad 50 m visoko. Zelenkastorjavo tekočino ujamejo v izkopane jarke. Ko se zemeljski pritisk unese, pa skozi cevi nafto črpajo s sesalkami. Ko so nedavno tudi v Oklahomi studenec navrtali, je nafta šinila s tako silo in v taki neznanski množini iz zemlje, da je nastala pravcata poplava in je dolgo časa niso mogli prestreči. V eni uri je dal vrelec nad 400.000 kg nafte, to je 40 vagonov, kar znaša 2 vlaka; torej bi moral vsake pol ure odpeljati en tovoren vlak, da bi nafto sproti odvažal. Po takih najdbah bo pač bencina kljub rastočemu prometu z avtom le še dovolj.

Težave ob vrelcih nafte. Dragoceno kurivo je nafta, a je za kraje, kjer jo črpajo, tudi velika nadloga. Daleč naokoli je ves zrak nasičen z njenim smradom, vse je oljnato, česar se dotakneš. Še bolj neprijetno pa je, če se kateri izmed vrelcev vname, ker požara zlepa ni mogoče udušiti in se dim ulega ljudem na pljuča. V Romuniji se je en vrelec nafte vnel že lani meseca maja, pa požara še do danes niso mogli pogasiti, tako da trpi imetje in zdravje okoliškega prebivalstva.

Nova ležišča radija, s katerim zdravijo raka, so odkrili v Britski Bečuanii v južni Afriki, in sicer blizu mesta Gordonia. (Radij je kovina, kemična prvina, ki se zelo težko pridobiva iz raznih zemljin in rudnin. Zato ga je zelo zelo malo in je neznansko drag. En gram radija stane krog 160.000 zlatih mark — skoraj dva milijona dinarjev!)

Čikago presenečen. V začetku aprila so imeli letos v mestu Čikago vihar, kakor ga že davno ne pomnijo, in padlo je celo pol metra snega, tako da je v snegu obtičalo na tisoče avtov in so morali celo 1500 avtobusov pustiti na cesti.

Letalo je rešilo kakih petdeset ljudi, ki so delali na ledu v leningrajskem (petrograjskem) pristanišču, pa se je velika ledena plošča pod njimi naenkrat odkrhnula od obale ter jih zanesla na prosto morje. Letalo pa jih je hitro izsledilo in jih rešilo gotove smrti.

Reševanje brezposelnosti in prekop. Na Škotskem nameravajo izkopati prekop med zalivoma Firth of Forth in Firth of Clyde (Fers of Fors in Fers of Klajd) in tako zvezati važni mesti Glasgow in Edinburgh. Prekop bo važen za vso severno Evropo, ker ji bo skrajšal pot skozi Atlantski ocean in tako prihranil čas, s tem pa tudi prištedil pri plačah in kurivu. Obenem bodo brezposelni delavci Velike Britanije dobili delo in kruh, državi pa ne bo treba plačevati toliko podpora radi brezposelnosti.

Papir bo negorljiv. Odlični švicarski učenjak se je dolgo časa bavil s poskusi, da bi bankovce napravil neobrabljive in negorljive. Zdaj pa sporoča svetu, da je svoj namen dosegel: iznašel je strojček, nekakšno pištolo, ki na papir nabrizga kositer. Seveda so delci stopljenega kositra tako silno majceni, da se ohladijo v trenutku, čim se dotaknejo papirja. Z istim strojem bo lahko vsako snov tudi pocinkal, posvinčil, posrebril, bodisi papir, les, železo, steklo, porcelan. Prevleče pa vsako snov lahko s tanjšo ali debelejšo plastjo. Pokositreni papir je skoraj neuničljiv, a vendar ostane prožen. Za velike novčanice se utegne to izplačati.

Mesto Herkulaneum znova oživel. Na letošnjo veliki ponedeljek je bilo mesto Herkulaneum zopet živahno kakor v dneh pred l. 79 po Kr., ko ga je ob enem s Pompeji in Stabijami zasul Vezuv, ki je bruhal nanje kamenje, pepel in lavo. Po 18 stoletjih so letos zopet zasijale mestne hiše v žarkem solncu kakor nekoč, ko so rimski velikaši prihajali vanjo na oddih. Letos so se v najlepši palači gnetli predsednik vlade z ministri in drugimi odličnjaki, pohajali po atriju iz belega marmorja, po obednici z marmornim tlakom, po sobah s freskami in mozaiki, prav kakor da ni te palače nikoli zadela velika nesreča. Velikanska množica pa se je sprehajala po mestnih ulicah in z marmornatimi ograjami obdanih vrtovih ter si žejo gasila ob starem bronastem vodnjaku z vodo, napeljana po starih in še vedno rabnih svinčenih ceveh.

Muhe in rumeno steklo. V neki tovarni za marmelado so okna imela rumena stekla, da ne bi radi močne svetlobe marmelada bledela. Tako so slučajno tudi opazili zanimiv pojav, da so muhe iz dotičnih sob bežale, dasi jih je marmelada privabljala. Če se torej muhe res boje rumene luči, se po pravici vprašamo: zakaj pa? Poročevalec odgovarja, da skoraj gotovo zato, ker muhe ljubijo ultraviolettne žarke, ki pa jih rumeno steklo zadržuje. Pri mravljah so dognali nasproten pojav: Ultraviolettne žarke ne marajo, ljubijo pa rumeno ali rdečo svetlobo, ki teh žarkov nimata. Če je stvar res taka, se bodo mlekarne in delikatesne trgovine nadležnih muh lahko na kaj cenen način odkrižale.

Vlakovi skozi London drevi vsak dan sedem do osem tisoč samo na površju, koliko jih pa ropota še pod zemljo!

O sodobnem stanovanju.

Stefanija Humek, Ljubljana.

Prostor za umivanje.

Kadar hiša ali stanovanje nima kopalnice, tedaj je v spalnici potreben umivalnik. Ker pa uživajo dobroto kopalnice le stanovalci sodobnejših hiš, smo v starih poslopjih navezani — žal — na umivanje kar v spalnici.

Umivanje v spalnici pa je radi sostanovalcev pogostoma otežkočeno, tudi umivalnik sam na sebi ni niti lep, niti estetičen. Prejšnje čase so ga izdelovali iz iste tvarine kakor ostalo pohištvo (navadno iz politiranega lesa). Toda, tudi vzlic težki marmornati plošči, ki je pokrivala zgornji del, se je običajno od vode, mila in drugih umivalnih pripomočkov sčasoma pokvaril spodnji leseni podstavek. Več prednosti kot lesen ima kovinski umivalnik. Če tak umivalnik zagrnemo z zastorom ali špansko steno, nudimo s tem več možnosti za nemoteno umivanje in skrijemo obenem tudi umivalnik sam. Pogostokrat je v spalnici (ali pa vsaj blizu nje) vdolbina (niša) ali kotiček, kamor postavimo umivalnik. Če pa v spalnici ali pa v stanovanju tega nimamo, tedaj si tak umivalnik naredimo sami. Visoko omaro za perilo ali obleko postavimo tako, da moli steni podobno v sobo. Na ta način dobimo majhen oddeljen prostor (1-60 m² zadestuje). Vanj postavimo umivalnik, kakršnega že pač imamo, z vsemi potrebščinami. Ker pa bo ta prostor v največ primerih temen, si bomo morali radi tega pomagati z umetno razsvetljavo. Zapremo ga z zastorom, ki vodi od stene do roba omare in popolnoma zakriva umivalni prostor.

Naj si bo že umivalnik kjerkoli, povsod je treba zavarovati steno, na katero meji, da je voda ne pokvari in ne pomaže. Časi, ko smo varovali stene z vezanimi prtički, so že minuli. Blago stene sploh ne more varovati, ker se premoči in daje s pranjem in likanjem več dela kot pa koristi; razen tega pa steno celo kvari (z vlago, z žebliji itd.). Da preprečimo kvarjenje stene, jo obdamo s ploščicami iz žgane gline ali asbestnega škrilja. Obe ti prevleki pa veliko veljata, zato jih v skromnih razmerah prav dobro nadomešča bela ali vsaj svetla oljnata barva na steni, ali enako pobarvana lesena plošča (najboljša iz križstega lesa), pritrjena na steno.

Za umivalnik je najboljša školjka iz fajanse s tekočo vodo. Tak umivalnik prištedi gospodinjji pri pospravljanju ogromno dela.

Glede tekoče vode v umivalnici bi pripomnili še tole: Ne pozabimo, da je prenašanje umivalnih posod, umazane in čiste vode zamudno in sitno vsakdanje delo. Zakaj si ne bi pritrjali drugod (pri malodobnih zabavah, pijači, vinu) zato, da preskrbimo svoji družini napravo, ki gospodinjjo in ostalo družino tako prijetno razbremeni? (Velja še zlasti za vse tiste, ki si postavljajo lastne hišice, pa na to pozabijo ali ob tem »štedijo«.)

Pri vsakem umivalniku imejmo še polico ali omarico z vsemi toaletnimi pripomočki (glavniki, ščetkami itd.). Sicer je higiena v današnjih časih že precej napredovala, vendar včasih še vedno nimajo družinski člani vsak svojih glavnikov, ščetek in drugih toaletnih predmetov. Prostor za te reči naj bo strogo oddeljen za vsakega posebej. Če je pri hiši torej umivalnica ali umivalni prostor za vse, tedaj naj gospodinja odredi čas umivanja zjutraj in zvečer, vsakemu posebej. Samo ob sebi je umevno, da gospodinja ne pospravlja umivalnika za vsakim zase, temveč da stori to vsak sam, naj bo to že mož, dečki ali deklice.

Omare za obleko.

Ker je posebna soba za oblačenje razkošje in redkost, se oblačimo v spalnici. Tu bi bilo predvsem potrebno vedeti tole: Vseh naših oblek in perila ni mogoče spraviti le v eno veliko, težko omaro, ki zastavi pogosto precejšen kos spalnice in ji ni baš v okras. V več manjših in ozkih omaricah shranimo isto množino obleke in perila! Namesto ene težke omare imamo rajši več lažjih, ki jih postavimo v manjše kote in ozke sobne prostore, kamor velikih omar ne moremo postaviti. Na ta način je soba prostorna. Take omarice si nabavljamo lahko eno za drugo in jih razporedimo, da jih skoro ni opaziti in soba ni vsa zašarjena. Da se nam zde omare pogostokrat premajhne, je krivo to, kar pri drugem gospodinjstvu: da namreč ne znamo prostora dobro izrabiti.

Ako hočemo omaro res dobro in popolnoma izrabiti, tedaj mora biti ta v prvi vrsti v notranjščini pravilno in praktično razdeljena, in sicer primerno rečem, ki jih mislimo spravljati vanjo. Omara za obleko mora biti dosti globoka ali pa mora biti drog

za obešalnike pritrjen tako, da teče od vrat omare proti zadnji steni. Obleke potem ne vise ena poleg druge, temveč ena za drugo in imajo več prostora (stene omar jih ne ogulijo); drog mora biti izdelan tako, da ga z obešalniki vred potegnemo ven, proti sebi, ter obleke z lahkoto pregledamo in snamemo tisto, katero potrebujemo. Polic za perilo naj ne bo premalo; rajši naj bodo bolj na gosto razporejene, ker imamo tako perilo lažje v redu. Vsestransko pa najbolje ustrezajo temu namenu potisni predali. Zaželeno stvar najdemo hitro in pri tem prav nič ne skvarimo reda. Za drobnarijo naj bodo posamezni predali še enkrat ali večkrat predeljeni. Vse sodobne omare so tako opremljene, pa tudi stare lahko na podoben način izpremenimo in izpopolnimo. Vsebinsa omare se kaj hitro naprašijo, posebno če pohištvo ni izdelano zelo natančno in ima špranje. Te skrbno zamašimo (zamažimo, zalepimo), na vrh omare pa položimo polo papirja, ki varuje obleke prahu. Posameznim oblekam, ki vise na obešalnikih, naredimo ogrinjaleca, vse skupaj pa zagrneto z zastorom, ki jih tudi varuje zaprašitve. Vrata omare naj bodo vedno zaprta, zlasti med pospravljanjem.

V spalnici naj ne bo preveč poblazinjenega pohištva, ali vsaj ne tako, kakršnega ne moremo vzeti narazen (glej zadnji članek: stanovalnica!). Sploh se pa ogibajmo tkanin, kamor se prah lahko nabira in zaleda in jih ne moremo prati! Vse blago naj bo svetlo in pralno, da snaga kar žari od vsakega predmeta.

Majhne preproge ali blazine naj bi bile le pred posteljo, da pri vstajanju ne stopimo bosi na mrzla tla. Te preproge so lahko slamnate, ki imajo to prednost, da jih lažje očedimo kot volnene ali iz pliša ali iz krzna.

Spalnico zadostno razsvetljuje mirna, ne preveč močna stropna luč. Vsaka močnejša žarnica bi bila potrata. Pač pa so v spalnici potrebne svetiljke pri postelji, ki stoje na nočni mizici ali pa so pritrjene na steno. Zadnje so še najboljše, ker nič ne zakotijo.

Spalnica, ki jo po teh navodilih čim pravilneje opremimo in tudi tako uporabljamo (delitev dela), ne zamudi pri pospravljanju več kot 10 do 15 minut, kar pomeni v primeri z delom v prejšnjih spalnicah dostikrat prihranek ene cele ure ali še več. V to seveda še ni računani čas, ki smo ga potratili s slabo in nepraktično izdelanimi, nepreglednimi omarami, ali predali, ki se niso dali radi niti odpreti niti zapreti in so povzročali samo nejevoljo in jezo.

Razen tega, da nam tako urejena spalnica prihrani mnogo časa, pa je tudi zdravju zelo koristna.

Otroška soba.

Prostoru, kjer bivajo otroci, običajno ne posvečamo dovolj pažnje, oziroma pozabimo, da mora tudi otrok imeti vsaj majhen del stanovanja zase, če ne več, vsaj svoj kotic, kjer lahko po svoje nemoteno dela in se igra. Otroci, ki imajo svoj kotic, ostane rad dlje časa pri svojem opravilu, ne da bi medtem motil odrasle in ne da bi odrasli motili njega. Pomnimo, da so otroci radi nemoteni, ako imajo svoj prostor, ki je res njihov, kjer hranijo svoje igrače in kjer so vanje popolnoma zavérovani.

Če je v stanovanju sploh soba za otroke, ta žal navadno ni ena izmed najboljših. Toda prav za otroke

je zdrava in solčna lega prepotrebna. Če zanemarjamo prostor otrok, tedaj to ni samo škoda zanje, temveč neposredno tudi za mater-gospodinjo samo.

Ako je gospodinjstvo še tako dobro urejeno, če so delavni prostori vzorni in načrt za delo še tako lep — se to delo vendar ne da izvršiti kakor je zasnovano, ako niso otroci zaposleni tako, da ne motijo matere. Kolikokrat mora gospodinja zaradi otrok prekiniti komaj začeto delo, za katero je prekinjenje največja ovira. Posledica tega je pogosta nervoznost žene, ki jo opažamo vsepovsod in ki izpodkopava njeno zdravje. Največ trpi gotovo žena srednjih in nižjih slojev (delavska žena), ki je popolnoma sama za vse delo in poleg tega še za nadzorovanje otrok. Vprav zaradi tega, ker je mati sama za vse, pa je potrebno, da so otroci v istem prostoru, kjer je tudi ona. V takem primeru pa seveda zanje ne sme biti prav nikake nevarnosti (pri kuhanju, likanju, šivanju in drugih opravilih).

Če sta kuhinja in soba, v kateri so otroci, ločeni s steklenimi vrati, ali z vrati, ki imajo vsaj stekleno okno ali lino, je s tem že dana možnost, da mati med svojim delom otroke nadzoruje. Tudi jim tako ne preti nikaka zgoraj omenjena nevarnost. Toda takih stanovanj je kaj malo. Največkrat pa so otroci z materjo v kuhinji, ki je pa zanje res najmanj prikladen prostor. Če že ne more biti drugače, tedaj naj bosta kuhinjski in stanovanjski del kuhinje (z otroki) strogo ločena. Otroci niso v tem primeru v nikaki nevarnosti in mati jih z lahkoto nadzoruje med svojim delom. V ta namen odredimo v stanovanjskem delu kuhinje otroku prostor, kamor postavimo omarico (ki je obenem lahko mizica) z njegovimi stvarmi, igračkami in drugim drobižem. Pripravna je omarica s premakljivo mizico v višini, ki je primerna za otroka. Tako mizico je treba le potegniti ven in potisniti zopet nazaj, kadar jo otrok potrebuje, kar pa naredi lahko tudi sam. Še nizek stolček — in vse pohištvo je na mestu. Če je več otrok, je treba seveda večje mize (prav nizke!) in stolčkov. Omarico porazdelimo potem strogo med posameznike, da jih s tem že v rani dobi navadimo na red in zmanjšamo povod za njih medsebojne prepire. Marsikje vidite opremljen del stanovanjske kuhinje z ljubko, prikladno omarico za enega otroka. Mirno smemo reči, da si kaj takega nabavi lahko vsak izmed nas, če živi v še tako skromnih razmerah (naredimo si ga lahko tudi iz starega pohištva). Razen naštetih predmetov je potrebno seveda tudi nekaj praznega prostora, ki ga vsak izmed otrok potrebuje, da se more po mili volji igrati.

Še teže kot podnevi je poskrbeti dobro za otroke ponoči, kadar nimamo posebne otroške sobe. Vsak otrok pa naj ima brezpogojno svojo posteljo, kar smo že enkrat poudarili, ko smo govorili o spalnici. V otroških sobah, kjer spi več otrok, zavzamejo postelje toliko prostora, da ga ostane kaj malo za njihovo igro. Tu poskušajmo z raznimi zložljivimi posteljami, s predalnimi posteljami in s takimi, ki so postavljene ali zgrajene ena nad drugo. Za prav majhne otroke je primerna zelo preprosta posteljica ali stajica iz štirih lesenih palic in kosa pisanega blaga. To posteljico lahko prenesemo in tudi zložimo skupaj. Poleg tega, da zavzema le malo prostora, ima še to prednost, da jo vsak trenutek nesemo tja, kjer je najboljši zrak ali največ solnca. Postelje v obliki košare, ki stoje navadno na tleh, so popolnoma neprimerne, ker vemo,

da so pri tleh večje množine ogljikove kisline (nezdravega zraka), zlasti v prostorih, kjer diha mnogo ljudi (v skupni spalnici!) in kjer ni poskrbljeno za neprestano zračenje.

Otroška soba naj razen navedenih reči ne vsebuje prav ničesar. Vsaka preproga, prt ali celo zavese so skrajno neumestne in tudi popolnoma nepotrebne. Otrok teh stvari gotovo ne bo pogrešil, dana pa mu je tako prilika, da v polni meri uživa čist zrak in solnce.

Namesto kopice otroških igrač, ki dajejo pri pospravljanju pa tudi drugače gospodinji ogromno dela, priporočajo vzgojitelji črno tablo, na katero otroci po mili volji pišejo in rišejo, ki se pa ne izrabli in ne more spraviti nikdar sobe v nered. Če je pri hiši omenjena deska, otroci nimajo več poželenja pisati po vratih ali stenah sobe. Desko namestimo lahko na notranji strani vrat od omare. (Dalje prihodnjič.)

Iz duhovnega življenja družine.

Milica Grafenauerjeva.

Iz čistega studenca.

Vsi resni vzgojeslovci in vzgojitelji soglašajo glede tega, da je treba o skrivnosti »odkod človek«
otrokom govoriti po resnici, prav tako tudi glede tega, da se je treba omejiti na najpotrebnejše. Skoraj docela pa vzgojeslovci molče o tem, kaj je tisto najpotrebnejše in kdaj je treba deci podati to najpotrebnejše. To, da pitajo otroke z zlaganimi bajkami, priznava večina molče in brez ugovora; priznavajo to celo kot otroško poezijo, izraz otroške nedolžnosti. Pravijo le, da je pozneje treba povedati resnico tako nekako okrog prvih šolskih let, ko otroci sami izrečno vprašajo po tem, in sicer tisti del resnice, ki je tej starostni stopnji primeren in razumljiv. (Prim. n. pr. Gatterer-Krus, Erziehung zur Keuschheit, str. 90—92.) Otrokom primerni pogled v resnico naj se jim nudi torej šele nekako tedaj, ko otroci sami resno in z umskimi in izkustvenimi razlogi začno dvomiti o resničnosti bajk, s katerimi so jih skušali zadovoljiti poprej. Celó tako modra žena, kakršna je Lisbeth Burger, je tako mimogrede, enkrat vsaj, plačala svoj davek temu brez premisleka sprejetemu gospostvu neresnice, tedaj namreč, ko poroča o povratku iz babiške šole in kako so jo doma sprejeli: žene nezaupno, kaj hoče babica, ki ni žena in kot neomadeževano dekle niti nezakonskega otroka nima — dekleta z nekakim zavidnim strmenjem — kaj vse ta ve! — otroci z brezskrbnim veseljem: »Glej, tu prihaja štorceljska teta,« zakliče takle zavaljenček; »veš, ta, ki nosi otroke v hišo.« — »Ne, ta jih ne nosi. Štorclja jih nosi.« »A ta mora priti, da jih štorclji vzame, sicer ugrizne štorclja mater v nogo.« — »Ne, štorclja pusti vse otroke pri njej; ona pa jih nosi po hišah v tisti črni torbi.« To črtico zaključuje z opomnjo: »Blažena otroška nedolžnost.« (Str. 12.) A že nekaj strani pozneje priznava, da ni nikaka prijateljica takim bajkam, da je zlo, če govore ljudje, da ona nosi otroke v hiše (str. 19), da štorclje že posebno ne mara in ne tistega neumnega govorjenja, da jo imenujejo štorceljsko teto (str. 37). Zato povejte rajši, da prihaja vse življenje od Boga, na prav poseben način pa še vse človeško življenje in da je to treba otrokom tudi povedati (prav tam).

Le nikar se ne opravičujemo, češ, da bajke o štorclji in o vsem drugem niso laži, ampak pesniške podobe, prilike za dejstva, ki jih otroci ne morejo še prav razumeti, saj je Jezus sam potoglavim Judom govoril v prilikah. Le nikar se tako ne opravičujemo!

Prilika ne prikrija, ne taji resnice, ampak jo odkriva, a res tistemu, ki je dozorel, da jo razume. Ne pove resnice s suhoparno, poučno besedo, ampak z lepo, zmiselno zgodbo, podobo življenske resničnosti; le primerjaj priliko o izgubljenem sinu, o dobrem pastirju, o usmiljenem Samarijanu in podobno. A kako življensko resnico nam odkrivajo vse že navedene izmišljenosti? Nobene!

Za človeka, ki hoče ne le krščansko verovati, ampak tudi živeti po tej veri, dosledno in brez oklevanja in omahovanja na desno in levo, za takega človeka sledi iz božje zapovedi le ena sama možnost in en sam sklep, da mora govoriti otrokom le resnico samo, čisto, nepotvorjeno resnico, in to že od prvih dni otrokovega življenja. Nikdar nobene laži!

Težje, se zdi, je vprašanje, kateri del resnice naj se pove otrokom in kako. Vendar tudi to ni tako strašno hudo, kakor bi si mislil kdo, ki se ni še dovolj poglobil v otroško življenje in mišljenje. Otrok, mali otrok namreč, ne vpraša za nič drugega, ko za tem, odkod je. Gre torej v bistvu za vprašanje o materinstvu — očetovstvo se omeni lahko čisto mimogrede —, ne za razmerje med obema. Prvi, ki je opozoril na to bistveno točko, je bila, kolikor vem, Liana Becker iz M.-Gladbacha v knjižici Die Erziehungskraft der Mutter. Volksverein M.-Gladbach 1911, 141 str.

To vprašanje o materinstvu izvira iz neodoljivega naravnega gona, vsajenega v otroško dušo, po pravem, resničnem znanju, ne morda iz prazne, minljive radovednosti, in ta gon hoče brezpogojno zadovoljive. Z modrim, otroškega duha docela zadovoljujočim pojasnilom — in to more biti le odgovor po resnici, laž ima kratke noge! — se otrokova naravna vedoželjnost zadovolji za leta, prav blizu do vstopa v razvojna leta, zlasti če prvo pojasnilo od časa do časa ob umestnih prilikah docela neprisljano in preprosto izpopolnimo.

Samo razmerje med spoloma pa pravilno vzgojenega otroka sploh mimo vprašanja o materinstvu nič ne zanima. Saj se mu zdi razmerje med očetom in materjo, če je tako, kakršno mora biti, povsem naravno, samo po sebi umljivo. — Čudno bi se mu zdelo le, če bi bilo drugačno — prav tako tudi razmerje med zaročencema, če so kdaj mimogrede v rodbini, v sorodstvu ali med bližnjimi znanci, če se le vedeta zaročenca naravno prijateljsko in dostojno in ne prenerodno, prisiljeno ali teaterski nepristno.

Vse to pa seveda le, če so vzgojitelji storili svojo dolžnost, če niso otroku z lažmi zagradili čistega studenca in ga s tem zavrnilo, da je šel pit iz gnusne mlake.

Prvo, kar naj ve že kar mali otrok, toliko da zna govoriti, je to: da je od Boga, da ga je Bog ustvaril in izročil staršem, materi in očetu. To je predmet prav prvega krščanskega pouka. In starši, ki bi ta krščanski pouk zanemarili, nikakor ne zaslužijo imena rodbinskega svečenika, rodbinske svečenice. In vendar imajo roditelji bolj ko kdorkoli izmed laikov poklic, da so svečeniki v svojih rodbinah, da tako vrše tisto kraljevo duhovstvo (regale sacerdotium), ki je po 1. pismu

apostola Petra (2, 9) naloga vsakega kristjana kot člana izvoljenega rodu, svetega naroda, s Kristusovo krvjo pridobljenega ljudstva.

Najprimernejši čas za to prvo razodetje je tisti, ko dobi otrok bratca ali sestrico. Ko mu pokažeš novega, drobkanega tovariša, s kakim veseljem ga pozdravi že majhen otrok! — Otrok tedaj morda še niti ne govori, toliko da razume, pa je že tedaj čas, da mu podaš dvoje pojmov: Bratec, sestra — božje darilo. Saj Boga pojmuje zelo nazorno in si ga zelo nazorno tudi predstavlja, pa nič ne škodi.

»Glej, tvoj bratec!« »Glej, tvoja sestra!« »Ljubi Bogec nam ga je dal.« »Ljubi Bogec nam ga je poslal.«

Ko je otrok že nekoliko večji, trileten, štirileten, tedaj mu poveš to lahko že nekoliko obširneje. Omeniš tudi že najpreprostejše, najrazumljivejše dolžnosti, ki jih ima že kot starejši do tega malega bratca ali sestrice.

Lep zgled za tak pouk navaja Lisbeth Burger v svoji knjigi, ko poroča o prvem porodu, ki je pri njem pomagala.

Bilo je pri postajnem načelniku. Dobili so dvojčke. Mož in žena, oba sta imela srce na pravem mestu. Ko so zjutraj starejši otroci občudovali novi blagoslov, ni bilo ne konca ne kraja občudovanju in vpraševanju. »Bratec in sestra! Odkod pa sta?« — »Od ljubega Boga,« reče oče. »Bog nam ju je dal.« »Od nebeškega Očeta?« »Iz nebes? Kako pa sta prišla? Ali ju je angelček prinesel?« »Angelčka sta prišla ž njima. Eden z bratcem in eden s sestrico. Angelčka varuha. Odslej ostaneta za vedno pri njiju. (Dostaviš lahko: »Tudi vi imate vsak svojega angelčka varuha, tudi midva z očetom — z materjo.«) In bodite prav prijazni z bratcem in sestrico, ko sta tako drobna in nežna. Sicer bi se angelčka žalostila.« Šest drobnih ročic je božalo mali bitji v košari. Tri majhna usteca so jih poljubljala tako dolgo, da sta se začeli kremžiti radi te nasilne nežnosti in je bilo treba to ljubezen nekoliko zajeziti. (40 Jahre Storchentante, str. 17—18.)

Tudi Liane Becker (Die Erziehungskunst der Mutter, str. 61—62) svetuje v bistvu isti odgovor: Čisto malemu reci: »Otroke nam daje ljubi Bog. Vsakemu otroku da življenje. Tudi ti si božji otrok. Čisto majhnega te je ustvaril in te podaril očetu in materi.«

Prav tako priporočata Gattéer in Krus, naj bi odgovorili mlajšim otrokom, če bi vprašali: »Odkod novorojenček,« prav na kratko: »Od Boga.«

To pot sva ubrala tudi midva z možem že pri prvih otrocih, ker sva se načelno hotela ogniti vsakršni laži. Nekoliko v skrbeh za nadaljnjo pot, ker je skoraj vsa dosedaj omenjena literatura izšla šele pozneje. Drobna, a dragocena knjiga Liane Becker nama tedaj še ni prišla v roke. A tega začetka nama ni bilo nikoli žal. Blagoslov tega prvega pojasnila je namreč to, da je resnično in da se odslej takorekoč ne moreš več skriti za laž iz zadrege; kakor rodi laž novo laž, rodi resnica novo resnico.

Ni še dolgo tega. Najstarejša hčerka je bila prečitala veliki življenjepis Male Terezije. Pa se je iz srca zaradovala: »Glej, mamica, starši Male Cvetke so prav tako rekli otrokom, če so dobili novorojenčka, kakor vidva: »Bog ga je dal.«

Seveda, otroška fantazija tudi to misel, kakor vsako drugo razpreza po svoje, vendar to ne škodi. Tako smo se pogovarjali z otroki, ko že niso bili več

tako majhni, o njihovih detinskih letih. Pa so mi pripovedovali med drugim: »A takrat, ko smo bili še majhni, smo mislili, da smo bili v nebesih, pri Bogu, preden nas je poslal Bog vama. Velikokrat smo se pogovarjali tedaj med seboj, kako je bilo ondi, kako smo se igrali in rajali z angeli. Tako živo smo se vmišljali tja, da smo bili prepričani sami, da se tega ali onega še spominjamo nazaj. In kolikokrat smo se v pogovorih in igrah vračali tja nazaj!« — Jaz pa sem poslej razumela marsikako otroško igro, ki sem jo gledala v nekdanjem našem tesnem stanovanju, na posteljnem pokrovu. Mislila sem tedaj, da je oni pokrov predvsem zato naš otroški raj, ker je bilo na tleh premalo prostora za igre. Pa je pomenjal še vse kaj drugega...

Tik pred šolsko dobo pride navadno potreba po drugem bližjem, točnejšem pojasnilu. Prilik za to da življenje zelo mnogo. Vsakdanje domače in versko življenje jih ima. Gre namreč tukaj, kolikor je to otroku razumljivo, za pojmo nosečnosti in rojstva.

Tudi za ta pouk naj navedem ljubek zgled iz življenja Lisbethe Burger.

Pri Lauerovih so se začeli pripravljati na božič; oče je poslovodja v tvornici, mati je nekoliko šivilje, kolikor ji namreč dovolijo gospodinjski posli in materinske dolžnosti. Trije otroci so pri hiši, sedemletna Marija, petletni Francek, triletna Lota; četrti je na poti, pričakujejo ga za božič.

Adventni venec s štirimi svečami visi od stropa; nocoj so prižgali prvo svečo, saj je prva adventna nedelja; vsako prihodnjo nedeljo bo gorela po ena več in kazala, kako se bliža Kristusov prihod. Tudi prazne jaselce so že pripravljene za Jezuščka. Vsakdo, ki si kaj pritrga ali se drugače kaj premaga, sme položiti vanje slamico.

In kako so iznajdljivi glede tega! Še očetu odščipnejo po kako »cigaro« za božiček staremu Mihui iz ubožnice. Saj Jezuščkova posteljica mora biti do božiča prav mehka.

Mati je govorila otrokom o pričakovanju Odrešenikovega prihoda v starem zakonu. Tedaj pa vpraša Francelj: »Ko bodo gorele vse štiri sveče, ali bo kar takoj božič tedaj? In božično drevesce? In... in... povej no, mamica, kaj nam bo prinesel Jezušček?«

»Tega pa ne smem povedati. Počakati bo treba tudi še, kaj bodo adventni angelčki povedali Jezuščku o vas vsako nedeljo, ko bodo leteli tod mimo.«

»Ali pogledajo tudi kaj v jaselce, če bo dosti slamice v njih?«

»Tudi to bodo videli. Najbolj pa pogledajo v človeška srca, če je mnogo ljubezni v njih in dobre volje. — Nekaj pa le vem, kaj nam bo Jezušček prinesel to leto.«

»Mamica, kaj?... kaj?... daj no, povej... prosim, prosim!«

»Nekaj prav zelo ljubega, majhnega bratca ali sestrico...«

»Jeja, bratca?... kajne, bratca,« hoče Francelj z vso ihto. »Deklici sta že dve in jaz sem še zmeraj sam...«

»Tega mi pa Jezušček ni povedal, ali bo bratec, ali bo sestra. Počakati moramo, da pride.«

»Kako pa si to zvedela, mamica?« vpraša sedemletna Marija; mala Lota pa je skušala medtem upih-niti svečo na vencu.

»Angelček je prišel k meni z dušico. Ljubi Bog mi jo je poslal. Dal jo je položiti v zibelko, ki jo je vsaki materi naredil pod srcem za male otročičke. Tu spi zdaj in sanja o Jezuščku in njegovih angelecih, dokler toliko ne zraste, da ga bomo položili v posteljico.«

»Pa tedaj je naš malček že pri tebi, mamica.« reče Marija in se stisne k materi, kakor da bi mogla tu kaj prislunhati o tej ljubki skrivnosti.

»Res, pri meni je že. In vsak dan hočemo zmoliti očenaš za otročka, da bo dober in priden in zdrav.«

»Mamica, zakaj ga pa Bog ne pošlje kar tako? Angel bi ga lahko položil kar v posteljo k tebi ali k očku?«

»Ali ne veš več, kako majhna so bila semenska zrnca, ki so vzrastle iz njih tako lepe cvetice na vrtu? Tako majhen je tudi otroček in mamica je greda, da ga Bog vanjo posadi...«

»Ali sem tudi jaz bila kdaj tako pri tebi, mamica?«

»Seveda, mala moja. Vsi otročički so bili kdaj tako pri mamici. Zato pa se imajo mamica in otroci tudi tako radi.«

»In očka pa tudi...« je dejala deklica in ovila z rokama očeta in mater.

Vsakiokrat se nam sicer ne nudi tako pripravna prilika, otroci se rode pač precej redko baš o božiču, vendar pa je ta zgled zelo poučen. Že pridobljene pojme o duši, ki jo je ustvaril Bog, in o angelu varuhu, kako lepo jih veže z novim pojmom o nosečnosti! To porabimo tudi mi. Prilik za to nam ne manjka.

Zlasti očetova spoštljiva obzirnost do matere v času nosečnosti je dragoceno vzgojno sredstvo. Ni potem težko, navaditi tudi otroke na obzirnost do matere v takem času. Kako neprisiljeno izvedo potem lahko tudi otroci o skrbljivo-veselem roditeljskem pričakovanju!

Kolikokrat se zapodi otrok v kipeči razigranosti prav otroško nasilno materi v naročje! Kako lahko posvari tedaj oče: »Pazi, da mamice ne suneš! Pod mamičinim srcem spi otročiček.«

In zdaj se more razpresti pogovor, sličen tistemu, ki ga opisuje Lisbeth Burger.

Lahko se pa to naveže še na druge prilike, n. pr. oče svari mater, naj se ne prevzdigne; naj pazi, da se ne prehladi; naj prepusti kakšno neprimerno delo komu drugemu. Prilik je dosti.

Seveda je pa treba, da se mož tudi vede proti ženi spoštljivo, kakor gre pravemu možu, kajti prava možatost ni sirova, ampak obzirna, viteška. Čeprav ni nikoli mehkužna.

Na tako obzirno vedenje očetovo naveže mati o priliki prvi pojem o očetovstvu.

N. pr.: Kako je očka dober do nas! Pa saj je Bog odredil, da imajo otroci očeta in mater. In še Jezusu in Mariji je dal sv. Jožefa, da ju je varoval, čeprav Jezus kot človek ni imel očeta in je bil Jožef samo Jezusov rednik.

Na tako priliko se more navezati tudi že izraz »rojstvo«. Saj ob vstopu v šolo mora otrok vedeti, kje in kdaj se je rodil. N. pr.: »Dobili bomo otročička.« »Rodil se nam bo otročiček. Molite za mamico!«

Ko je čas rojstva že tu, ko je v domu vse nemirno, vse v strahu in skrbeh, kako otroška srca tedaj molijo za mater, kako se njihove molitve zanjo kar zaganjajo v nebo! Saj ne utajiš bistrim otroškim očem strahu in nemira, ki se zrcali odraslim domačim na obrazu. Ves ta nemir, vse sočutje in vso skrb, vse prelijejo mali v molitev, in to prav iz svoje notranje potrebe, brez vnanjega opozorila.

Po sedem rožnih vencev so zmolili zame otroci ob taki priliki — celo najmanjši so se udeleževali z napol razumljivimi in deloma tudi z nerazumljivimi besedami te vroče borbe z nebesi —, po sedem in več na en večer, medtem ko smo mislili, da že davno spe.

Kako genljivo se me je dojmilo, ko sem to zoznala! In kako so se jim potem smejale oči, ko so me pozneje prišli zopet pozdravit. Vsak novi bratec in nova sestrica pa jim je pomenjal novo radost, novo srečo!

Marsikdaj vpraša tedaj tudi kateri izmed malih: »Ali sem bil jaz tudi tako majhen? Ali si bila takrat tudi bolna?«

No in potem pač zve: »Tudi tebe sem v bolečinah rodila. Bog je tako uredil.«

Isto poveš lahko otroku tudi še na drugačen način, na primer pri razlagi molitev.

Mojemu štiriletnemu dečku je delala preglavice molitev »Zdrava Marija«. Izpuščal je stalno ali »blagoslovljena si med ženami« ali pa »blagoslovljen je sad tvojega telesa Jezus«. Če je pozdravil z enim blagoslovom, ni pozdravil z drugim, če pa je ohranil drugi pozdrav od teh dveh, je pa prvi izostal.

Pa ga vpraša nekoč oče po večerni molitvi: »Gojček, kaj praviš, kaj pa je to — »sad tvojega telesa Jezus?« — Gorazd ga je gledal in bil tih. Oče pa mu je pravil dalje: »Hruško poznaš in jabolko poznaš. Kje zraste hruška? Kje jabolko?« »Na drevesu oboje.« to je mali že vedel. »Vidiš: hruška je sad drevesa. In jabolko je sad drevesa. Jezus pa je sad telesa Marijinega, to je, Jezus je Marijin sin. Katerega telesa sad si pa ti?«

Odgovoril ni, samo oči so se mu zasvetile, ko je pogledal name in — stisnil se je k meni.

Poslej so bile težave z zdravomarijo odpravljene. Šlo je pravilno. Le poredkoma je zašel še kdaj v staro napako (navada je železna srajca).

Vprav ta del zdravemarije večkrat mori otroške glavice, ker ga ne razumejo. Tako je vprašal drugič naš drugi, že desetletni sin: »Kaj pa se pravi: Sad tvojega telesa?« Odgovor je bil: »Kaj ne veš? Sad — telesa!« »Ajaa,« — se je domislil deček, »to je tako, kakor je jabolko sad drevesa.« »Da,« je dejal oče, »tako je Jezus sad telesa Marijinega. Marija ga je rodila.« Pa je bila radoznalost zadovoljena, fantazija pomirjena.

Najlepših prilik za to nam nudi tudi cerkveno leto. Že o božiču. Kako lepa in vesela je že sveto-nočna zgodba!

Marija in Jožef sta iskala prenočišča. Ko ga nista našla, sta šla v hlevce. In Mariji so se dopolnili dnevi in je rodila dete, ga povila v plenice in položila v jaselce.

(Dalje prihodnjič.)

Kuharica.

Mlečna juha.

Zavri 1 l mleka in ga osoli. Mešaj 1—2 rumenjaka z 2 žlicama mrzlega mleka in v to mešanje zlij zavreto mleko, vse še nekoliko razmetaj in zlij na opečene krušne rezine. (Ako hočeš, da je juha sladka, prideni žličico sladkorja.)

Goveje meso v holandski omaki.

Kuhaj $\frac{1}{2}$ kg govejega mesa v juhi kakor navadno. Pol ure prej, preden ga postaviš na mizo, ga vzemi iz juhe, nareži na poljubne kosce, z njimi obloži krožnik ali skledo (plitvo, ki jo imaš za narastek) in jih oblij s tole omako: Razgrej v kozi za drobno jajce sirovega masla ter mu primešaj 2 žlici moke, mešaj nekaj sekund, nato prilij $\frac{1}{4}$ l mlačnega mleka in mešaj na ognjišču toliko časa, da se nekoliko zgosti in je »gladko«. Nato kozo odstavi, prideni za noževno špico popra, oreška, nekoliko soli in počasi dodajaj 2 rumenjaka. Ko si vse skupaj četrt ure mešala, primešaj še žlico kisle smetane in sneg beljaka; s to omako oblij narezano meso in ga potresi z 2 žlicama nstrganega bohinjkega sira. Postavi jed v srednje vročo pečico, da se blede-rumenkasto zapeče. Meso postavi s špinačnim narastkom na mizo.

Špinačni narastek.

Razgrej v kozi za pol jajca sirovega masla ter mu primešaj polno žlico moke; mešaj nekaj sekund, prilij $\frac{1}{8}$ l nekoliko toplega mleka in mešaj na ognjišču toliko časa, da se malo zgosti in je »gladko«. Nato kozo odstavi, ohladi in prideni za noževno špico popra, 2 rumenjaka in mešaj 10 minut. Nato prideni 4 polne žlice odcejene in dobro sesekljane špinače, nekoliko soli in sneg 2 beljakov. Ko si vse narahlo zmešala, stresi v dobro pomazano skledo ali na krožnik in postavi za 25—30 minut v pečico, da se dvigne in rumenkasto zapeče. Narastek se zelo napihne in je prav okusna in zdrava jed. Lahko ga pripraviš iz same špinače ali vzameš še liste od redkvice; tudi kuhano solato dodaš lahko. (Napraviš ga tudi iz špinače, ki ti je ostala kot prikuha.)

Ruska solata.

(Izvrstna in cenena jed, posebno pripravna za poletni čas.)

Mešaj četrt ure sirov in kuhan rumenjak s 3 žlicami olja in z žličico gorčice. Prilij kisa po okusu, prideni 1 kuhan in na majhne kocke zrezan krompir in tudi vso zelenjavo, ki si jo skuhala z govejim mesom. Prideni še $\frac{1}{4}$ l kuhanega, svežega graha, drobno zrezane karfijolove cvetke ali storžke, peso, zélenu, če imaš kaj kuhanega ali pečenega mesa, n. pr. od telečje glave itd., 2—4 kisle kumarice, velik ščep popra, drobno zrezano šalotko ali čebulo, strok česna in sesekljani beljak. Vse dobro zmešaj, stresi na krožnik, po vrhu položi tu in tam kako kapro in obloži z oljem in kisom pripravljeno solato ter postavi kot samostojno jed za večerjo na mizo.

Sirova karfijolova jed.

Mlade karfijolove cvetke in liste operi, zmelji v mesnem stroju, stresi na krožnik, prideni žlico olja, sok pol limone, 2 žlici sladke smetane in prav malo soli. Vse dobro premešaj in postavi kot samostojno jed ali prikuho na mizo.

Črešnjeva torta.

Mešaj četrt ure 5 dkg sirovega masla, 6 dkg sladkorja, 2 rumenjaka in nekoliko drobno zrezane limonove lupine. Nato prideni 10 dkg moke in $\frac{1}{8}$ l mrzlega mleka, premešaj, prideni sneg 2 beljakov, še 10 dkg moke in polovico pecilnega praška; vse to narahlo premešaj ter stresi v dobro pomazan tortni model, po vrhu naloži za pest pečjev in pečká odbranih črešenj in speci v srednje vroči pečici. Pečeno potresi s sladkorjem in postavi gorke ali mrzlo na mizo.

Črešnjev narastek.

Mešaj četrt ure 5 dkg sirovega masla, 8 dkg sladkorja, 4 rumenjake in drobno zrezane limonove lupine. Nato prideni sneg 4 beljakov, 5 dkg zmletih orehov, 6 dkg v žlici ruma namočenih drobtin, 5 dkg moke in ščep cimeta. Ko vse narahlo premešaš, stresi v dobro pomazan tortni model, po vrhu naloži po vrsti pečlje in pečke odbranih črešenj ter speci v srednje vroči pečici. Pečenega potresi s sladkorjem in postavi gorkega ali mrzlega na mizo.

Borovnice v žganju.

Očisti 1 l borovnic, stresi jih v steklenico in jim prideni 10 dkg sladkorja, skorjo cimeta, nekaj klinčkov ter nalij nanje $1\frac{1}{2}$ l slivovke ali drugega domačega žganja. Zamaši in postavi za 10—12 dni na sonce. Uporabljati je žganje in borovnice.

Jagode v rumu.

En liter jagod stresi v steklenico, ki ima bolj širok vrat, prideni 2 žlici sladkorja in toliko ruma, da je steklenica polna. Zaveži in shrani.

Jagodov odcedek.

Zrele jagode zmečkaj, jih pretlači in precedi. Skuhaj 70 dkg sladkorja; ko je sladkor že skoraj gost, prilij liter precejanega soka in kuhaj vse skupaj 7 minut. Še gorak odcedek zlij v segrete steklenice in zamaši.

Marelični narastek.

Četrt kilograma marelic olupi in odstrani pečke, deni jih v skledo, potresi s 5 dkg sladkorja in pusti stati čez noč. Drugi dan jih dobro zmešaj; prideni beljak in žličico limonovega soka in mešaj še pol ure, da se zgosti in naraste. Namaži skledo ali krožnik s sirovim maslom in stresi nanj mešanje, nakar ga potresi z 2 dkg mandeljev, ki so olupljeni in na listke zrezani. Postavi to v srednje vročo pečico in peci 20 minut.

Lešnikovi rogljiči.

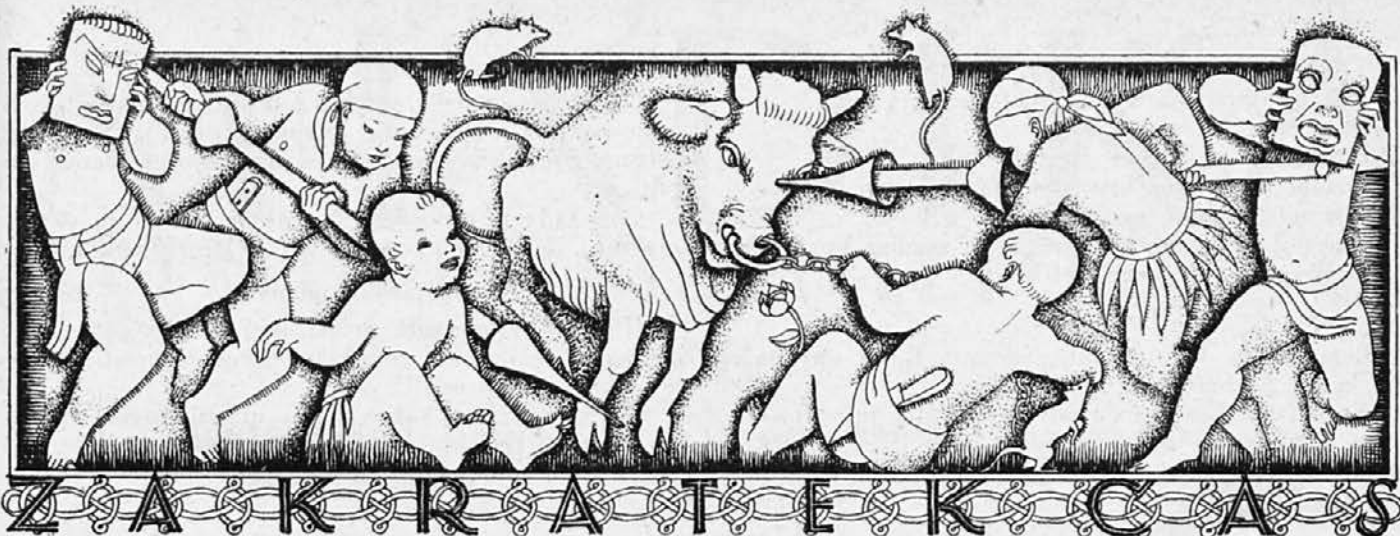
Napravi testo iz 14 dkg moke, 12 dkg sirovega masla, 7 dkg sladkorja, 12 dkg nstrganih (zribanih) lešnikov in enega jajca. Iz tega testa napravi rogljiče, ki jih v srednje vroči pečici speci. Pečene povaljaj v vaniljevem sladkorju.

M. R.

* *

Opozorilo!

Ob velikem delu gospodinje rade pozabimo, da za poletjem, ko je redno vse zdravo v družini, pride zima z raznimi prehladi in boleznimi. Zato se sedaj oskrbimo z domačim čajem: z lipovim, žajbljevim, bezgovimi jagodami, z borovnicami, s tavžentrožami, kamilicami itd. Neprijetno je tekati po drogerijah ali k sosedom po take stvari, ko pride sila.

Smešnice.

»Prav sem imel pa le!«

Profesor Svadnik stopi iz šole, zunaj pa je dež curkoma lil. Ker se je bil pri pričkanju s strokovnim tovarišem precej razgrel, ne da bi bil rad moker. Na srečo pripelje fijaker mimo.

»Hej,« zavpije profesor, »ste prosti?«

»Sem, gospod profesor,« pravi fijaker in ustavi.

»Kaj me poznate?«

»To ne,« se smeje prebrisanu fijaker, »ampak precej se pozna, da ste profesor!«

Profesor nekaj zagodrnja, potem pa vpraša, koliko stane voznja do njegovega stanovanja.

»Tri kovače,« odgovori fijaker mirno.

»Kaj?« se razvname profesor, »tri kovače?! — Prijatelj, rečem Vam, ne bodite nesramni! Ne mislite, da imate opraviti s kakšnim zelencem, ki ga lahko opilite, kakor ga hočete! Taksa znaša dvajset dinarjev in nič več!«

»Tri kovače!« odvrne fijaker mirno in spravi s tem profesorja v precejšen ogenj.

»Tarif sem!« zavpije mahaje z rokami.

Počasi poišče fijaker tarif in oba ga lepo študirata. Dež pa je nanju lil kakor iz škafa.

»No,« pravi profesor zmagoslavno. »Kdo ima prav? Dvajset dinarjev je, kakor sem rekel! Zdaj ste pa tiho, a? Jaz vem, kaj pravim, jaz imam zmerom prav, zapomnite si to! Samo z mano se ne prepirajte, prijatelj, boste vedno pogoreli!«

Nato privleče denarnico, odšteje fijakerju dvajset dinarjev na roko, se obrne in gre zadovoljno domov. Šele pri hišnih vratih, kamor je prišel moker, da je vse teklo od njega, se nenadoma spomni: »Akrament, zdaj sem pa pozabil v kočijo sestri!« Nekaj časa stoji ves osupel, nato pa otrese vodo s sebe in pravi smehljaje se: »Nič ne škodi! Prav sem imel pa le!«

Slabi živci.

Pismonoša Tekavec je imel edinega sina Gusteljna, ki bi ga bil silno rad izštudiral. Pa kakor je bil Gustelj sicer priden, za šolo ni bil, in oče in mati sta neznanško premišljevala, kakšen kruh bi sinu preskrbela. Ujec Jože, ki je hodil k njim na obiske, je moral venomer poslušati jadikovanje, kako težko je izbrati otrokom poklic v teh težkih časih.

Ko se je bil nato ujec Jože zopet oglasil čez nekaj časa, je opazil, da vlada v družini nenavadno veselje.

»K mesarju in klobasarju Živoderu smo ga dali učiti,« je pripovedoval Tekavec zadovoljno. »Sicer si je pa sam želel, da bi postal mesar in klobasar, ker tako strašno rad je klobase, na hrenovke je pa kar mrtev.«

»Prav!« je rekel ujec, »obrt ni slaba!« in Tekavka mu je veselo pritrjevala...

Ko pa čez nekaj tednov ujec Jože zopet pride, dobi starše vse potrte, Gustelj pa je ves objokan sedel v kotu in presunljivo ihtel.

»Kaj ni fant več pri Živoderu?« vpraša.

»Ne!« odgovori Tekavec žalostno, »zaradi popolne nesposobnosti ga je odpustil...«

»Zakaj pa vendar? Ali ni bil poslušen, priden ali kaj?«

»O, ne! Mojster je rekel, da ima preslabe živce za ta posel.«

»Aha, na pobijanje živali se ni mogel navaditi?«

»To že,« je rekel Tekavec in globoko vzdihnil, »ampak ko so hrenovke delali, mu je postalo slabo in je omedlel...«

Ameriški dvoboj.

Abeles in Kon sta se na borzi radi starih nesoglasij silno sporekla in nazadnje celo spopadla in do dobra stepla. Ker je pri tem pretepu Abelesov cilinder precej trpel, je užaljeni borzijanec sklenil, da pozove svojega nasprotnika na dvoboj.

Da se izognejo groznemu prizoru, kako se preliva sveža, gorka in rdeča človeška kri, so se priče domenile, da bodo smrtnima sovražnikoma predlagale ameriški dvoboj. Odločilna ura je odbila — Kon potegne črno kroglo in prevzame s tem obveznost, da napravi v treh dneh svojemu dragocenemu življenju s pištolo konec.

V bridkoresnem razpoloženju vstopi Abeles četrti dan v borzno poslopje, toda — saj ne verjame svojim očem — že pri vratih stopi k njemu smehljaje se njegov nasprotnik, ki ga je imel za mrtvega.

»Lopov,« mu sikne, »zakaj se pa nisi včeraj ustrelil?«

Ta pa se mu — češ, saj se razumeva — namuzne in pravi: »Zakaj? Ker se ti tudi ne bi bil!«

Že verjetno!

»Tako, gospodična, tukaj imate angleški oblič. — Ali še kaj želite?«
 »Prosim še steklenico lizola!«
 »Lizola? Tega Vam brez recepta ne smem dati, — z njim se mi lahko še zastrupite!«
 »Smešno! Če se hočem zastrupiti, vendar ne bom prej kúpovala angleškega obliča!«

Poštenjak.

»Recimo, da Vam posodim denar! Kako naj pa vem, da mi ga boste res točno vrnili?«
 »No, ali pri Vas beseda poštenjaka nič ne velja?«
 »Še jako dosti celo! ... Samo pripeljite mi ga, prosim!«

Korajžen gost.

Gost: »Gromska strela! Kakšna jed pa je spet to, gospa! To je še slabše kakor za prašiče! — Lepa gostilna, kjer se gostom take stvari dajejo! Sram Vas bodi!«
 Gostilničar (gostu na uho): »Tako je prav! Le dobro jo ozmerjajte... meni tudi ni dišalo!«

Dejanska pomoč.

Hišna: »Pomislite, gospa, pesnik, ki stanuje nasproti nas, se je hotel zaradi bede nocoj obesiti, pa so ga še pravočasno rešili!«
 Gospa: »Oh, kako se mi ubogi človek smili! Ana, pojdite brž v javno knjižnico in prinesite mi zvezek njegovih pesmi!«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič - Domen, Sgonico, p. Prosecco, Trieste, Italia.

Šaljivka.

(Miroљjub, Vižmarje.)

Z b — začne ime se pesnika — ali ti uganeš ga?

Črkovna podobnica.

(Edi, Celje.)

Bes, bes, bes, bes Edi d d d d rega
 ne r i

Iz koledarja.

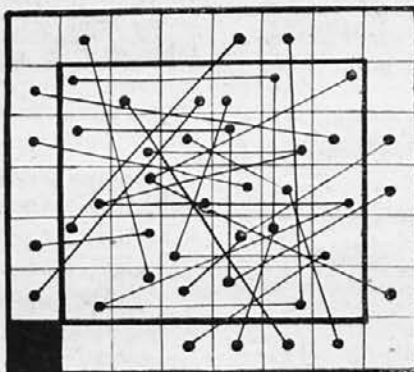
(Stefan Voljč, Vič.)

25. teden	JULIJ	31 dni
Pond.	Gerstäcker-ja biografijo ponovil iz zvezka 4. in 5.	
1		
Torek	Grillparzer: »Der Traum ein Leben« prebral uvod in 1. dejanje.	
2		
Sreda	»Fauna in Flora« — predavanje od 1 do 5 pop.	
3		
Četrtek	prost.	
4		
Petek	Schiller: »Die Jungfrau von Orleans« nadaljeval str. 21 in 26.	
5		
Sobota	prost.	
6		
Nedelja	Meško: »Ob tihih večerih« prebral novele: 8, 10 in ponovno 2.	
7		

Mreža.

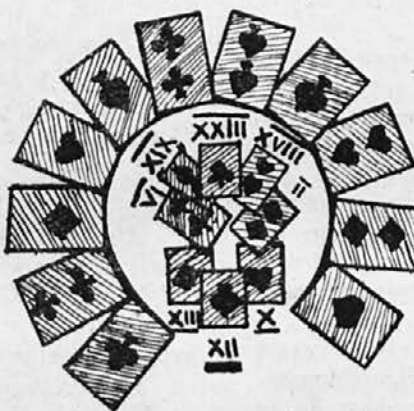
(Janez Ložar, Ljubljana.)

Za glavno nagrado.

Orakel.

(Emil Čeh, Maribor.)

Kaj prerokujejo te karte?

Izločilnica.

(Branko Sodnik, Ljubljana.)

živina, vlada, jedro, knjiga, veja, kres, ovca, rabelj, pošta, voznik, veter, Kočna, riba, kroj.

Dve zaporedni črki iz vsake besede dasta Kettejev citat.

Šifrirana brzojavka.

(M. R., Stari trg.)

Rifdž, flčazž, gštmž, fčmjnz.

Premestitev.

(Rajko, Kranj.)

Dr. Žiga Orlov, Ig
 a še kak bolj.

Premesti besede tako, da ti dajo pregovor!

Napis na plotu.

(Vinko, Tolmin.)

D	U	I	T	R	M	I
A	M	O	I	J	V	S
U	†	K	E	E	A	N

Na tem plotu je bil napisan narodni pregovor. Ko so plot popravljali, so zamenjali deske. Uredi jih zopet!

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano.

Rešitev ugank v junijski številki.

Enačba. x = Marko, y = Ibar, z = Maribor.

Besedna uganka. Za pregovor vzamemo toliko del vsake besede, kolikor pove ulomek pred njo. Odšteta števila pomenijo, koliko prvih črk vsake besede izpustimo. Mi-šica, slikar, Ka-mni-k, pos-tr-v, č-eb-ela, ananas, opr-od-a, l-i-še-k: Mislim ni treba na sodišče.

Črkovnica. Uvrsti skupine črk po abecednem redu, nato črtaj povsod prvo črko in dobiš: Mrzle peči nihče ne objema.

»Pri koritu ob suši.« Zamenjaj pravilno črke napisa na koritu in dobiš pregovor: »Ako ne teče, kaplja.«

Cenik. Če vzameš prvo številko cen, ti povedo nevezane knjige ime slovenskega pisatelja in vezane knjige njegovo delo: J. Kersnik: Agitator.

Seštevalnica. Številke v prvi in tretji vrsti pomenijo črke od 1 do 25, v drugi in četrti vrsti pa od 25 do 1. Od desne na levo dobiš: Mladost norost, starost slabost.

Kolo. Če si vse zloge prav razvrstil, dobiš nastopna imena: Gabrijel, Kazimir, Matija, Milan, Danilo, Karol, — Jelka, Irma, Jaromila, Nada, Lojzika, Olga.